

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Simonos Ašmenskaitės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Fizinių asmenų bankroto sąlygos ir padariniai: lyginamoji
analizė**

Vadovas: doc. dr. Rimantas Simaitis

Recenzentė: doc. dr. Vīgita Vėbraitė

Vilnius
2016

TURINYS

ĮVADAS	2
1. FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO SAMPRATA IR TIKSLAI	6
1.1. Fizinį asmenų bankroto raida ir statistika	6
1.2. Teisinių sąvokų „bankrotas ir „nemokumas“ atskyrimas	8
1.3. Fizinį asmenų bankroto instituto tikslas	9
2. FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO SĄLYGOS	12
2.1. Specifinis fizinį asmenų bankroto instituto subjektas.....	12
2.2. Fizinį asmenų nemokumas.....	15
2.3. Sąžiningumo kriterijus	21
2.4. Bankroto proceso išlaidų padengimas	29
2.5. Išankstinės derybos su kreditoriais	31
2.6. Pagrindinių turtinių interesų vieta.....	33
2.7. Kiti pagrindai, kuriems esant atsisakoma inicijuoti bankroto bylą.....	38
3. FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO PADARINIAI	43
3.1. Fizinį asmenų bankroto modeliai.....	43
3.2. „Fresh start“ doktrina	44
3.3. „Earned fresh start“ doktrina	46
3.4. Atleidimas nuo negrąžintų skolų	50
3.5. Turtas, kuriam netaikoma išieškojimo procedūra bei minimalių skolininko poreikių užtikrinimas	56
3.6. Draudimas skolininkui disponuoti turimu turtu.....	59
3.7. Skolininkui taikomi apribojimai pasibaigus bankroto bylai	61
3.8. Skolininko reabilitavimas pasibaigus bankroto bylai	62
4. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	64
5. ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	66
6. SANTRAUKA.....	76
7. SUMMARY	77

ĮVADAS

Nagrinėjamos temos aktualumas. Šiame magistro darbe analizuojama tema – fizinių asmenų bankroto sąlygos ir padariniai. Galimybė bankrutuoti fiziniams asmenims egzistuoja daugelyje užsienio valstybių, todėl, anksčiau ar vėliau, ji turėjo atsirasti ir Lietuvoje. Pasak Rimanto Simaičio, fizinių asmenų bankroto įteisinimą skatino ir 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų (toliau – Reglamentas), kuris tiesiogiai ir nenumatydamas prievolės įteisinti šį institutą, leido teigti, kad pagal Europos Sąjungos teisyną fizinių asmenų bankroto institutas yra reikalingas¹. Po ilgų svarstymų ir diskusijų, Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (toliau – Fizinių asmenų bankroto įstatymas) buvo priimtas 2012 m. gegužės 10 d., o įsigaliojo nuo 2013 m. kovo 1 d.² Taigi iš esmės fizinių asmenų bankroto institutas yra visiškai naujas institutas Lietuvos teisinėje sistemoje. Nors užsienio literatūroje fizinių asmenų bankroto instituto esmė, taikymo tikslai, taip pat reglamentavimo ypatumai – sąlygos ir padariniai, jau ilgą laiką plačiai analizuojami, tačiau Lietuvos teisės doktrinoje šiems klausimams neskiriama pakankamai dėmesio. Išskyrus pavienius straipsnius, Lietuvos teisės doktrinoje nėra nė vieno visapusiškai fizinių asmenų bankroto teisinius aspektus – sąlygas ir padarinius, atskleidžiančio veikalo. Atsižvelgiant į tai, kad fizinių asmenų bankroto institutas tik visai neseniai įgavo teisinį reglamentavimą, teismų praktika šioje srityje taip pat nėra nusistovėjusi. Taigi, Lietuvoje esant teisės doktrinos ir teismų praktikos vakuumui, fizinių asmenų bankroto instituto klausimais, fizinių asmenų bankroto sąlygų bei padarinių reglamentavimo lyginamoji analizė yra aktuali siekiant užpildyti Lietuvos teisės doktrinos spragas ir galimai prisidėti prie Fizinių asmenų bankroto įstatymo tobulinimo bei Lietuvos praktikos formavimo.

Darbo tikslas. Šios mokslinės analizės tikslas – analizuojant Lietuvos ir užsienio valstybių įstatyminių reguliavimų bei teisės doktriną pateikti pagrindinių sąlygų, kurioms egzistuojant fiziniam asmeniui gali būti iškeliami bankroto byla ir padarinių, taikomų fiziniam asmeniui, lyginamąją analizę. Svarbu pabrėžti tai, kad kiekviena užsienio valstybė yra susikūrusi „savo politiką“ apibrėžiant fizinių asmenų bankroto aspektus ir

¹BNS ir lrytas.lt. *Siūlomas fizinių asmenų bankroto modelis neapgintų nei skolininkų, nei kreditorių* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lietuvosdiena.lrytas.lt/-12412564981239650504-si%C5%ABlomas-fizini%C5%B3-asmen%C5%B3-bankroto-modelis-neapgint%C5%B3-nei-skolinink%C5%B3-nei-kreditori%C5%B3.htm>>.

² AMBRASAITĖ, G.; NORKUS, R. Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States. *Juridica International*, 21/2014, p. 177 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicainternational.eu/index.php?id=15421>>.

skirtingose užsienio valstybėse fizinių asmenų bankroto teisinis reguliavimas skiriasi. Galima daryti prielaidą, kad atlikus sudėtingą ir visapusišką tyrimą, t. y. išanalizavus įvairių užsienio valstybių įstatymus, reguliuojančius fizinių asmenų bankroto procesą (konkrečiai šio darbo apimtyje sąlygas bei padarinius), remiantis pateiktomis išvalgomis, išvadomis bei rekomendacijomis ir įvardijus Fizinių asmenų bankroto įstatymo trūkumus Lietuvoje, galėtų būti tobulinamas Fizinių asmenų bankroto įstatymas.

Darbo uždaviniai. Atsižvelgiant į mokslinės analizės tikslą, jam pasiekti keliami šie uždaviniai:

1. išsiaiškinti fizinių asmenų bankroto sampratą ir ištirti fizinių asmenų bankroto statistiką;
2. atskleisti fizinių asmenų bankroto instituto taikymo tikslus;
3. išnagrinėti pagrindines fizinių asmenų bankroto bylos iškėlimui ir įgyvendinimui keliamas sąlygas Lietuvos Respublikoje bei užsienio valstybėse ir pateikti jų lyginamąją analizę;
4. išanalizuoti pagrindinius Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių praktikoje taikomus padarinius fiziniam asmeniui – bankroto bylos metu bei jai pasibaigus ir pateikti jų lyginamąją analizę;
5. pateikti pasiūlymus, kaip galėtų būti tobulinamas Fizinių asmenų bankroto įstatymas.

Darbo objektas. Magistro darbas yra suskirstomas į tris tyrimo dalis. Siekdama tiksliai apibrėžti temos nagrinėjimo ribas, autorė įvardina, kokie klausimai nagrinėjami kiekvienoje tyrimo dalyje. Pirmoje tyrimo dalyje yra atskleidžiama fizinių asmenų bankroto raida ir statistika, taip pat apibrėžiamas savokų „bankrotas“ ir „nemokumas“ santykis bei nustatoma fizinių asmenų bankroto instituto paskirtis. Antroje tyrimo dalyje yra nagrinėjamos fizinių asmenų bankroto sąlygos, kurioms egzistuojant, bankroto byla gali būti iškeliama fiziniam asmeniui. Pagaliau, trečioje tyrimo dalyje yra išanalizuojami fiziniam asmeniui galimai taikytini padariniai, atsirandantys bankroto bylos metu bei jai pasibaigus. Dėl ribotos darbo apimties, padariniai, taikomi fiziniam asmeniui iki nutarties iškelti bankroto bylą, t. y. pateikus atitinkamą prašymą teismui ar nutraukus bankroto bylą, nagrinėjami nebus. Be to, pažymėtina, kad tiriant padarinius yra orientuojamasi tik į skolininką, t. y. atskleidžiami konkretūs padariniai, kuriuos gali patirti skolininkas. Magistro darbe, padariniai taikomi kreditoriams, nebus išsamiai analizuojami – jie bus aptariami tik iš dalies, atsižvelgiant į tai, kiek aspektų atsiskleidžia, nagrinėjant skolininkui taikomus padarinius.

Tyrimo metodai. Mokslinės analizės objektas bei išsikeltas tikslas lėmė šių, darbe naudojamų, tyrimo metodų pasirinkimą: lyginamojo, istorinio, sisteminio–loginio, lingvistinio (gramatinio), teleologinio.

Darbe didžiausias dėmesys skirtas *lyginamajam* metodui. Naudojant šį metodą buvo lyginamos Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių įstatymų nuostatos ir nustatomos apibendintos sąlygos, taikomos fiziniam asmeniui dėl bankroto bylos iškėlimo bei fiziniam asmeniui galimai taikomi padariniai. Šio metodo pagalba taip pat buvo išryškunami esminiai nagrinėtų valstybių įstatymų skirtumai. Atlikus minėtą, buvo galima pateikti apibendrinimus – kuo skiriasi Lietuvos ir užsienio valstybių teisinio reglamentavimo praktika, taip pat atskleisti nacionalinės teisės ir Europos Sąjungos reikalavimų atitikties aspektus. Pažymėtina, kad šiame magistro darbe nebuvo „prisirišta“ tik prie tam tikrų pasirinktų užsienio valstybių, priešingai, buvo nagrinėjamos įvairių tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės tradicijų valstybių teisinės nuostatos, siekiant iširti jų skirtumus arba rasti panašumus. Manytina, kad tokia užsienio valstybių įstatymų ir teisės doktrinos lyginamoji analizė labiau atspindi šio magistro darbo temą. Vis dėlto, didžiausias dėmesys buvo skiriamas Latvijos, kaip savo istorija artimos Lietuvai šalies, įstatymo nuostatomis, reguliuojančioms fizinių asmenų nemokumo institutą; Vokietijos, kaip Europos Sąjungos šalies, kuri turi ilgametę patirtį sprendžiant fizinių asmenų nemokumo klausimus, patirtį; Skandinavijos šalims, dėl visiškai skirtingo fizinių asmenų bankroto instituto reglamentavimo šiose valstybėse. Pagaliau, ypatingas dėmesys trečioje darbo dalyje yra skiriamas Jungtinėms Amerikos Valstijoms bei Jungtinei Karalystei. Bendrosios teisės sistemos valstybių praktika itin reikšminga, siekiant suvokti šiose valstybėse įtvirtintą fizinių asmenų bankroto modelį bei skirtingą jo taikymo koncepciją, lyginant jį su kontinentinės teisės valstybėse veikiančiu bankroto modeliu. Apibendrintai galima teigti, kad lyginamojo metodo taikymas šiame magistro darbe turi ypatingą reikšmę, nes jo naudojimas labiausiai prisidėjo prie šio darbo tikslo įgyvendinimo.

Istorinis metodas buvo naudojamas keliais tikslais. Pasitelkiant šį metodą buvo siekiama atskleisti fizinių asmenų bankroto instituto formavimosi prielaidas, ištakas ir sampratą. Antra, remiantis istoriniu metodu buvo analizuojami užsienio valstybių teisinio reglamentavimo bei Fizinių asmenų bankroto įstatymo pakeitimai.

Pasitelkus *sisteminį–loginį* metodą buvo sistemiškai analizuojamas Fizinių asmenų bankroto įstatymo teisinis reguliavimas ir tiriamas minėto reguliavimo santykis su kitų užsienio valstybių įstatymais. Normos nagrinėjamos nacionalinių, regioninių ir pasaulinių sistemų kontekste, identifikuojant teisinių reguliavimų panašumus, skirtumus, trūkumus ir darant įžvalgas dėl reikalingo papildomo teisinio reguliavimo Lietuvoje. Įvertinus

skirtingus teisinius reguliavimus užsienio valstybėse, pateikiamos išvados ir galimos rekomendacijos.

Taip pat darbe naudojami *lingvistinis (gramatinis)* bei *teleologinis* metodai, kurie svarbūs teisės aktuose pateiktų apibrėžimų ir jų prasmės analizei.

Darbo originalumas. Iki įsigaliojant Fizinių asmenų bankroto įstatymui Lietuvoje tiek mokslinėje, tiek ir teisinėje literatūroje netrūko diskusijų dėl poreikio reglamentuoti fizinių asmenų bankroto procesą. Tačiau, šiuo metu Lietuvoje pastebėtinai aiškus trūkumas mokslinių darbų, kuriuose būtų detalios aptarti fizinių asmenų bankroto instituto teisiniai aspektai. Šis magistro darbas yra pirmasis parašytas ir tokia kryptimi fizinių asmenų bankrotą nagrinėjantis tyrimas, po Fizinių asmenų bankroto įstatymo įsigaliojimo Lietuvoje. Atsižvelgiant į magistro darbo temos svarbą ir šaltinių trūkumą, teigtina, kad magistro darbo tema yra originali, keliami klausimai ir sprendžiama problematika savalaikė ir tikslinga, todėl, pateikta lyginamoji analizė turėtų būti itin reikšminga Lietuvos lygmeniu.

Svarbiausi šaltiniai. Atsižvelgiant į tai, kad fizinių asmenų bankroto sąlygos ir padariniai bei jų problematika Lietuvoje nėra plačiai nagrinėta, analizuojant pasirinktą temą daugiausia remiamasi užsienio specialiąja mokslinė literatūra anglų kalba. Magistro darbe analizuojami užsienio valstybių teisės aktai, reglamentuojantys fizinio asmens bankroto procesą, t. y. bankroto / nemokumo įstatymai ir (ar) kodeksai. Taip pat remiamasi tarptautiniais teisės aktais – Europos Sąjungos ir kitų tarptautinių organizacijų oficialiais bei rekomendacinio pobūdžio dokumentais. Atsižvelgiant į šio darbo tikslą ir uždavinius, didelis dėmesys skiriamas Lietuvos teisės aktų ir doktrinos analizavimui. Darbe taip pat nagrinėjami ir vertinami Lietuvos teismų išaiškinimai, susistemintai pateikiami kai kurie svarbesni Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Jungtinių Amerikos Valstijų teismų sprendimai.

1. FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO SAMPRATA IR TIKSLAI

1.1. Fizinų asmenų bankroto raida ir statistika

Bankrotas yra vienas iš sudėtingiausių, tačiau ir seniausių bei, galima drąsiai teigti, amžinų visuomeninių reiškinių. Nuo senų laikų egzistavo problema, kai skolininkas nesugebėdavo vykdyti įsipareigojimų kreditoriams, buvo ir įvairių jos sprendimų būdų: nuo romėnų teisės XII lentelių įstatyme kreditoriams suteiktos teisės nužudyti skolininką ir išdalyti jo kūną iki šiuolaikinėse valstybėse esamų pagalbos neišsimokantiems skolininkams būdų³. Galimybė fizinius asmenis atleisti nuo skolų mokėjimo Jungtinėje Karalystėje pripažįstama jau nuo XVIII amžiaus, o per pastaruosius tris dešimtmečius fizinių asmenų bankroto institutas atsirado ir daugelyje Europos šalių. Fizinų asmenų bankroto institutas paprastai buvo įteisinamas tuomet, kai šalis ištikdavo taip vadinama „skolų krizė“, pvz.: Prancūzijoje po 1980 m. ekonominio nuosmukio, Suomijoje po 1990 m. padidėjus nedarbui⁴, Lietuvoje po 2007 m. pasaulinės finansų krizės. Pažymėtina, kad fizinių asmenų bankroto institutas yra įtvirtintas beveik visose Europos Sąjungos šalyse (išskyrus Bulgariją bei Malta), o Lietuva šį institutą įtvirtino viena iš paskutiniųjų⁵.

Remiantis pernai metų atlikta nemokumo statistika, tarp Vakarų Europos šalių pagal fizinių asmenų bankrotų skaičių pirmauja Jungtinė Karalystė⁶, po jos eina Austrija, Švedija ir Vokietija. Mažiausia privačių bankrotų koncentracija fiksuota Ispanijoje ir Nyderlanduose. Gan neįprasta, kad Šveicarijoje privačių asmenų bankrotų gausėja, o augimo tempai didžiausi Europoje. Lietuva, pagal privačių asmenų bankrotų gausėjimo tempus pernai užėmė antrą vietą Europoje⁷. Nuo Fizinų asmenų bankroto įstatymo įsigaliojimo Lietuvoje iki 2015 m. gruodžio 31 d. bankroto bylos iškeltos 897 fiziniams asmenims, iš kurių 829 fiziniams asmenims procesas tebėra vykdomas, o 68 fizinių asmenų bankroto procesai (7,4 proc.) užbaigti, 46 fizinių asmenų bankroto bylos buvo nutrauktos, vieno fizinio asmens bankroto byla panaikinta. Per 2015 m. bankroto bylos iškeltos 414 fizinių asmenų, t. y. 13,4 proc. daugiau nei atitinkamu 2014 m. laikotarpiu

³ KAVALNĖ, S., et al. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 13.

⁴ TAMOSIUNIENĖ, E.; TEREBEIZA, Z.; BOLZANAS, D. Bankruptcy of natural persons in Lithuania: issues and solutions. *European Scientific Journal*, edition vol. 9, No. 22, 2013, p. 2 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eujournal.org/index.php/esj/article/viewFile/1641/1632>>

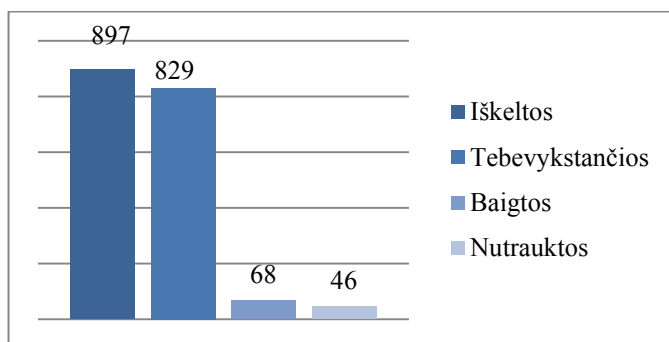
⁵ P vz.: Kroatijoje fizinių asmenų bankroto institutas įsitvirtino tik nuo 2016 m; Italijoje, Rumunijoje ir Kipre nuo 2015 m.

⁶ Apima Angliją, Velsą, Škotiją ir Šiaurės Airiją.

⁷ Creditreform Lietuva, UAB pranešimas spaudai. *Asmens bankrotų Lietuvoje daugėjo bene sparčiausiai Europoje*, 2015 m. birželio 30 d. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.creditreform.lt/naujienos-atsisiuntimai/naujienos.html>>.

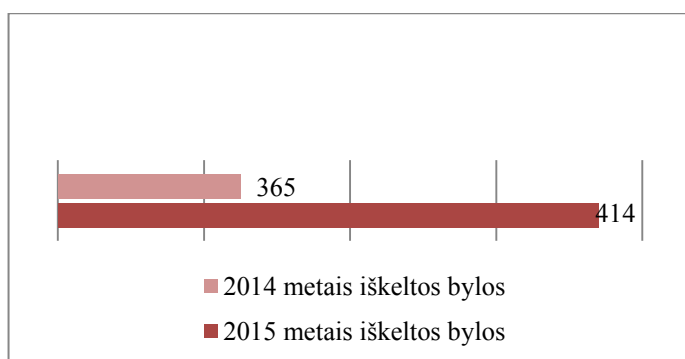
(365 asmenys)⁸. Vadovaujantis pateikta statistika, tikėtina, kad fizinių asmenų, siekiančių bankrotuoti Lietuvoje skaičius tik didės.

1 lentelė. Fizinių asmenų bankroto bylos, iškeltos fiziniams asmenims iki 2015 m. gruodžio 31 d.

Šaltinis: sudaryta autoriaus: remiantis: Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2015 m. sausio – gruodžio mėn. apžvalga*. Vilnius. 2016-02-02, Nr. D4-116, p.10 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bankrotodep.lt/assets/Paslaugos/Duomenys-ir-analiz/Bankroto-administratori-administruot-moni-bankroto-proceso-trukms-ir-kreditorii-reikalavim-patenkinimo-analizs-duomenys/2015-APZVALGA2016-02-10.pdf>>.

2 lentelė. 2014 m. – 2015 m. laikotarpyje iškeltų fizinių asmenų bankroto bylų pokytis

Šaltinis: sudaryta autoriaus: remiantis: *Ibidem*, 1 lentelės šaltinis.

Apibrendinant galima teigti, kad šiuolaikinis bankroto traktavimas ir reglamentavimas yra ilgos, visų pirma, papročių, o paskui ir teisės evoliucijos rezultatas⁹. Akivaizdu, kad

⁸ Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos: *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2015 m. sausio – gruodžio mėn. apžvalga*. Vilnius, 2016 m. vasario 2 d., nr. D4-116, p.10 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bankrotodep.lt/assets/Paslaugos/Duomenys-ir-analiz/Bankroto-administratori-administruot-moni-bankroto-proceso-trukms-ir-kreditorini-reikalavim-patenkinimo-analizs-duomenys/2015-APZVALGA2016-02-10.pdf>>.

⁹ MIKUCKIENĖ, Vilija. Fizinių asmenų bankrotas: dabartis ir perspektyvos. *Justitia*, 2003, Nr. 3-4, (45-46), p. 55.

bankroto samprata pamažu kito, tačiau bankrotas išliko reikalingu institutu, o jo įteisinimas, atsižvelgiant į siekiančių bankrutuoti fizinių asmenų skaičių Lietuvoje buvo neišvengiamas.

1.2. Teisinių sąvokų „bankrotas ir „nemokumas“ atskyrimas

Pasaulyje aptinkama įvairių terminų „bankrotas“ (angl. *bankruptcy*) ir „nemokumas“ (angl. *insolvency*) santykio variantų. Vienur jie vartojami kaip sinonimai, kitur daroma jų takoskyra¹⁰. Tačiau daugelyje valstybių iki 20 a. nemokumas buvo suprantamas kaip skolininko negalėjimas atsiskaityti su kreditoriais, o bankrotas – žalos padarymas kreditoriams sumažinant turtą arba jį paslepiant – kas užtraukdavo baudžiamąją atsakomybę¹¹.

Europos valstybėse labiau prigijęs nemokumo terminas, nes laikomasi pozicijos, kad bankrotas yra susijęs su baudžiamaisiais teisiniais nemokumo padariniais. Jungtinėse Amerikos Valstijose asmuo, kurio atžvilgiu pradėtos nemokumo procesas, laikomas nemokiu, o priėmus teismo sprendimą gali būti pripažintas bankrutavusiu. Jungtinėje Karalystėje¹² terminas bankrotas vartojamas kalbant apie fizinius asmenis, o juridinių asmenų atžvilgiu vartojamas nemokumo terminas. Vokietijoje vartojami du terminai: *Zahlungsunfähigkeit*, lietuviškai reiškiantis nemokumą, ir *Insolvenz*, kuris į lietuvių kalbą gali būti verčiamas kaip tiek nemokumas, tiek bankrotas¹³. Lietuvoje, fizinio asmens bankroto sąvoka Fizinių asmenų bankroto įstatyme nėra apibrėžta, tačiau pateikiama nemokaus fizinio asmens samprata. Visgi, manytina, kad fizinių asmenų bankrotas galėtų būti apibrėžiamas kaip teisinė nemokaus fizinio asmens būseną, kuriai egzistuojant būtų organizuojamas bankroto proceso pradėjimas.

Atsižvelgiant į skirtingų sąvokų taikymą, užsienio valstybėse fizinių asmenų bankroto procesui sureguliuoti yra priimti skirtingi įstatymai. Štai, pavyzdžiui, kaimyninėse Baltijos šalyse – Latvijoje, Lenkijoje bei Vokietijoje ir Jungtinėje Karalystėje priimti nemokumo, o Suomijoje, Airijoje bei Estijoje yra priimti bankroto įstatymai. Pažymėtina, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose yra priimtas bankroto kodeksas. Vadovaujantis tuo,

¹⁰ KAVALNĖ, S., et al. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 64.

¹¹ VIŠINSKIS, Vigintas. *Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė: taikomasis mokslinio tyrimo darbas [interaktyvus]*. Vilnius: 2006 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ukmin.lt/lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>>.

¹² Šio darbo apimtyje turima omenyje tik Angliją ir Velsą, išskiriant Škotiją ir Šiaurės Airiją, atsižvelgiant į tai, kad jos yra priėmusios atskirus įstatymus bei į tai, kad minėti įstatymai šiame darbe nebuvo analizuoti.

¹³ KAVALNĖ, S., et al. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 65.

kad Lietuvoje yra priimtas bankroto įstatymas, kalbant apie fizinių asmenų bankroto procesą, labiau įprasta yra vartoti bankroto, o ne nemokumo sąvoką.

Darytina išvada, kad užsienio valstybėse šiuo metu bankroto ir nemokumo sąvokos, kai kada vartojamos kaip sinonimai arba priešingai, turi savarankiškas reikšmes. Tačiau, šio darbo kontekste, analizuojant užsienio valstybių įstatymais įtvirtintą bankroto institutą, sąvokos „nemokumas“ ir „bankrotas“ bus naudojamos kaip sinonimai. Kaip matyti, fizinio asmens bankroto institutas įvairiose užsienio valstybėse gali turėti visiškai skirtingą pavidalą, todėl svarbu nustatyti ar tikslai, kurių yra siekiama skirtingose užsienio valstybėse šio instituto įtvirtinimu, yra skirtingi, ar visgi jie sutampa.

1.3. Fizinių asmenų bankroto instituto tikslas

Istoriškai pagrindinis bankroto teisės tikslas buvo maksimalus kreditorių reikalavimų patenkinimas, teisingai paskirstant tarp jų lėšas, gautas už parduotą skolininko turtą¹⁴. Doktrinoje teigiama, kad daugelis bankroto įstatymų yra skirti ne skolininko atleidimui nuo skolų, bet kreditorių reikalavimų patenkinimui¹⁵. Kitų autorių nuomone, fizinių asmenų bankroto institutu siekiama išieškoti skolas iš nemokaus fizinio asmens civilizuotu būdu, išvengiant principo „kas pirmesnis, tas gudresnis“, o tai pasiekti galima vadovaujantis *pari passu* principu¹⁶. Viena vertus, būtų galima sutikti su tokiais autorių teiginiais, kita vertus, pabrėžtina, kad doktrinoje randama ir priešingų nuomonių. Fizinių asmenų bankroto instituto šalininkų nuomone, bankroto tikslas yra apsaugoti nemokų fizinį asmenį nuo nuskurdimo ir atkurti jo nemokumą ar gebėjimą sumokėti skolas¹⁷. Lietuvių autorių nuomone, šiuolaikinėje teisėje, fizinių asmenų bankroto instituto įtvirtinimu yra siekiama dvejopų tikslų – apsaugoti, pirmiausia, nemokaus asmens, negalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimų, taip pat kreditoriaus teises bei teisėtus

¹⁴ NIKITA, Jurgita. *Fizinių asmenų bankroto teisinio reglamentavimo problemos ir perspektyvos: lyginamoji analizė*: magistro darbas. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008, p. 28.

¹⁵ GRUODYTĖ, E.; KIRSIENE, J. Application of “Fresh start“ Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective. *Inžinerine Ekonomika - Engineering Economics*, 2010, 21(3), p. 264 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11689/6358>>.

¹⁶ AMBRASAITĖ, G.; NORKUS, R. Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States. *Juridica International*, 21/2014, p. 177 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicainternational.eu/index.php?id=15421>>.

¹⁷ GRUODYTĖ, E.; KIRSIENE, J. Application of “Fresh start“ Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective. *Inžinerine Ekonomika - Engineering Economics*, 2010, 21(3), p. 264 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11689/6358>>.

interesus¹⁸. Taigi atrodytų, kad fizinių asmenų nemokumo problema turi būti sprendžiama subalansuojant skolininkų ir kreditorių teises bei pareigas¹⁹. Atsižvelgiant į aukščiau pateiktas skirtingas autorių pozicijas, darytina išvada, kad visgi nepaisant skirtingų autorių pozicijų, fizinių asmenų bankroto instituto esmė – toks teisinis reguliavimas, kuris sudaro galimybę:²⁰

1. tam tikro formalizuoto proceso metu užfiksuoti momentą, nuo kurio nebesikaupia palūkanos, delspinigiai;
2. proporcingai patenkinti visų kreditorių reikalavimus iš esamo turto nustatyta tvarka;
3. sąžiningą fizinį asmenį, įvykdžiusį visus nustatytus reikalavimus, atleisti nuo likusių skolų sumokėjimo;
4. naudojant įvairius saugiklius užkirsti kelią piktnaudžiauti fizinio asmens bankroto institutu.

Vadovaujantis šiomis įžvalgomis, galima teigti, kad fizinių asmenų bankroto įteisinimu paprastai siekiama iš esmės vienas kitam prieštaraujančių tikslų: viena vertus maksimaliai apsaugoti kreditorių interesus, kita vertus, suteikti fiziniam asmeniui galimybę pradėti viską iš naujo, atleidžiant jį nuo iki bankroto susikaupusių skolų. Šiame kontekste tikslinga išskirti Vokietijos nemokumo statuto (angl. *Insolvency Statute*) 1 straipsnio nuostatą, įtvirtinančią nemokumo proceso tikslus: nemokumo procesas yra skirtas bendriems kreditorių reikalavimams patenkinti, realizuojant skolininko turimą turtą ir paskirstant gautas lėšas jo kreditoriams, arba taikiai susitarant, kai po tam tikro laiko tarpo, nemokumo procese įvykusio skolininko turto paskirstymo kreditoriams, likusios skolos „nurašomos“. Pirmasis tikslas iš esmės skirtas kreditorių interesams tenkinti, antrasis tikslas labiau užtikrina skolininko interesus²¹.

Nemokumo proceso tikslai, tam tikra prasme panašiai išdėstyti ir Latvijos nemokumo įstatyme (angl. *Insolvency Law*). Nemokumo įstatyme teigiama, kad asmens nemokumo proceso tikslas – kiek įmanoma labiau patenkinti kreditorių interesus iš skolininko turto ir suteikti fiziniam asmeniui galimybę, kurio turto ir pajamų suma yra nepakankama šio

¹⁸ MIKUCKIENĖ, Vilija. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese. *Jurisprudencija*, 2005, t. 77 (69); 33-40, p. 33.

¹⁹ GRUODYTĖ, E.; KIRŠIENĖ, J.; ir ASTROMSKIS, P. Fizinio asmens bankroto problematika: teisiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2010, 3 (121), p. 216.

²⁰ KAVALNĖ, S., et al. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 229.

²¹ Vokietijos nemokumo statutas (angl. *Insolvency Statute*). *Juris*, 1994 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/englisch_inso.html>.

fizinio asmens skoliniamis įsipareigojimams padengti, atgauti mokumą ir atleisti jį nuo finansinių įsipareigojimų vykdymo²².

Lietuvoje galiojančio Fizinų asmenų bankroto įstatymo tikslas – sudaryti sąlygas atkurti sąžiningo fizinio asmens, ūkininko ar piliečio, besiverčiančio individualia veikla, mokumą ir užtikrinti kreditorių reikalavimų tenkinimą, siekiant teisingos skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyros²³. Manytina, kad šia nuostata yra siekiama tiek kreditorių interesų apsaugos, tiek sąžiningo skolininko (orumo) apsaugos. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje pažymėjo, kad minėto įstatymo tikslas yra žymiai platesnis nei vien fizinio asmens skolų „nurašymas“. Asmeniui, kuriam iškelta bankroto byla, nebendradarbiaujant ir nesiekiant maksimalaus galimo kreditorių reikalavimų patenkinimo, bankroto procesas nebus rezultatyvus, iš esmės nebus užtikrintas kreditorių interesų gynimas, o tuo pačiu pažeista skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyra²⁴.

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje pripažįstama, kad fizinio asmens atleidimas nuo skolų yra kreditorių nuosavybės teisės apribojimas, kuris gali būti pateisinamas bankroto procedūros tikslais, tokiais kaip siekis apsaugoti asmens orumą ir išvengti visiško fizinio asmens nuskurdinimo, tačiau toks apribojimas neturi proporcingai perkelti naštos kreditoriams²⁵.

Aukščiau pateiktos įžvalgos leidžia daryti išvadą, kad bankroto proceso tikslas istoriškai kito – nuo kreditorių interesų gynimo pirmumo, iki siekio tinkamai užtikrinti negalinčio mokėti skolininko skolų sureguliuojimo ir tuo pačiu maksimalaus kreditorių reikalavimų patenkinimo. Labai svarbu išsaugoti pusiausvyrą, kad siekis suteikti skolininkui galimybę pradėti viską iš naujo, nebūtų iškeliamas aukščiau teisėtų kreditorių interesų. Pasak Dariaus Bolzano, fizinio asmens pasirinkimą ar nepasirinkimą bankrutuoti lemia daug veiksnių²⁶. Manytina, kad vienas iš iš jų yra protingų pagrindų bankroto bylai iškelti nustatymas. Todėl, toliau plačiau analizuojamos užsienio valstybių bei Lietuvos teisės aktuose įtvirtintos sąlygos, reikalingos fizinų asmenų bankroto bylos iškėlimui.

²² Latvijos nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Law*). *Valsts valodas centrs*, 2010, 5 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.mna.gov.lv/download/540>;

²³ Lietuvos Respublikos fizinų asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823.

²⁴ Klaipėdos apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjų P. Č. ir M. Č. pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, Nr. e2S-1876-123/2015.

²⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2004 m. liepos 20 d. sprendimas *Back prieš Suomiją* byloje, Nr. 37598/97 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://kaikki.info/english/echr/30000/37598_97.html>.

²⁶ Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija. *Klausiame – atsakome. Kokiais atvejais fizinis asmuo gali bankrutuoti?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrt.lt/naujieno/s/tavo_lrt/37/105997>.

2. FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO SĄLYGOS

2.1. Specifinis fizinių asmenų bankroto instituto subjektas

Analizuojant fizinio asmens bankroto instituto taikymo sąlygas, visų pirma reikia apibrėžti pagrindines teisinio reglamentavimo gaires, t. y. nustatyti, kuriems fiziniams asmenims galėtų būti iškeliama bankroto byla²⁷.

Reglamentas, taikomas bankroto byloms, kai skolininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, prekybininkas ar individualus asmuo²⁸. Europos Komisijos rekomendacijoje 2014/135/ES dėl naujo požiūrio į verslo žlugimą ir nemokumą (toliau – Rekomendacija) numatyta, kad skolininkas, tai bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, turintis finansinių sunkumų, kai yra tikimybė dėl jo nemokumo²⁹. Remiantis šiais – reguliavimu bei pasiūlymu, galima daryti išvadą, kad Europos Sąjungos lygmeniu³⁰ fizinio asmens bankroto institutas turėtų būti taikomas visiems fiziniams asmenims.

Visgi, situacija Europos Sąjungos šalyse yra nevienoda, pavyzdžiui, Graikijoje³¹ ir Prancūzijoje³² fizinių asmenų bankrotas taikomas tik verslu užsiimantiems fiziniams asmenims, o Jungtinėje Karalystėje³³, Airijoje³⁴, Estijoje³⁵, Lenkijoje³⁶, Latvijoje³⁷,

²⁷ KAVALNĖ, S., et al. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 229.

²⁸ 2000 m. gegužės 29 d. Europos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų. *OL, L 160/1* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32000R1346>>.

²⁹ 2014 m. kovo 12 d. Europos Komisijos rekomendacija 2014/135/ES dėl naujo požiūrio į verslo žlugimą ir nemokumą. L, 74/65, p. 5 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32014H0135>>.

³⁰ 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų netaikomas Danijai.

³¹ Graikijos bankroto kodekso (angl. *Bankruptcy Code*), *ΦΕΚ*, 2007, 153/A/10.7.2007, 2 straipsnis ir 99 straipsnio 1 dalis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.dsnet.gr/Epikairothta/Nomothesia/n3588_07.htm>.

³² Prancūzijos komercinis kodeksas (angl. *Commercial Code*). *Jurisprudence générale Dalloz*, 1900, 6 knyga, L 611-1 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.legifrance.gouv.fr/content/download/8016/107146/version/5/file/code_commerce_part_L_E_N_20130701.pdf>.

³³ Jungtinės Karalystės nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Act*). 1986, c 45, 265 (1), 252 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/pdfs/ukpga_19860045_en.pdf>;

³⁴ Airijos bankroto įstatymas (angl. *Bankruptcy Act*). *Irish Statute Book*, 1998, nr. 27, 7 straipsnio 1 dalis, [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/1988/act/27/enacted/en/html>>;

³⁵ 2004 m. sausio 1 d. Estijos bankroto įstatymas (angl. *Bankruptcy Act*). *Riigi Teataja*, 2003, 17, 95 8 straipsnio 2 dalis, 2003, 17, 95 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/511072014018/consolide>>.

³⁶ 2003 m. vasario 28 d. Lenkijos bankroto ir rehabilitacijos aktas (angl. *Act on Bankruptcy and Recovery*). *Dziennik Ustaw*, 2003, Nr. 60, p. 535, 5 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU20030600535&type=1>>.

³⁷ 2010 m. spalio 14 d. Latvijos nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Law*). *Valsts valodas centrs*, 2010, 2 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.mna.gov.lv/download/540>.

Vokietijoje³⁸ – visiems fiziniams asmenims. Pasak Vytauto Mizaro, neigiamų padarinių gali turėti abu variantai. Verslu užsiimančių fizinių asmenų, lyginant su vartotojais, skolos paprastai bus didesnės, ir, tuo pačiu, jų kreditorių nuostoliai gali būti didesni. Todėl, viena vertus, atrodytų, kad tai gali turėti neigiamos įtakos ekonominei padėčiai, ir, galima manyti, kad dėl to pirmiausiai būtent verslininkams turėtų būti taikomos bankroto procedūros, siekiant atstatyti mokumą, arba, nesant tokios galimybės, likviduoti turtą. Bet, kita vertus, vartotojų nemokumas turi įtakos perkamajai galiai, kas gali sąlygoti tam tikrą grandininę reakciją: tai daro neigiamą įtaką paklausai, o kartu ir makroekonominę padėčiai³⁹. Sutiktina su tokia V. Mizaro nuomone, pabrėžiant, kad fizinių asmenų bankroto institutas turėtų būti taikomas tiek verslininkams, tiek vartotojams, neišskiriant jų skirtingos padėties. Visgi, manytina, kad verslininkams, atsižvelgiant į civiliniuose santykiuose prisiimamą jų rizikos dalį, galėtų būti keliami griežtesni reikalavimai, norint pasinaudoti fizinių asmenų bankroto institutu⁴⁰.

Užsienio valstybių įstatymuose skiriamas dvejopas fizinio asmens statusas: pirma, kai fizinis asmuo laikomas tam tikros komercinės veiklos subjektu, antra, tai fizinis asmuo, dalyvaujantis civilinėje apyvartoje⁴¹. Kitais žodžiais tariant – tai verslininkai ir vartotojai. Asmenų skirstymas į verslininkus ir vartotojus yra grindžiamas visiškai skirtingu šių asmenų vaidmeniu ekonominėje sistemoje bei skirtinga jų skolinių įsipareigojimų prigimtimi. Verslininkas – tai profesionalus prekybinės apyvartos dalyvis, kuris prisiima įsipareigojimus savo ūkinei - komercinei veiklai vykdyti, kuria yra siekiama gauti pelną. Tuo tarpu vartotojai, civilinėje apyvartoje dalyvauja kaip pirkėjai, įsigyjantys prekes ir paslaugas savo asmeniniams ar šeimos ūkio poreikiams tenkinti⁴². Manytina, kad vartotojų bankroto reglamentavimo poreikį lemiantys veiksniai yra žmogaus orumo apsauga⁴³, pajamų legalizavimas bei pagalbos suteikimas sugrįžti į socialinį gyvenimą.

³⁸ Vokietijos nemokumo statuto 4a straipsnis numato, kad bankroto bylą galima iškelti bet kuriam fiziniam asmeniui, ne tik vykdančiam komercinę veiklą, bet ir vadinamajam vartotojui (*Verbraucher*). Tačiau nemokumo statusas nėra taikomas prekybininkams.

³⁹ BNS ir lrytas.lt. *Siūlomas fizinių asmenų bankroto modelis neapgintų nei skolininkų, nei kreditorių* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lietuvsdiena.lrytas.lt/-12412564981239650504-si%C5%ABlomas-fizini%C5%B3-asmen%C5%B3-bankroto-modelis-neapgint%C5%B3-nei-skolinink%C5%B3-nei-kreditori%C5%B3.htm>>.

⁴⁰ Akivaizdu, kad verslininkų sudaromų sutarčių sumos ar gaunamų kreditų sumos yra ženkliai didesnės už vartotojų prisiimamus įsipareigojimus, todėl verslininkams galėtų būti taikomi griežtesni reikalavimai, pasiimant paskolas iš banko įstaigų, investuojant į savo būsimą verslą ir pan.

⁴¹ MIKUCKIENĖ, Vilija. Fizinių asmenų bankrotas: dabartis ir perspektyvos. *Justitia*, 2003, Nr. 3-4, (45-46), p. 56.

⁴² NIKITA, Jurgita. *Fizinių asmenų bankroto teisinio reglamentavimo problemos ir perspektyvos: lyginamoji analizė*: magistro darbas. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008, p. 13.

⁴³ 2012 m. spalio 26 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2012/C 326/02). *Europos Sąjungos oficialus leidinys*, C 326/391, 1 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>>.

Verslininkų bankroto reglamentavimo poreikis pasireiškia per lygiateisiškumo su kitais konkurentais užtikrinimą bei verslo rizikos mažinimą. Kaip minėta, Prancūzijoje fizinių asmenų bankrotas taikomas tik verslu užsiimantiems asmenims. Todėl nepriklausomą – profesinę veiklą vykdantys asmenys, pvz.: advokatai, taip pat yra priskiriami šiai asmenų grupei⁴⁴. Priešinga praktika yra įtvirtinta Graikijoje. Nors fizinių asmenų bankroto institutas taikomas verslu užsiimantiems asmenims, tačiau profesinę veiklą vykdantiems asmenims, pvz.: advokatams, fizinių asmenų bankroto institutas netaikomas⁴⁵.

Fizinių asmenų bankroto įstatyme yra išskiriamos trys subjektų grupės, galinčios kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo jų atžvilgiu: fizinis asmuo, ūkininkas ir kitas fizinis asmuo, kuris verčiasi individualia veikla, kaip ji apibrėžta Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme⁴⁶. Fizinis asmuo suprantamas kaip vartotojas, t. y. toks, kuris nėra ūkininkas ir nesiverčia individualia veikla. Ūkininkas, tai fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais verčiasi žemės ūkio veikla ir miškininkyste, o jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre⁴⁷. Remiantis Gyventojų pajamų mokesčių įstatymu, individualia veikla verčiasi asmenys užsiimantys bet kokio pobūdžio komercine arba gamybine veikla, savarankiška kūryba, mokslinė, profesinė (įskaitant laisvąsias profesijas) ir kita panašaus pobūdžio savarankiška veikla, taip pat asmenys užsiimantys savarankiška sporto ar atlikėjo veikla. Pažymėtina, kad laisvosios profesijos atstovams priskiriami ir advokatai, notariai bei antstoliai⁴⁸. Taigi šie subjektai taip pat patenka į asmenų, galinčių pasinaudoti fizinio asmens bankroto institutu, ratą. Fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto versijoje, galimybės bankrutuoti minėtų specialybių fiziniams asmenims nebuvo⁴⁹. Toks šių fizinių asmenų išskyrimas iš kitų fizinių asmenų, kuriems fizinių asmenų bankrotas taikomas, buvo vertinamas kaip diskriminacinis. Manytina, kad tai, jog minėti subjektai pagal šiuo metu galiojančią Fizinių asmenų bankroto įstatymą turi galimybę įveikti finansinius sunkumus, remdamiesi analogiškais normomis, kokiomis naudojasi kiti fiziniai asmenys, pagrindžia lygiateisiškumo principo taikymą, šių subjektų atžvilgiu.

⁴⁴ Prancūzijos komercinio kodekso (angl. *Commercial Code*). *Jurisprudence générale Dalloz*, 1900), 6 knyga, L 611-1 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.legifrance.gouv.fr/content/download/8016/107146/version/5/file/code_commerce_part_L_E_N_20130701.pdf>.

⁴⁵ MATSI, M.; ECONOMOU, T. *Insolvency – Bankruptcy*, 2012 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.greeklawdigest.gr/topics/insolvency-bankruptcy/item/77-insolvency-bankruptcy>>.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 73-3085, 2 str. 7 d.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 123-5537, 2str. 2 d.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 73-3085, 2 str. 35 d.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas, 2011, nr. 10-2931-07, 1 str. 1 d.

Remiantis aptartų užsienio valstybių įstatymų nuostatomis, galima daryti išvadą, kad pasinaudoti galimybe bankrotuoti Europos valstybėse, nenumant didelių apribojimų, turi platus fizinių asmenų ratas. Atsižvelgiant į Rekomendaciją, tikėtina, kad neilgai trukus visose Europos Sąjungos valstybėse bus įtvirtinta galimybė fizinių asmenų bankroto institutu pasinaudoti ir vartotojams bei profesinę veiklą vykdančioms asmenims.

2.2. Fizinių asmenų nemokumas

Esminė ir privaloma fizinio asmens bankroto paskelbimo sąlyga yra ekonominė, norint pasinaudoti fizinių asmenų bankroto institutu, turi būti nustatomas fizinio asmens nemokumas. Pažymėtina, kad bendro susitarimo ar apibrėžimo aiškinant nemokumo sampratą skirtingose užsienio valstybėse nėra. Todėl, visų pirma, svarbu išanalizuoti užsienio valstybių įstatymuose įtvirtintos nemokumo sąvokos apibrėžimą bei nustatyti, kaip ši sąvoka yra aiškinama doktrinoje.

Du pagrindiniai kriterijai, kurie naudojami nemokumo sampratai apibrėžti, yra šie:⁵⁰

1. skolininko finansiniai sunkumai grąžinant skolas; ir
2. skolininko finansiniai įsipareigojimai viršija jo turimą turtą.

Bent vienas arba kartais net ir du (abu) kriterijai yra naudojami nemokumo sąvokai apibrėžti. Pirmasis kriterijus naudojamas Jungtinėje Karalystėje, Jungtinėse Amerikos Valstijose (atsižvelgiant į valstijas), Vokietijoje, Suomijoje, Airijoje, Latvijoje ir Prancūzijoje. Antrasis – Jungtinėse Amerikos Valstijose (kaip minėta, atsižvelgiant į valstijas), Vokietijoje, Airijoje ir Prancūzijoje. Kita vertus, šie kriterijai yra ne visiškai konkretūs, todėl gali būti interpretuojami bei suprantami skirtingai.

Nemokumo samprata, pagal Vokietijos nemokumo statuto 17 straipsnį, yra bendra visiems fiziniams asmenims, aptartiems anksčiau – asmuo laikomas nemokiu, kai jis negali sugrąžinti skolų suėjus jų mokėjimo terminui (turi pradelstų įsipareigojimų)⁵¹. Skolininko nemokumas preziumuojamas, kai jis sustabdo mokėjimus⁵². Kaip matyti, fizinio asmens nemokumas tiesiogiai siejamas su faktiniu asmens galėjimu padengti savo skolas. Ši sąlyga, suponuoja ir antrąją fizinio asmens nemokumo aplinkybę - asmuo laikomas nemokiu tuomet, kai jo turtas yra mažesnis už jo prisiimtus įsipareigojimus.

⁵⁰ GRUODYTĖ, E.; KIRSIENE, J. Application of “Fresh start“ Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective. *Inžinerine Ekonomika - Engineering Economics*, 2010, 21(3), p. 266 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<<http://www.itc.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11689/6358>>>.

⁵¹ 1994 m. spalio 5 d. Vokietijos nemokumo statuto (angl. *Insolvency Statute*). *Juris*, 1994, 17 straipsnio 1 dalis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/englisch_inso.html>>.

⁵² *Ibidem*, 17 straipsnio, 2 dalis.

Taigi remiantis Vokietijos nemokumo statutu skolininkas turi būti nepajėgus sugrąžinti savo skolas suėjus jų mokėjimo terminui, arba turi būti įrodoma, kad skolininko turtas yra mažesnis už prisiimtus įsipareigojimus, ir tik tuomet galima inicijuoti bankroto procesą fiziniam asmeniui. Vokietijos nemokumo statutas nenumato galimybės pripažinti nemokiu tokį asmenį, kuris nevykdo savo finansinių įsipareigojimų, nors pagal savo turimas finansines galimybes galėtų tai padaryti⁵³.

Kitos valstybės pateikia skirtingais žodžiais, tačiau iš esmės panašius nemokumo sąvokos apibrėžimus. Analogiškui Vokietijos, galima laikyti ir Latvijos nemokumo įstatyme pateiktą fizinio asmens nemokumo apibrėžimą. Fiziniam asmeniui Nemokumo įstatymo nuostatas galima taikyti, jeigu suėjus jų mokėjimo terminui, fizinis asmuo negali padengti savo įsiskolinimų⁵⁴. Remiantis Lenkijos bankroto ir reabilitacijos aktu (angl. *Act on Bankruptcy and Recovery*) nemokumas taip pat suprantamas kaip skolininko per didelių įsiskolinimų buvimas arba nesugebėjimas įvykdyti piniginių įsipareigojimų, suėjus jų terminui⁵⁵.

Pagal Suomijos bankroto įstatymą (angl. *Bankruptcy Act*), bendroji būtina bankroto paskelbimo sąlyga yra skolininko nemokumas. Suomijoje nemokumas reiškia skolininko būklę, kai jis ilgiau nei laikinai negali sumokėti savo skolų, suėjus jų mokėjimo terminui⁵⁶. Taigi pastebėtina, kad Suomijoje yra įtvirtintas dar vienas aspektas, apibrėžiantis nemokumo sąvoką – laiko terminas. Panaši nuostata yra įtvirtinta ir Estijos bankroto įstatymo (angl. *Bankruptcy Act*) 1 straipsnio 2 dalyje⁵⁷. Remiantis šia nuostata, pripažįstama, kad skolininkas yra nemokus, jei skolininkas negali patenkinti kreditorių reikalavimų ir toks negalėjimas, atsižvelgiant į skolininko finansinę padėtį, nėra laikinas. Jeigu fizinio asmens nemokumas nėra įrodomas, remiantis Estijos bankroto įstatymo 14

⁵³ BUTKUS, K., et al. *Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė*: taikomasis mokslinis tyrimo darbas [interaktyvus]. Vilnius: 2005 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/3.doc>>.

⁵⁴ 2010 m. spalio 14 d. Latvijos nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Law*) 129 straipsnis, 2010, Nr. 124, 170 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.mna.gov.lv/download/540>

⁵⁵ 2003 m. vasario 28 d. Lenkijos bankroto ir reabilitacijos akto (angl. *Act on Bankruptcy and Recovery*). *Dziennik Ustaw*, 2003, nr. 60 10 ir 11 straipsniai. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU20030600535&type=1>>.

⁵⁶ Suomijos bankroto įstatymo 3 skyrius įtvirtina aplinkybes, kada skolininkas laikomas nemokiu: (i) skolininkas yra nemokus, jei jis deklaruoja kad yra nemokus ir nėra priešasčių nepriimti to deklaravimo; (ii) skolininkas yra sustabdęs savo mokėjimus; (iii) jeigu per šešis mėnesius nuo priverstinio išieškojimo iki pareiškimo iškelti bankroto bylą, nustatyta, kad skolininkas negalės pilnai apmokėti ieškinio; (iv) privalantis tvarkyti buhalterinę apskaitą, ir tvarkantis ją jau ne mažiau kaip vieneri metai asmuo neapmoka aiškaus ir privalomo ieškinio per savaitę nuo priminimo gavimo.

⁵⁷ 2004 m. sausio 1 d. Estijos bankroto įstatymas (angl. *Bankruptcy Act*). *Riigi Teataja*, 2003, 17, 95, 1 straipsnio 2 dalis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.riigit.eataja.ee/en/eli/511072014018/consolide>>.

straipsniu, teismas atsisako iškelti bankroto bylą⁵⁸. Jungtinėje Karalystėje nemokaus asmens sąvoka nėra apibrėžta. Tačiau remiantis 1986 m. Nemokumo įstatymo (angl. *Insolvency Act*) 268 straipsniu, laikoma, kad asmuo negali sumokėti skolų, jei tas skolas reikia apmokėti nedelsiant⁵⁹.

Kiek išskirtinesnis šiuo atžvilgiu yra Airijos bankroto įstatyme (angl. *Bankruptcy Act*) pateiktas fizinio asmens nemokumo apibrėžimas. Bankroto įstatymas nepateikia konkrečios nemokumo sąvokos ar būklės, nuo kada skolininkas laikomas nemokiu, Bankroto įstatyme yra tik nurodomos aplinkybės, kada yra pagrindas pripažinti asmenį bankrutavusiu⁶⁰.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tiek Airijos⁶¹, tiek Latvijos⁶² įstatymai, numato dar vieną kriterijų nemokumo sąvokos apibrėžimui⁶³. Remiantis šių valstybių įstatymais fiziniam asmeniui nemokumo byla gali būti iškeliama tik tuo atveju, jei kreditorinio reikalavimo suma yra didesnė, nei įstatyme nustatyta minimali ribinė skolos suma. Tačiau pabrėžtina, kad ne visos valstybės numato minimalų įsiskolinimą, kuriam esant būtų galima kreiptis į teismą⁶⁴. Pavyzdžiui, Suomijos privataus asmens skolų sureguliuavimo įstatyme (angl. *Act on Adjustment of the Debts of a Private Individual*) šiuo klausimu yra tik bendro pobūdžio nuoroda, kad šis įstatymas netaikomas, jei fizinis asmuo dėl lėšų stokos negali padengti net neženklūs įsiskolinimų sumos⁶⁵.

Fizinių asmenų bankroto įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje yra pateikta fizinio asmens nemokumo sąvoka: tai fizinio asmens būklė, kai jis negali įvykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai suėję ir kurių suma viršija 25 Lietuvos

⁵⁸ 2004 m. sausio 1 d. Estijos bankroto įstatymas (angl. *Bankruptcy Act*). *Riigi Teataja*, 2003, 17, 95, 14 straipsnio 2 dalis, 2003, 17, 95 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/511072014018/consolide>>.

⁵⁹ 1986 m. Jungtinės Karalystės nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Act*). 1986, c 45, 265 (1) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/pdfs/ukpga_19860045_en.pdf>.

⁶⁰ Skolininkas teismo sprendimu paskelbiamas bankrutavusiu, jeigu jis atliko „<...> veiksmą, duodantį pagrindą pradėti bankroto procedūrą <...>“. Šie veiksmai apibrėžti Bankroto įstatymo 7 skirsnio 1 poskirsnyje. Pavyzdžiui, 7 skirsnio 1 poskirsnio f punkte nustatyta, kad skolininkas atliko veiksmą, duodantį pagrindą pradėti bankroto procedūrą, „<...> jeigu į jį buvo nukreiptas išieškojimas, bet kokio teismo sprendimu konfiskuojant jo prekes, arba jei šerifas ar grafystės registраторius negrąžino jokių prekių, padaręs atitinkamą įrašą nutartyje arba kitaip <...>“.

⁶¹ Skola turi būti nustatyta grąžinti suma, ne mažesnė kaip 2.000 eurų.

⁶² Minimali skolos suma, kuri sudaro daugiau kaip 5.000 eurų.

⁶³ GRUODYTĖ, E.; KIRSIENE, J. Application of “Fresh start“ Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective. *Inžinerine Ekonomika - Engineering Economics*, 2010, 21(3), p. 267 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11689/6358>>.

⁶⁴ Remiantis Vokietijos nemokumo statutu nėra jokių ribojimų asmeniui kreipiantis dėl nemokumo proceso pradėjimo.

⁶⁵ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas*: taikomasis mokslinis tyrimas [interaktyvus]. 2008, p. 85 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bankrotodep.lt/veiklos-sritys/nemokumas-2/duomenys-ir-analize/Moksliniu-tyrimu-studijos>>.

Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) patvirtintas minimaliausias mėnesines algas⁶⁶. Taigi fizinio asmens nemokumui reikalinga nustatyti, jog fizinio asmens pradelsti įsipareigojimai viršija 25 Vyriausybės patvirtintas minimalias mėnesines algas⁶⁷ ir fizinis asmuo negali įvykdyti šių skolinių įsipareigojimų. Tokią įstatymo leidėjo valią patvirtina ir Lietuvos teismų praktika: „<...> sąžiningas fizinis asmuo laikytinas visiškai nemokiu tada, kai sąžiningo fizinio asmens finansinė būklė yra kritinė ir jis negali vykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių įvykdymo terminai yra suėję <...>“⁶⁸. Be to, pripažįstama, kad nemokumui nustatyti reikia atlikti fizinio asmens nemokumo priežasčių analizę, įvertinti fizinio asmens skolinių įsipareigojimų apimtį, turimo turto masę, taip pat galimas skolininko perspektyvas įvykdyti savo skolinius įsipareigojimus, atitinkamai apsprendžiant galimybę kelti ar nekelti fiziniam asmeniui bankroto bylą⁶⁹. Atsižvelgiant į išdėstytą, laikytina, kad net jei asmens finansiniai įsipareigojimai didesni nei jo turimas turtas, tačiau gaunamos pajamos leidžia per protingą laikotarpį juos įvykdyti, tai reikštų, kad asmuo gali vykdyti savo skolinius įsipareigojimus.

Apibendrinant užsienio valstybių įstatymuose įtvirtintą fizinio asmens nemokumo sampratą, galima išskirti keletą bendrumų. Paprastai nemokumas apibrėžiamas pasiremiant keliais, tarpusavyje nesusijusiais kriterijais. Visų pirma, akcentuojamas nesugebėjimas sumokėti už tai, kas įsipareigota. Antra, pabrėžiamas pinigų trūkumo nulemtas skolininko nepajėgumas apmokėti savo prievolių, kurių mokėjimo terminai suėję. Vadinasi, fizinio asmens nemokumas daugelyje užsienio valstybių, įskaitant ir Lietuvą, yra suprantamas kaip būseną, kai skolininkas nebeturi pakankamai mokėjimo priemonių, ir todėl laiku nebegali įvykdyti savo skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai yra suėję⁷⁰.

Kita vertus, atlikta lyginamoji analizė leido išskirti ir šiuos skirtumus. Tik nedaugelio nagrinėtų užsienio valstybių įstatymuose skolininko negalėjimas įvykdyti savo skolinių įsipareigojimų yra apibrėžtas terminu. Tačiau pastebėtina ir tai, kad užsienio valstybių įstatymuose „laikino“ terminas nėra apibrėžtas konkrečiu laiko terminu. Manytina, kad remiantis užsienio valstybių praktika, Fizinis asmenų bankroto įstatymas, galėtų būti papildytas nuostata, kad nemokiu gali būti pripažįstamas tik toks skolininkas, kuris negali įvykdyti skolinių įsipareigojimų, o toks negalėjimas nėra laikinas. Teigtina, kad

⁶⁶ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823, 2 str. 2 d.

⁶⁷ Pradelstų skolų dydis šiuo metu turi siekti 8750 eurus vienam asmeniui.

⁶⁸ Kauno apygardos teismas. 2014 m. liepos 22 d. nutartis civilinėje byloje, *pagal pareiškėjo R. J. pareiškimą dėl bankroto bylos jam iškelimo*, Nr. 2S-1767-657/2014.

⁶⁹ Vilniaus apygardos teismas. 2013 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje, *pagal pareiškėjų M. J. Ir L.J. pareiškimą dėl bankroto bylos jiems iškelimo*, Nr. 2S-1628-345/2013.

⁷⁰ KAVALNĖ, S., et al. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.

įsiskolinimo trukmė gali būti diferencijuota priklausomai nuo bankrutuojančio subjekto. Jeigu jis verčiasi ūkine–komercine veikla, įsiskolinimo trukmė galėtų būti ilgesnė, pavyzdžiui, ūkininkams, atsižvelgiant į verslo sezoniškumą. Asmenims, nesiverčiantiems ūkine–komercine veikla, įsiskolinimo trukmė galėtų būti 3-6 mėnesiai⁷¹. Tokios nuostatos, t. y. protingo laiko termino įtvirtinimas suteiktų teisinio aiškumo sprendžiant klausimą, kiek laiko asmuo turėtų būti nepajėgus vykdyti savo finansinių įsipareigojimų ir ar tokiam fiziniam asmeniui gali būti pradėdama bankroto byla. Pažymėtina ir tai, kad nors Fizinių asmenų bankroto įstatyme imperatyvios nuostatos, reguliuojančios skolininko nemokumo terminą nėra, tačiau remiantis pateikta Lietuvos teismų praktika, galima preziumuoti, kad teismuose yra akcentuojama nemokumo termino įvertinimo reikšmė. Manytina, kad remiantis teismų praktika, galėtų būti inicijuojami teisėkūros pokyčiai, nustatant konkretų nemokumo terminą.

Lyginamojo metodo pagalba atskleistas dar vienas skirtumas apibrėžiantis nemokumo savoką skirtingose užsienio valstybėse. Nustatyta, kad tik nedaugelio užsienio valstybių įstatymuose yra įtvirtintas minimalios / ribinės mokėjimo sumos reikalavimas, tuo pripažįstant, kad nedideli įsiskolinimai nepagrindžia nemokumo. Šio kriterijaus įtvirtinimas yra ekonomiškai pagrįstas, o minimalios skolos sumos nustatymas leidžia išvengti ekonomiškai nepagrįstų ginčų sprendimo bei apsaugo kreditorius nuo skolininkų siekio piktnaudžiauti fizinių asmenų bankroto institutu. Verta pažymėti, kad Fizinių asmenų bankroto įstatyme nustatytas minimalios skolos sumos dydis neatitinka kitų valstybių įstatymuose įtvirtinto sumos dydžio. Skirtingą praktiką lemia tai, kad ribinė suma yra nustatoma remiantis nevienodais kriterijais, pvz.: atsižvelgiant į ekonominę padėtį valstybės viduje, o mokėjimo sumos nustatymas yra paliekamas užsienio valstybės įstatymų leidėjo prerogatyvai. Todėl apibendrintos išvados, kokios konkrečios mokėjimo sumos įtvirtinimas būtų protingas visose užsienio valstybėse, priimti negalima, nes tai būtų netikslinga ir neracionalu.

Kitas aktualus aspektas, susijęs su nemokumo samprata, tačiau laikomas atskiru nemokumo bylos iškėlimo pagrindu, įtvirtintas Vokietijos nemokumo statuto 18 straipsnio 2 dalyje⁷². Tai pagrindas, kuris nėra siejamas su faktiniu skolininko nemokumu. Priešingai, nemokumo byla gali būti keliama tuo atveju, jei egzistuoja

⁷¹ LAUŽIKAS, E.; VIŠINSKIS V. Fizinių asmenų nemokumo problemos ir galimi jų sprendimo būdai. *Teisė*, 2006, ISSN 1392-1274, Nr. 59, p. 54.

⁷² 1994 m. spalio 5 d. Vokietijos nemokumo statuto (angl. *Insolvency Statute*). *Juris*, 1994, 18 straipsnio 2 dalis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/englisch_inso.html>.

grėsmė tapti nemokiu⁷³. Gresiantis nemokumas yra tais atvejais, kai skolininkas gali vykdyti savo einamuosius įsipareigojimus, tačiau nepajėgs įvykdyti esamų ar būsimų įsipareigojimų tada, kai sueis jų vykdymo terminas⁷⁴. Šiuo atveju dėl nemokumo bylos iškėlimo kreiptis gali tik pats skolininkas, o nemokumo grėsmę įrodinėti kreditoriams nėra leidžiama. Pagal Lenkijos bankroto ir reabilitacijos akto 492 straipsnį, nemokumo byla gali būti keliama jeigu skolininkas nėra nemokus, tačiau, pagrįstai įvertinus jo būklę, yra grėsmė, kad greitai jis taps nemokus⁷⁵. Pažymėtina, kad ši nuostata Lenkijoje taikoma tik verslininkams. Panaši nuostata yra įtvirtinta ir Latvijos nemokumo įstatyme⁷⁶. Nemokumo byla Latvijoje gali būti keliama fiziniam asmeniui, jei yra pateikiami pagrįsti įrodymai, kad fizinis asmuo neturės galimybių padengti įsipareigojimų, kurių įvykdymo terminas sueina metų laikotarpiu, o bendra įsipareigojimų suma viršija 10.000 eurų. Pažymėtina, kad gresiančio nemokumo instituto taikymas sudaro prielaidas anksčiau, nei faktiškai fizinis asmuo susidūrė su nemokumo „krize“ (anksčiau nei dėl lėšų stygiaus sustabdė mokėjimus) inicijuoti nemokumo bylą. Be to, tokio instituto taikymas kartu sudaro prielaidas bei padidina tikimybę, kad bus patenkinti kreditorių reikalavimai.

Pabrėžtina tai, kad gresiančio nemokumo galimybė yra įtvirtinta ir Rekomendacijoje⁷⁷, kurioje teigiama, kad skolininkas turėtų sugebėti restruktūrizuotis ankstyvoje stadijoje, kaip įmanoma anksčiau, kai tik pasidaro aišku, jog yra nemokumo tikimybė. Nors Europos Komisijos rekomendacijos nėra privalomos Europos Sąjungos valstybėms narėms, tačiau šiuo pasiūlymu Europos Komisija numato valstybių veiksmų kryptį, todėl tikėtina, kad laiko perspektyvoje ir kitų užsienio valstybių įstatymai, vadovaujantis šia rekomendacija, bus papildyti gresiančio nemokumo nuostata.

Vadinasi, bankrotas aptartų valstybių praktikoje nėra siejamas vien tik su fizinio asmens nemokumu. Manytina, kad „nemokumo grėsmės“ kriterijumi turėtų būti papildytas ir Lietuvoje galiojantis Fizinųjų asmenų bankroto įstatymas. Ši nuostata galėtų būti grindžiama kreditorių interesų gynimu, nes pavėluotas fizinio asmens bankroto bylos

⁷³ CRHOVA, Z.; PASEKOVA, M. A Comparative Analysis of Insolvency Proceedings in France, Germany and Slovak Republic. *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, Vol: 7, No:11, 2013, p. 288.

⁷⁴ AMBRASAITĖ, G.; NORKUS, R. Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States. *Juridica International*, 21/2014, p. 180 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicainternational.eu/index.php?id=15421>>.

⁷⁵ 2003 m. vasario 28 d. Lenkijos bankroto ir reabilitacijos akto (angl. *Act on Bankruptcy and Recovery*). *Dziennik Ustaw*, 2003, nr. 60, 492 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU20030600535&type=1>>.

⁷⁶ 2010 m. spalio 14 d. Latvijos nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Law*). *Valsts valodas centrs*, 2010 129 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.mna.gov.lv/download/540>.

⁷⁷ 2014 m. kovo 12 d. Europos Komisijos rekomendacija 2014/135/ES dėl naujo požiūrio į verslo žlugimą ir nemokumą. L, 74/65, p. 5 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32014H0135>>.

iškėlimas atima iš jų galimybę susigražinti nors reikšmingesnę dalį jų prarandamų lėšų, o tai prieštarauja Fizinių asmenų bankroto įstatyme įtvirtintam tikslui. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad „nemokumo grėsmės“ kriterijaus įtvirtinimas galimas tik esant aiškioms gairėms, kuriomis vadovaujantis, būtų galima nustatyti nemokumo faktą. Be to, egzistuoja galimybė, kad skolininko nemokumo situacija gali keistis. Nesant aiškių gairių, kuriomis remiantis būtų nustatomas fizinio asmens negalėjimas padengti skolas ateityje, atsirastų asmenų norinčių piktnaudžiauti šia teise. Todėl, net ir pripažinus „nemokumo grėsmės“ kriterijaus pliusus, fiziniam asmeniui, siekiančiam bankroto bylos iškėlimo argumentuojant jo grėsme tapti nemokiu, turėtų būti keliamas reikalavimas įrodyti, kad jis skolų sumokėti iš tiesų negalės.

Neginčijant fakto, kad nemokumo nustatymas yra esminis faktorius sprendžiant ar bankroto byla fiziniam asmeniui turėtų būti inicijuojama ar ne, visgi gali kilti abejonių dėl to, ar nemokumo aplinkybė turėtų būti susijusi su oficialia „nemokumo koncepcija“, ar ši aplinkybė turėtų būti apsprendžiama per sąžiningumo principą⁷⁸. Pastebėtina tendencija, kad net ir esant faktiniam skolininko nemokumui, bankroto byla fiziniam asmeniui nebus keliamas, jei asmuo buvo nesąžiningas, nesąžiningais veiksmais stengėsi sumažinti savo turtą ar be reikalo didino savo įsiskolinimus. Vadinasi, toliau būtų tikslinga panagrinėti fiziniam asmeniui (skolininkui) taikomo sąžiningumo principo reikalavimo turinį konkrečiose užsienio valstybėse.

2.3. Sąžiningumo kriterijus

Daugelio užsienio valstybių įstatymuose sąžiningumas aiškinamas, kaip būtina sąlyga, fizinio asmens bankroto proceso organizavimui. Sutinkama su tuo, kad visų pirma, asmuo turėtų bendradarbiauti su kreditoriais ir institucijomis, atskleisti visą reikalingą informaciją prieš ir per bankroto bylą, įrodyti, kad nėra jokių tyčinių veiksmų, kad skolininkas nebuvo nesąžiningas, nebandė apgauti kreditorių, nuslėpti turtą ir nemelavo apie savo pajamas, turtą, skolas ir pan.⁷⁹. Visgi, šis reikalavimas įvairiose valstybėse suprantamas kiek skirtingai. Atsižvelgiant į minėtą, toliau analizuojamas sąžiningumas, kaip vienas iš esminių kriterijų, kuriuo remiantis yra grindžiamas fizinio asmens bankroto institutas.

⁷⁸ AMBRASAITĖ, G.; NORKUS, R. Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States. *Juridica International*, 21/2014, p. 180 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicainternacional.eu/index.php?id=15421>>.

⁷⁹ GRUODYTĖ, E.; KIRSIENE, J. Application of “Fresh start” Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective. *Inžinerine Ekonomika - Engineering Economics*, 2010, 21(3), p. 268 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11689/6358>>.

Skolininko sąžiningumas, kaip pagrindinė vertybė ir principas dėl asmens bankroto procedūros iškėlimo visose Baltijos šalyse, turbūt aiškiausiai yra apibrėžtas Latvijos nemokumo įstatymo 6 straipsnyje, kuriame teigiama, kad „<...> skolininkas negali naudotis bankroto procesu siekiant užsidirbti gyvenimui nesąžiningai <...>“⁸⁰ ir pateikiant formuluotę į vieną iš teismų sprendimų Lietuvoje: „<...> fizinio asmens gyvenimas ne pagal poreikius ir išlaidas nėra pagrindas kelti bankroto bylą <...>“⁸¹. Atsižvelgiant į Lietuvos, Estijos ir Latvijos įstatymų nuostatas, galima išskirti du atskirus aspektus atskleidžiančius sąžiningumo principą⁸²:

1. sąžiningas elgesys iki bankroto bylos iškėlimo (šis aspektas gali būti vertinamas nustatant, ar fizinis asmuo tapo nemokiu elgdamasis sąžiningai);
2. sąžiningas elgesys bankroto bylos nagrinėjimo metu (atsižvelgiant į šį aspektą gali būti vertinamas fizinio asmens sąžiningumas vykdant atitinkamus įsipareigojimus, kylančius iš bankroto įstatymų, jau prasidėjus bankroto bylai).

Tokių aspektų išskyrimas, manytina yra pagrįstas, nes jų pagalba galima nustatyti ar skolininkas elgėsi sąžiningai ar ne. Visgi pastebėtina, kad sprendžiant dėl bankroto bylos iškėlimo fiziniam asmeniui yra akcentuojamas sąžiningas skolininko elgesys iki bankroto bylos iškėlimo. Skolininko sąžiningas elgesys bankroto bylos nagrinėjimo metu plačiau naudojamas nustatant ar fizinis asmuo gali būti atleidžiamas nuo negažintų skolų mokėjimo, tačiau šis aspektas plačiau bus aptariamas trečioje šio magistro darbo dalyje.

Prancūzijoje, fiziniams asmenims turintiems skolų, sąlygos, reikalingos pradėti bankroto bylą, yra sąžiningumas (*bona fide*) kriterijus ir akivaizdus nepajėgumas sumokėti visas skolas. Akivaizdumas nepajėgumas sumokėti skolas, turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į fizinio asmens pajamas bei turtą. *Bona fide* kriterijus aiškinamas taip, kad bankroto byla negali būti pradėta skolininkui, kuris bankroto procesu nori pasinaudoti strategiškai, siekdamas išvengti susikaupusių skolų. Praktikoje randama pavyzdžių, kai teismai atsisako atleisti skolininką nuo skolų, jei yra nustatoma, kad skolininkas skolinosi „per daug“ ir dėl to nesugebėjo subalansuoti savo biudžeto. Jei

⁸⁰ AMBRASAITĖ, G.; NORKUS, R. Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States. *Juridica International*, 21/2014, p. 180 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicainternational.eu/index.php?id=15421>>.

⁸¹ Vilniaus rajono apylinkės teismas. 2013 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjos N. R. patikslintą pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, Nr. 2FB-3418-723/2013.

⁸² AMBRASAITĖ, G.; NORKUS, R. Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States. *Juridica International*, 21/2014, p. 180 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicainternational.eu/index.php?id=15421>>.

asmuo įrodo ne tik esąs sąžiningas, bet ir tai, kad jo padėtis yra negrįžtamai sugadinta, teisėjas gali jam duoti leidimą pradėti asmeninę pertvarkymo procedūrą⁸³.

Kitokio požiūrio yra laikomasi Belgijos ir Liuksemburgo valstybėse. Šių valstybių įstatymų leidėjai aiškiai atsisakė sekti prancūzų suformuotu modeliu, įtvirtinančiu sąžiningumo principo reikalavimą, iš dalies dėl to, kad Prancūzijoje įsitvirtino itin skirtingos interpretacijos aiškinant šį principą. Vietoj to, tiek Belgijoje, tiek ir Liuksemburge, fizinių asmenų bankroto procesą reglamentuojantys įstatymai taikomi tik tokiems skolininkams, kurių nemokumas yra akivaizdus. Šių valstybių įstatymų teisėkūra rodo, kad įstatymai buvo sukurti siekiant pašalinti tik tuos skolininkus, kurie veikė nesąžiningai arba nusikalstamai, siekiant susilpninti kreditorių teises⁸⁴.

Įdomu pažymėti tai, kad Nyderlanduose sąžiningumo principo testas patvirtinimas išduodant „sąžiningumo pažymėjimą“, kurį skolininkas turi pateikti kreipdamasis į teismą dėl bankroto bylos pradėjimo. Tokį pažymėjimą skolininkui išduoda skolos tarpininkai (mediatoriai) ar savivaldybė, o pažymėjime yra nurodoma informacija apie konkrečią situaciją⁸⁵. Be to, pagal Nyderlandų įstatymus yra pripažįstama, kad skolinkui tenka atsakomybė (pareiga) įrodyti savo sąžiningumą, net 5 metų laikotarpyje, prieš pateikiant prašymą dėl bankroto bylos pradėjimo⁸⁶.

Šiame kontekste tikslinga išskirti priešingą sąžiningumo sampratą įtvirtinusias valstybes. Kaip ir buvo minėta, tam tikrose valstybėse, sąžiningumo kriterijaus aspektas yra vertinamas bankroto bylos nagrinėjimo momentu ir taikomas siekiant nustatyti ar fizinis asmuo gali būti atleidžiamas nuo likusių skolų mokėjimo. Jungtinėse Amerikos Valstijose, remiantis Bankroto kodeksu (angl. *Bankruptcy Code*), skolininko prašymas pradėti bankroto bylą negali būti atmestas remiantis „sąžiningumo“ trūkumu. Priešingai, tokie prašymai priimami automatiškai⁸⁷. Tačiau, tai nereiškia, kad bankrutuoti gali ir nesąžiningi asmenys. „Sąžiningumo“ kriterijus nėra griežtai taikomas tik priimant fizinių

⁸³ BLAZY, R., *et al.* Personal Bankruptcy Law, Fresh Starts, and Judicial Practice. *JEL*: G33, K29, p. 6. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internet: <http://economix.fr/pdf/workshops/2011_faillites/CHOPARD_Journees_Faillite_2011.pdf>.

⁸⁴ KILBORN, James. *Expert Recommendations and the Evolution of European Best Practises for the Treatment of Overindebtness, 1984-2010*, p. 31 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://siteresources.worldbank.org/EXTGILD/Resources/KilbornExpert_Recs_and_the_Euro_Model.pdf>

⁸⁵ GRUODYTĖ, E.; KIRSIENE, J. Application of “Fresh start“ Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective. *Inžinerine Ekonomika - Engineering Economics*, 2010, 21(3), p. 268 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11689/6358>>.

⁸⁶ VIIMSALU, Signe. The Over-Indebtedness Regulatory System in the Light of the Changing Economic Landscape. *Juridica International XVII/2010*, p. 221 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.juridicainternacional.eu/public/pdf/ji_2010_1_217.pdf>.

⁸⁷ KILBORN, James. Former Entrepreneurs in Dutch Personal Insolvency Law: Comparison with US, UK, Germany, Denmark and France. Iš *SSRN Electronic Journal*, 2011, p. 4 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1827004>.

asmenų prašymus dėl bankroto bylos iškėlimo. Tačiau tiek iš teismų praktikos⁸⁸, tiek iš Bankroto kodekse suformuoto šio kodekso tikslo, galima preziumuoti, kad tik sąžiningą skolininką galima atleisti nuo įsiskolinimo naštos, ir leisti jam pradėti gyvenimą iš naujo be prievolių ir įsipareigojimų. Kitoje bendrosios teisės tradicijos valstybėje - Jungtinėje Karalystėje, taip pat nėra sąžiningumo principo reikalavimo fiziniam asmeniui.

Įdomu tai, kad Vokietijoje taip pat pabrėžiamas nemokumo reikalavimo tenkinimas fiziniam asmeniui, siekiančiam bankroto bylos jam iškėlimo. Kitaip tariant - Nemokumo statute „sąžiningumo“ kriterijus neįtvirtintas. Kita vertus, remiantis Vokietijos nemokumo statuto 1 straipsniu, kuriame yra įtvirtintas nemokumo proceso tikslas, galima daryti išvadą, kad tik sąžiningam skolininkui, gali būti taikomos tam tikros privilegijos⁸⁹. Kaip ir buvo minėta anksčiau, Vokietija yra viena iš tų valstybių, kurioje po nemokumo proceso nebūtinai turi prasidėti atleidimo nuo likusių skolų sumokėjimo procesas, nes pastarojo proceso tinkamas vedimas siejamas su tam tikromis papildomomis sąlygomis, t. y. skolininko sąžiningumo faktu. Vadinasi, Vokietijoje fizinio asmens sąžiningumo nustatymas yra reikalingas ne dėl bankroto bylos pradėjimo, bet dėl galimybės atleisti fizinį asmenį nuo negrąžintų skolų, įvykdžius mokėjimo planą. Airijos bankroto įstatyme taip pat numatyta, kad tik sąžiningas skolininkas gali būti atleistas nuo neapmokėtų skolų, kurios lieka pasibaigus bankroto procesui⁹⁰.

Vadovaujantis aptartais teiginiais, pripažintina, kad fizinių asmenų bankroto bylos daugumoje užsienio valstybių orientuotos į sąžiningą skolininką, o nesąžiningo skolininko veiksmų toleruoti negalima. Manytina, kad sąžiningumo kriterijaus nustatymas, atspindi bendrą tikslą – išvengti piktnaudžiavimo fizinių asmenų bankroto institutu ir užtikrinti kreditorių bei skolininkų interesų pusiausvyrą. Kita vertus, nors sąžiningumo principo kriterijus pripažįstamas daugelyje užsienio valstybių, vienodo suvokimo, kas būtent yra laikoma sąžiningu elgesiu nėra. Be to, kaip minėta, sąžiningumo kriterijaus reikalavimas yra taikomas netgi skirtingose bankroto stadijose. Darytina išvada, kad nors kai kurie sąžiningumo principo aspektai yra aiškiai apibrėžti įstatymuose, jie vis dar palieka gana plačią diskrecijos ribą teismų aiškinimui. Vadinasi,

⁸⁸ Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 1991 m. sausio 15 d. sprendimas *Grogan v. Garner*, 498 U.S. 279, No. 89-1149 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/498/279/case.html>>.

⁸⁹ Vokietijos nemokumo statuto 1 straipsnis numato, kad „<...> nemokumo procesas yra skirtas bendriems skolininko kreditorių interesams patenkinti, jis vyksta realizuojant skolininko turtą ir paskirstant gautas įplaukas arba taikiai susitariant – parengiant nemokumo (reorganizavimo) planą, ypač siekiant išlaikyti įmonę. Sąžiningam skolininkui gali būti suteikiama galimybė nurašyti skolas, likusias pasibaigus nemokumo procedūrai <...>“.

⁹⁰ 1998 m. Airijos bankroto įstatymas (angl. *Bankruptcy Act*). *Irish Statute Book*, 1998, nr. 27, 27 straipsnio 7 dalis, 51 straipsnis, 81 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/1988/act/27/enacted/en/html>>.

sprendžiant ar skolininko elgesys buvo sąžiningas ar ne, kiekviena valstybė vadovausis jų įstatymuose ar praktikoje įtvirtintu sąžiningumo kriterijaus supratimu.

Siekdami išvengti skolų išieškojimo iš turimo turto bei skolų gražinimo, skolininkai gali būti suinteresuoti savo turtą perleisti tretiesiems asmenims, nusiėmpti turimo turto faktą ir pan. Todėl, manytina, kad Fizinių asmenų bankroto įstatymas turėtų ginti tik sąžiningo skolininko teises, kurio sąžiningumu nėra abejojama. Fizinių asmenų bankroto įstatymo 5 straipsnio 8 dalies 5 punkte aiškiai nustatyta viena iš atsisakymo iškelti fizinio asmens bankroto bylą sąlygų⁹¹. Sąžiningumo principo įtvirtinimui atsirado *actio Pauliana* institutas, t. y. kreditoriaus teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti⁹². Atsižvelgiant į tai, manytina, kad Lietuvoje sąžiningumo principo reikalavimas yra taikomas sprendžiant klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo fiziniam asmeniui.

Kaip ir buvo minėta anksčiau, teismų diskrecijai yra paliekamas gana platus neapibrėžtų probleminių aspektų, susijusių su sąžiningumo principo nustatymu, spektras. Visų pirma, kyla klausimas, kokius veiksmus, kurie sukelia skolininko nemokumą, turėtų vertinti teismas, kaip apgaulingus ar nesąžiningus? Ar teismas gali vertinti skolininko elgesį kaip „nesąžiningą“, net jei tam tikri jo elgesio aspektai nėra aiškiai įtvirtinti įstatyme (pvz.: nepakankamas aktyvumas ieškant darbo arba gyvenimas ne pagal turimas pajamas)? Kitas, kiek kontroversiškesnis klausimas kyla dėl įrodinėjimo naštos pasiskirstymo – ar skolininkui kyla pareiga įrodyti, kad jis veikė sąžiningai, remiantis bendrąja įrodinėjimo taisykle, įtvirtinta civilinėje teisėje, ar visgi, skolininko sąžiningumas turėtų būti preziumuojamas? Ar šiuo atveju tikėtų taisyklė, kad sąžiningumas turėtų būti nuspėjamas, o nesąžingumas turėtų būti įrodytas, išsikiriant tik tuos, kurie sukčiavo? Paskutinis, bet ne mažiau svarbus klausimas, ar sąžiningumo sąlyga yra procedūrinio pobūdžio, tai yra, ar ji gali būti laikoma pagrindu, kuriuo remiantis teismas gali priimti arba atsisakyti priimti prašymą? Ar visgi tai esminė sąlyga, kurios buvimas / nebuvimas gali būti įrodytas tik nagrinėjant bylą iš esmės⁹³?

⁹¹ „<...> Jei paaiškėja, kad fizinis asmuo per paskutinius 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo tapo nemokus dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.67 straipsnyje nurodytų sudarytų kreditorių interesus pažeidžiančių sandorių, kurių sudaryti jis neprivalėjo, ar kitokių fizinio asmens tyčinių veiksmų pateikiant neteisingą informaciją kreditoriams apie finansinę būklę prisiimant skolinius įsipareigojimus ar sudarant kitus sandorius, siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais, ar fizinio asmens sąmoningo neveikimo, siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais <...>“.

⁹² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262, 6.66 str.

⁹³ AMBRASAITĖ, G.; NORKUS, R. Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States. *Juridica International*, 21/2014, p. 181-182 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicainternational.eu/index.php?id=15421>>.

Galima išskirti keletą elementų, kurie yra itin svarbūs ieškant atsakymų į pateiktus klausimus. Kaip ir buvo minėta, fizinio asmens sąžiningas elgesys yra vertinamas ir iki bankroto bylos iškėlimo. Todėl, galima teigti, kad siekiant nustatyti ar fizinis asmuo tapo nemokiu elgdamasis sąžiningai ar ne, galima vertinti net ir Fizinių asmenų bankroto įstatyme neįtvirtintus skolininko elgesio aspektus, pvz.: gali būti vertinamos skolų atsiradimo aplinkybės, fizinio asmens aktyvumas siekiant įsidarbinti, užsiimti kita pajamų duodančia veikla, arba pastangos susirasti geriau apmokamą darbą. Vertinant skolininko sąžiningumą, jis turėtų būti suprantamas kaip situacija, kuri nebuvo sukelta skolininko piktybinių ar pernelyg aplaidžių veiksmų įtakoje. Nustačius, kad fizinis asmuo aplaidžiais veiksmais sukėlė savo nemokumą ar net nesistengė pataisyti savo ekonominės padėties, o priešingai, elgėsi itin nerūpestingai, remiantis konkrečiomis aplinkybėmis, jo elgesį vertinant pagal protingumo ir teisingumo principus, būtų galima pripažinti nesąžiningu.

Atsakant į antrą klausimą, pažymėtina, kad teismas visais atvejais privalo nustatyti priežastinį ryšį tarp aplinkybių, įrodančių asmens nesąžiningus veiksmus ir jo nemokumą⁹⁴. Priežastinio ryšio įrodymo būtinybė yra įtvirtinta ir Lietuvos teismų praktikoje⁹⁵. Skolininko veiksmai, net ir tie, kurie yra laikomi nesąžiningais, remiantis Fizinių asmenų bankroto įstatymu, neturėtų trukdyti fizinio asmens bankroto bylos iškėlimui, jei jie nesukėlė skolininko nemokumo⁹⁶. Šiuo atveju itin svarbus yra įrodinėjimo, bankroto procese, klausimas. Civilinėje teisėje yra įtvirtinta sąžiningumo prezumpcija, tačiau Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – Civilinis kodeksas) 6.67 straipsnyje yra nustatyta šio principo išimtis ir tokiu būdu yra palengvinama kreditorių padėtis, siekiant įrodyti skolininko nesąžiningumą. Civilio kodekso 6.67 straipsnyje išvardintais atvejais sandorio šalių nesąžiningumas yra preziumuojamas, t. y. pripažįstama, jog esant šiame straipsnyje išvardintoms aplinkybėms, sandorio šalys žinojo

⁹⁴ TAMOSIUNIENĖ, E.; TEREBEIZA, Z.; BOLZANAS, D. Bankruptcy of natural persons in Lithuania: issues and solutions. *European Scientific Journal*, edition vol. 9, No. 22, 2013, p. 79 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ejournal.org/index.php/esj/article/viewFile/1641/1632>>

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje, pagal I. P. pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, Nr. 3K-3-496-219/2015, kat. 140 (S). „<...> Pirmosios ir antrosios instancijos teismai nustatė aplinkybes, patvirtinančias nesąžiningą kredito gavimą ir itin pasyvius pareiškėjos veiksmus, jai nesiekiant padidinti deklaruojamų darbo pajamų, iš kurių būtų galima vykdyti įsipareigojimus kreditoriams, padarė pagrįstas išvadas, kad toks pareiškėjos elgesys yra nesąžiningas, neatitinkantis reikalavimų, keliamų asmeniui, siekiančiam bankroto bylos jam iškėlimo. Tokiomis išvadomis teismai faktiškai konstatavo priežastinį ryšį tarp šių pareiškėjos nesąžiningų veiksmų ir jos negalėjimo atsiskaityti su kreditoriais, t. y. nemokumo būklės <...>“.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje, pagal I. J. pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, Nr. 3K-3-516/2014, kat. 140 „<...> Teismas nurodė, kad svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog Fizinių asmenų bankroto įstatymo 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte reikalaujama, kad egzistuojant asmens nesąžiningo elgesio ir jo nemokumo priežastinis ryšys – nesąžiningumas turi daryti tiesioginę ar netiesioginę įtaką nemokumui. Tai reiškia, kad tiesioginės ar netiesioginės įtakos mokumui neturėję sandoriai arba kitoks pareiškėjo elgesys neturi užkirsti kelio jam bankrutuoti <...>“.

ir turėjo žinoti, jog sandoris pažeidžia kreditorių interesus. Minėtame straipsnyje išvardintų aplinkybių sąrašas yra baigtinis ir plečiamai neaiškintinas. Visais kitais atvejais, kurie nėra numatyti Civilinio kodekso 6.67 straipsnyje, galioja sąžiningumo prezumpcija, todėl kreditorius turi įrodyti, jog skolininkas ir kita sandorio šalis buvo nesąžiningi⁹⁷. Taigi, atsakant į antrą klausimą, galima teigti, kad skolininko sąžiningumas turėtų būti preziumuojamas (išskyrus Civilinio kodekso 6.67 straipsnyje įtvirtintus atvejus), o įrodinėjimo našta turėtų tekti kreditoriui, kuris teigia, kad skolininkas buvo nesąžiningas ir kad remiantis šiuo pagrindu, fizinio asmens bankroto byla neturėtų būti pradėta.

Atsakymą į paskutinį klausimą galima rasti atlikus sistemingą Fizinių asmenų bankroto įstatymo analizę. Kadangi skolininko nesąžiningumas yra nurodytas, kaip viena iš sąlygų, dėl kurių teismas turėtų atsisakyti iškelti fizinio asmens bankroto bylą, nesąžiningumas galėtų būti nustatytas tik išsprendus bankroto bylos klausimą iš esmės, o ne pradiniam civilinės bylos etape. Dėl to, sąžiningumo kriterijus negalėtų būti laikomas atsisakymo pradėti bankroto bylą pagrindu. Šią nuostatą patvirtina ir Lietuvos teismų praktika⁹⁸. Tokia pozicija visgi gali būti kritikuojama, iškėlus klausimą, o kaip turėtų pasielgti teismas, jei yra akivaizdus fizinio asmens nesąžiningumas, pvz.: sukčiavimas? Manytina, kad esant akivaizdžiam ir nekvestionuojamam skolininko nesąžiningumo faktui, teismas turėtų leisti skolininkui įrodyti savo sąžiningumą. Skolininkui savo sąžiningumo neįrodžius – teismas turėtų atsisakyti priimti fizinio asmens pateiktą prašymą, dėl bankroto bylos iškėlimo.

2016 m. sausio 1 d. Lietuvoje įsigaliojo nauja Fizinių asmenų bankroto įstatymo redakcija⁹⁹. Naujoji redakcija patikslino nuostatas, susijusias su fizinio asmens veiksmis, kurie galėtų būti laikomi nesąžiningais iki bankroto bylos iškėlimo. Pažymėtina, kad anksčiau galiojusios Fizinių asmenų bankroto įstatymo nuostatos¹⁰⁰ dėl fizinio asmens nesąžiningumo teismuose buvo interpretuojamos skirtingai¹⁰¹. Praktikoje vykstantys

⁹⁷ Vilniaus apygardos teismas. 2014 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjos K. N. pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, Nr. 2S-147-640/2014.

⁹⁸ Vilniaus apygardos teismas. 2014 m. sausio 10 d. nutartis, pagal pareiškėjo J. R. pareiškimą dėl fizinio asmens bankroto bylos supaprastinta tvarka iškėlimo Nr. 2S-312-823/2014. Teismas nurodė, kad „<...> pareiškėjo nesąžiningumas yra savarankiškas pagrindas atsisakyti iškelti fizinio asmens bankroto bylą. Šios aplinkybės nustatymas yra pagrindas atmesti pareiškėjo reikalavimą, t. y. ši aplinkybė yra susijusi su pareiškėjo teise į pareiškto reikalavimo patenkinimą, o ne procesinėmis kreipimosi į teismą prielaidomis <...>“.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823. Akto redakcija galiojusi nuo 2015 m. sausio 1 d. iki 2016 m. sausio 1d.

¹⁰¹ Pavyzdžiui, anksčiau galiojusioje Fizinių asmenų bankroto įstatymo redakcijoje nebuvo detaliau nurodoma, kokie *kiti veiksmai* gali būti pripažinti nesąžiningais, todėl kiekvienu individualiu atveju juos nesąžiningais kvalifikuoti turėjo bylą nagrinėjantis teismas, remdamasis Civilinio kodekso nuostatomis ir

teisminiai ginčai dėl skirtingų teismų fizinio asmens nesąžiningų veiksmų sąvokos interpretacijų, trukdė užtikrinti veiksmingas fizinio asmens bankroto procedūras¹⁰². Todėl galima teigti, kad Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos pasiūlyti Fizinių asmenų bankroto įstatymo 5 straipsnio 8 dalies 2 punkto pakeitimai¹⁰³ būtent ir atsirado dėl skirtingos taikymo praktikos ir skirtingų šių nuostatų interpretavimo teismuose. Vyriausybės siūlymu, Fizinių asmenų bankroto įstatymo pakeitimo projektas¹⁰⁴ buvo įtrauktas į Lietuvos Respublikos Seimo VII (rudens) sesijos darbų programą¹⁰⁵, teigiant, kad vienas iš šio teisės akto projekto tikslų buvo įgyvendinti ankstesniame skyriuje minėtą Rekomendaciją¹⁰⁶. Pastebėtina, kad Lietuvos bankų asociacija nepritarė Ūkio ministerijos siūlomoms pakeitimams, argumentuojant tuo, kad siūlomų pakeitimų priėmimas nepagrįstai itin apribotų teismo teisę kiekvienu konkrečiu atveju įvertinti visas fizinio asmens nemokumą nulėmusias priežastis ir iš esmės atimtų vienintelę realią galimybę kreditoriui gintis nuo nesąžiningų skolininkų. Tokią savo poziciją Lietuvos bankų asociacija grindė teigdama, kad norint užkirsti kelią bankroto instituto pagalba nesąžiningai atsikratyti skolų, kiekvienu atveju būtų privaloma įrodyti, kad fizinis asmuo tapo nemokus dėl jo paties tyčinių veiksmų – kas, kaip taisyklė, praktikoje būtų sunkiai įmanoma įrodyti. Tačiau, Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komitetas nepritarė tokiems Lietuvos bankų asociacijos teiginiams. Priešingai, nurodė, kad fizinio asmens veiksmų, dėl kurių teismas turėtų atsakyti iškelti fizinio asmens bankroto bylą arba ją

kasacinio teismo suformuota šių įstatymo nuostatų taikymo praktika, atsižvelgdamas į Fizinių asmenų bankroto įstatymo tikslus ir jame nustatytą specialųjį teisinį reguliavimą. Remiantis tuo, teismų praktika nebuvo vienoda.

¹⁰² Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komiteto 2015 m. gruodžio 9 d. išvados Nr. 108-P-41 dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo nr. XI – 2000 4, 5, 6, 7, 8, 9, 14, 17, 19, 25, 27 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto XIIP-3691 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1102059>.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Ekonomikos pažangos departamento Ekonomikos skyriaus 2015 m. spalio 12 d. pažyma Nr. NV-3271 dėl fizinių asmenų bankroto įstatymo nr. XI – 2000 4, 5, 6, 7, 8, 9, 14, 17, 19, 25, 27 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (Nr. 15-0313-03-I). [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://lrv.lt/uploads/main/meetings/docs/14350_ef1147cd0f4af4bc3e66bcdd79f34bc0.pdf>.

¹⁰⁴ Pažymėtina, kad remiantis 2015 m. gruodžio 22 d. Nr. XII-2235 įstatymu, buvo numatyta pakeisti Fizinių asmenų bankroto 5 straipsnio 8 dalies 2 punktą ir jį išdėstyti taip: „<...> paaiškėja, kad fizinis asmuo per paskutinius 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo tapo nemokus dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.67 straipsnyje nurodytų sudarytų kreditorių interesus pažeidžiančių sandorių, kurių sudaryti jis neprivalėjo, ar kitokių fizinio asmens tyčinių veiksmų pateikiant neteisingą informaciją kreditoriams apie finansinę būklę prisiimant skolinius įsipareigojimus ar sudarant kitus sandorius, siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais, ar fizinio asmens sąmoningo neveikimo, siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais <...>“.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos Seimo VII (rudens) sesijos darbų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. rugpjūčio 19 d. nutarimu Nr. 874. *Teisės aktų registras, 2015-08-21, nr. 12495*.

¹⁰⁶ 2014 m. kovo 12 d. Europos Komisijos rekomendacija 2014/135/ES dėl naujo požiūrio į verslo žlugimą ir nemokumą. L, 74/65 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/LT/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.074.01.0065.01.LIT&toc=OJ:L:2014:074:TOC>. Rekomendacijoje Komisija ragina priimti griežtesnes nuostatas, kad būtų išvengta verslininkų piktnaudžiavimo ar nesąžiningo elgesio prieš iškeltiant nemokumo bylą.

nutraukti, patikslinimas – tai nėra pačios Fizinių asmenų bankroto įstatymo paskirties – sudaryti sąlygas atkurti sąžiningų fizinio asmens, ūkininko ir kito fizinio asmens, kuris verčiasi individualia veikla mokumą, paneigimas. Pažymėjo, kad Fizinių asmenų bankroto įstatyme išlieka nesąžiningumo prezumpcija pagal Civilinio kodekso 6.67 straipsnį, o kiti Fizinių asmenų bankroto įstatyme apibrėžiami fizinio asmens veiksmai, kurie sudarytų pagrindą neiškelti fizinio asmens bankroto bylos arba ją nutraukti, atitinka Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką¹⁰⁷.

Darytina išvada, kad įsigalioję Fizinių asmenų bankroto įstatymo pakeitimai buvo savalaikiai ir būtini, atsižvelgiant į teismų formuojamą skirtingą praktiką aiškinant fizinio asmens sąžiningumo kriterijų. Pastebėtina, kad kaip ir teisingai nurodė Ekonomikos komitetas, nuostatos dėl fizinio asmens nesąžiningumo buvo tik patikslintos, o ne pakeistos, t. y. atlikti pakeitimai tik patikslino sąlygą, kad bankrutuoti Lietuvoje gali tik sąžiningai mokumo netekę fiziniai asmenys. Tikėtina, kad po Fizinių asmenų bankroto įstatymo pakeitimo, Lietuvos teismų praktika, aiškinant fizinio asmens sąžiningumo sąvoką, suvienodės, todėl šie pakeitimai turėtų būti laikomi sukuriančiais pridėtinę vertę.

2.4. Bankroto proceso išlaidų padengimas

Kai kuriose užsienio valstybėse yra išskiriamas dar vienas kriterijus, reikalingas pradėti fizinio asmens bankroto bylą, kuris apibrėžiamas - kaip skolininko galimybė padengti bankroto proceso išlaidų ar bent jau dalies jų sumą¹⁰⁸.

Šiame kontekste tikslinga paminėti Latvijos nemokumo įstatymo 129 straipsnyje įtvirtintą nuostatą, kurioje vienareikšmiškai nurodyta, kad būtina sąlyga fizinio asmens bankroto bylos iškėlimui yra fizinio asmens lėšų pakankamumas, nustatant vienkartinio dydžio atlyginimą administratoriui, lygų dviejų minimalių mėnesinių atlyginimų sumai¹⁰⁹. Iš šios nuostatos akivaizdu, kad fizinis asmuo iki bankroto bylos pradėjimo turės sumokėti užstatą į specialią sąskaitą, kaip atlygį, už administratoriaus atliekamą darbą.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komiteto 2015 m. gruodžio 9 d. išvados nr. 108-P-41 dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo nr. XI – 2000 4, 5, 6, 7, 8, 9, 14, 17, 19, 25, 27 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto XIIP-3691 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1102059>.

¹⁰⁸ GRUODYTĖ, E.; KIRSIENE, J. Application of “Fresh start” Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective. *Inžinerine Ekonomika - Engineering Economics*, 2010, 21(3), p. 268 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11689/6358>>.

¹⁰⁹ 2010 m. spalio 14 d. Latvijos nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Law*). *Valsts valodas centrs*, 2010, 129 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.mna.gov.lv/download/540>.

Atsižvelgiant į tai, kad pagal Estijos bankroto įstatymą¹¹⁰, bankroto bylą gali inicijuoti ir kreditorius, Bankroto įstatymo 11 straipsnyje numatyta, jog teismas gali pareikalauti iš kreditoriaus, siekiančio inicijuoti bankroto bylą, sumokėti pinigų sumą, kurią teismas nurodė, kaip depozitą, siekiant padengti atlyginimus bei išlaidas, jei yra pagrindo manyti, kad bankroto turto gali nepakakti šioms išlaidoms padengti¹¹¹. O štai Bankroto įstatymo 30 straipsnyje numatyta, kad jei skolininko turtas gali nepadengti bankroto proceso išlaidų, teismas gali nustatyti mokėtiną sumą, į paskirtą sąskaitą, siekiant išvengti proceso išlaidų neapmokėjimo¹¹².

Lenkijos bankroto ir rehabilitacijos akte taip pat yra nuostata, kuri įtvirtina pareigą teismui atsisakyti iškelti bankroto bylą, jei skolininkas neturi pakankamai turto proceso išlaidos padengti¹¹³.

Vokietijoje iki 2001 m. Nemokumo statuto pakeitimų, teismai atsisakydavo kelti nemokumo bylą, jei skolininkas nepajėgdavo sumokėti teismo išlaidų, ir taip buvo užkertamas kelias skolininkui pasinaudoti atleidimo nuo likusių skolų sumokėjimo institutu. Pažymėtina, kad toks ribojimas lėmė tai, kad daugiau nei 90 proc. prašymų pradėti bankroto bylą, remiantis šiuo pagrindu buvo atmetami¹¹⁴. Situacija pasikeitė po 2001 m. Nemokumo statuto reformos, kai buvo sudarytos sąlygos net ir skolininkams, neturintiems lėšų teismo išlaidoms padengti ir / ar neturintiems jokio turto, iškelti nemokumo bylą ir po jos užbaigimo skolininkams būti atleistiems nuo likusių skolų sumokėjimo¹¹⁵. Pažymėtina, kad po šios reformos fizinių asmenų skaičius, siekiančių bankrutuoti išaugo daugiau nei 60 proc. Pripažįstama, kad ši reforma turėjo didžiausią įtaką iš visų bankroto procesą reguliuojančių įstatymų reformų, bet kurioje šalyje, remiantis šiuo aspektu¹¹⁶.

¹¹⁰ 2004 m. sausio 1 d. Estijos bankroto įstatymas (angl. *Bankruptcy Act*). *Riigi Teataja*, 2003, 17, 95, 9 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/511072014018/consolide>>.

¹¹¹ *Ibidem*, 11 straipsnis.

¹¹² *Ibidem*, 30 straipsnis.

¹¹³ 2003 m. vasario 28 d. Lenkijos bankroto ir rehabilitacijos akto (angl. *Act on Bankruptcy and Recovery*). *Dziennik Ustaw*, 2003, nr. 60, 13 straipsnio 1 dalis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU20030600535&type=1>>.

¹¹⁴ KILBORN, Jason. Reform, Counter Reform and Transatlantic Rapprochement in the Law of Personal Bankruptcy. *Nottingham Insolvency and Business Law e-Journal*, 2015, p. 234 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.ntu.ac.uk/nls/document_uploads/174826.pdf>.

¹¹⁵ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas: taikomasis mokslinis tyrimas* [interaktyvus]. 2008, p. 41 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 16 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.bankrotodep.lt/veiklos-sritys/nemokumas-2/duomenys-ir-analize/Moksliniu-tyrimu-studijos>>.

¹¹⁶ KILBORN, Jason. Reform, Counter Reform and Transatlantic Rapprochement in the Law of Personal Bankruptcy. *Nottingham Insolvency and Business Law e-Journal*, 2015, p. 234 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.ntu.ac.uk/nls/document_uploads/174826.pdf>.

Nors kai kuriose valstybėse bankroto proceso išlaidų sumokėjimas yra vis dar aktualus, tačiau analizuojant užsienio valstybių įstatymus, pastebėtina tendencija, kad bankroto proceso išlaidų nepadengimas, neturėtų apriboti galimybės iškelti bankroto bylos sąžiningam fiziniam asmeniui (tokia praktika pripažįstama Prancūzijoje, Švedijoje, Suomijoje, Danijoje, Belgijoje)¹¹⁷. Svarstyta, ar tokio kriterijaus įtvirtinimas reikalingas Lietuvoje. Žvelgiant iš Lietuvos perspektyvų, neabejotinai svarbu akcentuoti tai, kad su finansiniais sunkumais susidūrusiam asmeniui gali nepakakti lėšų bankroto išlaidoms padengti. Galima daryti prezumpciją, kad nustačius tokį reikalavimą, kiltų grėsmė neproporcingai apriboti sąžiningų fizinių asmenų teises inicijuoti bankroto bylą. Todėl, manytina, kad bankroto proceso išlaidų negalinčiam padengti skolininkui bankroto byla turėtų būti keliama (bankroto proceso išlaidų sumą padengiant iš valstybės lėšų), o šio kriterijaus įtvirtinimo reikalingumas Fizinių asmenų bankroto įstatyme yra abejotinas.

2.5. Išankstinės derybos su kreditoriais

Tam tikrose Europos valstybėse derybų procedūra tarp skolininkų ir kreditorių, siekiant susitarimo yra privaloma prieš oficialios (teisminės) bankroto bylos pradėjimą. Šio reikalavimo privalumas yra tame, kad abi šalys – tiek kreditoriai, tiek ir skolininkai gali labiau apsaugoti savo teises, išreikšdami savo reikalavimus. Tačiau praktikoje, pasiekti susitarimą ne taip jau paprasta¹¹⁸.

Vokietijos nemokumo įstatymo 305a, 306 straipsniuose nurodoma, kad iki pirmojo teismo proceso etapo pradžios skolininkas yra įpareigojamas pabandyti pasiekti taikų susitarimą su kreditoriais: jis turi raštu kreiptis į visus kreditorius ir pateikti jiems bent dalies skolų sumokėjimo atidėjimo grafiką, nurodyti turimą turtą ir jo paskirstymo kreditoriams galimybes ir pan¹¹⁹. Ši stadija turi būti dokumentuota (advokatas arba skolos patarėjas turi patvirtinti, kad nepavyko pasiekti susitarimo), nes skolininkas privalo

¹¹⁷ KILBORN, James. *Expert Recommendations and the Evolution of European Best Practises for the Treatment of Overindebtedness, 1984-2010*, p. 25 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://siteresources.worldbank.org/EXTGILD/Resources/KilbornExpert_Recs_and_the_Euro_Model.pdf>

¹¹⁸ RAMSAY, Iain. Between Neo-Liberalism and the Social Market: Approaches to Debt Adjustment and Consumer Insolvency in the EU. *Journal of Consumer Policy*, 2012, vol. 35, p. 437 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s10603-012-9210-0>>.

¹¹⁹ 1994 m. spalio 5 d. Vokietijos nemokumo statuto (angl. *Insolvency Statute*). *Juris*, 1994, 305 ir 306 straipsniai [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/englisch_inso.html>.

pateikti įrodymus, kad jis bandė pasiekti taikų susitarimą su kreditoriais, tai yra būtina sąlyga tam, kad teismas priimtų pareiškimą dėl nemokumo bylos iškėlimo¹²⁰.

Skandinavijos šalių įstatymuose taip pat yra numatyta derybų procedūra. Suomijos privataus asmens skolų sureguliuojimo įstatyme yra įpareigojimas, kad kreipdamasis dėl skolų restruktūrizavimo, skolininkas iš pradžių privalo bandyti susitarti su kreditoriais¹²¹. Danijoje, skolų sureguliuojimo tarp kreditorių ir skolininko sistema yra siekiama reabilituoti asmenį, kovojantį su beviltiškais skolomis, nustatant pagrįstą skolininko atleidimą nuo tam tikrų skolų, be to, skolininkui neberekėtų inicijuoti formalios bankroto bylos, jei kreditoriai sutiktų derėtis su skolininku¹²².

O štai pavyzdžiui Airijoje, nors derybų siekimas tarp kreditorių ir skolininko nėra privaloma sąlyga, tačiau skolininkai patys yra suinteresuoti laikytis šio reikalavimo. Skolininko suinteresuotumas inicijuoti derybų procedūrą atsiranda dėl siekio išvengti tam tikrų apribojimų taikomų fiziniam asmeniui, pasibaigus bankroto bylai¹²³.

Jungtinėse Amerikos Valstijose iki 2005 m. nebuvo jokių reikalavimų įpareigojančių skolininkus derėtis su kreditoriais. Netgi ir dabar, po 2005 m. atliktų Bankroto kodekso reformų yra reikalaujama tik pasikonsultuoti su kredito patarėjais prieš pateikiant prašymą teismui. Deja, konsultacijos dažnai neduoda jokios naudos, jau nekalbant apie derybų pradėjimą su kreditoriais, o tuo labiau kompromisinio sprendimo priėmimą. Geriausiu atveju yra susitariama sumažinti palūkanų sumas skolininkui, tačiau mainais kreditoriai reikalauja skolas grąžinti ne 3, o 5 metų laikotarpyje. Taigi dažnai konsultavimosi su kredito patarėjais reikalavimas išlieka tik formalumu, kurį įvykdžius galima kreiptis į teismą dėl bankroto proceso pradėjimo¹²⁴.

Latvijos nemokumo įstatymo 154 straipsnyje nurodyta, kad prie pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo fizinis asmuo prideda savo turto pardavimo ir kreditorių

¹²⁰ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas: taikomas mokslinis tyrimas* [interaktyvus]. 2008, p. 11 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 16 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.bankrotodep.lt/veiklos-sritys/nemokumas-2/duomenys-ir-analize/Moksliniu-tyrimu-studijos>>.

¹²¹ NIEMI, Johanna. *The Finnish Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual*, 2010, p. 3 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.helsinki.fi/oikeustiede/o_masivu/niemi/news/Debt%20Adjustment%20Law%20in%20Finland%20Niemi%202010.pdf>.

¹²² KILBORN, James. Former Entrepreneurs in Dutch Personal Insolvency Law: Comparison with US, UK, Germany, Denmark and France. Iš *SSRN Electronic Journal*, 2011, p. 16 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1827004>.

¹²³ GERHARDT, Maria. *Consumer Bankruptcy Regimes and Credit Default in the US and Europe: A Comparative Study*. CEPS Working Document, No. 318, 2009, p. 16 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://aei.pitt.edu/11336/1/1887.pdf>>.

¹²⁴ KILBORN, James. Former Entrepreneurs in Dutch Personal Insolvency Law: Comparison with US, UK, Germany, Denmark and France. Iš *SSRN Electronic Journal*, 2011, p. 2 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1827004>.

reikalavimų patenkinimo planą¹²⁵. Lietuvoje, Fizinį asmenų bankroto įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje taip pat yra numatyta, kad nemokus fizinis asmuo, prieš ketindamas pateikti pareiškimą iškelti bankroto bylą, ne vėliau kaip prieš mėnesį iki pareiškimo iškelti bankroto bylą pateikimo dienos apie tai raštu praneša visiems kreditoriams¹²⁶. Iš šių įstatymų normų akivaizdu, kad imperatyvo, įpareigojančio skolininką derėtis su kreditoriais, kai sprendžiami klausimai dėl jų kreditorinių reikalavimų tenkinimo nei Latvijoje, nei Lietuvoje nėra. Kreditorių informavimas apie ketinimą „bankrutuoti“ ir reikalavimų patenkinimo plano paruošimas negali būti laikomi bandymais susitarti su kreditoriais draugiškai.

Vadovaujantis aukščiau aptarta valstybių praktika, manytina, kad privalomas derybų reikalavimo įtvirtinimas Lietuvoje padėtų išspręsti tam tikrus nepasitenkinimus, kuriuos patiria tiek skolininkas, tiek ir kreditoriai. Kreditoriai turėtų galimybę susigrąžinti didesnę dalį savo turto ir tokiu būdu būtų užtikrinti jų interesai, o skolininkai nepatirtų tokių didelių suvaržymų ir išvengtų apribojimų, gresiančių pasibaigus bankroto bylai. Be to, tokiu atveju sumažėtų teismų darbo krūvis. Todėl, teigtina, kad Lietuvos įstatymų leidėjas turėtų apsvarstyti galimybę, savo teisės aktus papildyti derybų procedūros reikalavimo įtvirtinimu. Visgi atkreiptinas dėmesys į tai, kad derybų su kreditoriais procedūrą, siekiant lygiateisiškumo tarp skolininko ir kreditorių užtikrinimo, turėtų kontroliuoti nepriklausomas organas (institucija). Tokia procedūra reikalauja atsakingo pasiruošimo, kad jos įgyvendinimas neliktų tik formaliu reikalavimu Norint pasiekti derybų tikslą – susitarimo sudarymą, atsakingai turėtų būti sureguliuoti tokie klausimai kaip: išlaidų nepriklausomam organui apmokėjimas, derybų trukmė, skolininko ir kreditorių teisės ir pareigos derybų metu ir pan.

2.6. Pagrindinių turtinių interesų vieta

Ilgą laiką Lietuvoje neįtvirtinto bankroto instituto nebuvimas lėmė tai, kad lietuviai ieškojo teisinės galimybės atsikratyti finansinių sunkumų, t. y. naudojami galimybe bankrutuoti, kitose Europos Sąjungos valstybėse. Statistinių duomenų apie tai, kiek lietuvių bankrutavo užsienio šalyse – nėra, kadangi bendras Europos bankroto registras neegzistuoja¹²⁷. Pastebėtina šių dienų tendencija, kad dauguma skolininkų „išeina“ iš

¹²⁵ 2010 m. spalio 14 d. Latvijos nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Law*) 154 straipsnis, 2010, Nr. 124, 170 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.mna.gov.lv/download/540

¹²⁶ Lietuvos Respublikos fizinį asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823.

¹²⁷ Pažymėtina, kad remiantis Europos Komisijos pasiūlymu, pasitelkiant Europos e. teisingumo portalą, kuris yra centrinis elektroninės viešos prieigos prie sistemos informacijos punktas, yra suteikiama galimybė

Lietuvos jurisdikcijos, o ne į ją „ateina“. Tai tik patvirtina aplinkybę, kad net ir įsigaliojus Fizinių asmenų bankroto įstatymui, Lietuvoje nebuvo išvengta vadinamojo „bankroto turizmo“ (angl. *forum shopping*) ir palankesnės teisinės padėties ieškojimo. Reikia pažymėti, kad norint atsikratyti finansinės naštos kitoje Europos Sąjungos valstybėje, reikia tenkinti vieną reikalavimą. Fiziniai asmenys, turi perkelti savo pagrindinių turtinių interesų buveinę į kitą Europos Sąjungos valstybę, kurioje norima inicijuoti bankroto bylą. Taigi galima teigti, kad viena iš pagrindinių sąlygų, norint bankrotuoti kitoje užsienio valstybėje – fizinio asmens pagrindinių turtinių interesų buvimas toje valstybėje.

Tarptautinių bankroto bylų jurisdikcijos klausimus Europos Sąjungos lygmeniu reguliuoja Reglamentas, kuris yra taikomas bankroto byloms, kai skolininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, prekybininkas ar individualus asmuo¹²⁸. Reglamente įtvirtintas vienas tarptautinę jurisdikciją tarptautinio bankroto bylose nulemiantis kriterijus – pagrindinių turtinių interesų vieta¹²⁹. Svarbu pažymėti ir tai, kad Reglamente vartojama pagrindinių turtinių interesų vietos sąvoka (angl. *centre of main interests*) turi savarankišką reikšmę ir turi būti aiškinama vienodai, neatsižvelgiant į tai, kokie yra nacionaliniai teisės aktai¹³⁰. Šio Reglamento 3 straipsnio, kuriame reglamentuojama tarptautinė jurisdikcija, 1 dalyje nurodyta tokia pagrindinė jurisdikcijos taisyklė: „<...> valstybės narės, kurios teritorijoje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta, teismai turi jurisdikciją iškelti bankroto bylą <...>“¹³¹. Nors pagrindinių turtinių interesų vietos apibrėžimas Reglamente nepateikiamas, tačiau jos nustatymo kriterijai išplaukia iš Reglamento 13 konstatuojamosios dalies, kurioje nurodoma, kad pagrindinių turtinių interesų vieta turėtų būti vieta, kurioje skolininkas reguliariai administruoja savo turtinius interesus, ir dėl to ją gali nustatyti trečiosios šalys¹³². Taigi Reglamentu nustatyta, kuris teismas

atlikti Europos Sąjungos nemokių fizinių asmenų paiešką, tačiau paieškos įvedimui yra reikalinga žinoti fizinio asmens duomenis. Šią paslaugą teikia Europos Komisija, bendradarbiaudama su registrus susiejusiomis valstybėmis narėmis: Čekija, Vokietija, Estija, Nyderlandais, Austrija, Slovėnija.

¹²⁸ 2000 m. gegužės 29 d. Europos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, 9 konstatuojamoji dalis. *OL, L 160/1* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32000R1346>>.

¹²⁹ KIRILREVIČIŪTĖ, Laura. Ar egzistuoja palankesnės teisės ieškojimo galimybės bankroto bylose. *Teisė*, 2010, 74, p. 93 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/viewFile/255/205>>.

¹³⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2006 m. gegužės 2 d. sprendimas *C-341/04 - Eurofood IFSC Ltd*, EU:C:2006:281, para 31 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://e-curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d58a51212967f54867ab18fff0d23b0348.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4OchiLe0?text=&docid=56604&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=720586>>.

¹³¹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2012 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje *F – Tex v. Lietuvos - Anglijos UAB “JadecLOUD – Vilma”*, C-213/10 EU:C:2012:215 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62010CJ0213&langl=en&type=TXT&ancre=>>>.

¹³² NORKUS, R.; KAVALNĖ, S. *Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento pakeičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, nuostatų galima įtaka*

kompetentingas iškelti bankroto bylą – pagrindinė byla turi būti keliama valstybėje narėje, kurioje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta, o bylos pasekmės pripažįstamos visoje Europos Sąjungoje. Tokia praktika užtikrina, kad bankroto byla būtų nagrinėjama tos valstybės jurisdikcijoje, su kuria skolininkas iš tikrųjų susijęs.

Nors teoriniame lygmenyje pagrindinių turtinių interesų kriterijus yra pagrįstas, nes atspindi skolininko ekonominio gyvenimo centrą ir tokiu būdu užtikrina, kad nemokumo byla būtų nagrinėjama toje valstybėje, su kuria skolininkas labiausiai susijęs, praktikoje nustatant tokią vietą susiduriama su sunkumais. Todėl doktrinoje siūloma Europos lygmeniu nustatyti pagrindinių turtinių interesų vietos prezumpciją: „<...> individualia ar profesine veikla besiverčiančių fizinių asmenų atveju laikoma, kad pagrindinių turtinių interesų vieta yra pagrindinė fizinio asmens ekonominės veiklos vieta <...>“¹³³, kitų fizinių asmenų atveju laikoma, kad pagrindinių turtinių interesų vieta yra jų gyvenamoji vieta¹³⁴. Taigi, lietuvių autorių nuomone, svarbiausias kriterijus lemiantis fizinio asmens (vartotojo) pagrindinių turtinių interesų vietą yra jo gyvenamoji vieta. Tuo tarpu, kiti autoriai fizinio asmens pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymo kriterijų labiau sieja su fizinio asmens nuolatine gyvenamąja vieta¹³⁵. Tokią poziciją patvirtina ir Generalinio advokato nuomonė, kurioje teigiama „<...> verslo veikla besiverčiančio asmens pagrindinių turtinių interesų vieta turėtų būti laikoma jo arba jos verslo vieta, o kitų fizinių asmenų atveju ja turėtų būti laikoma jų nuolatinė gyvenamoji vieta <...>“¹³⁶. Vis dėlto reikia pripažinti, kad Reglamente neįtvirtinus aiškaus pagrindinių turtinių interesų vietos sąvokos apibrėžimo vienareikšmiškai atsakyti į klausimą, kuris kriterijus turėtų būti lemiamas, nustatant fizinio asmens (vartotojo) pagrindinių turtinių interesų vietą, yra sudėtinga. Atsižvelgiant į tai, kad pagrindinių turtinių interesų vieta turėtų būti aiškinama vienodai visoje Europos Sąjungoje, galima daryti išvadą, kad Reglamente turėtų būti

bankroto procesams Lietuvoje ir galima poveikis Lietuvos ekonominiams interesams bankroto srityje: mokslinio tyrimo galutinė ataskaita [interaktyvus]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas: 2013, p. 36 [žiūrėta 2016 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą: <[http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7\(73\).pdf](http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7(73).pdf)>.

¹³³ Panašios pozicijos laikėsi ir Vokietijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas, nurodydamas, kad fizinių asmenų pagrindinių turtinių interesų vieta turi būti jo ekonominių interesų centras, t. y. kur yra pagrindinis jo bendrųjų pajamų šaltinis.

¹³⁴ NORKUS, R.; KAVALNĖ, S. *Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento pakeičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, nuostatų galima įtaka bankroto procesams Lietuvoje ir galima poveikis Lietuvos ekonominiams interesams bankroto srityje: mokslinio tyrimo galutinė ataskaita [interaktyvus].* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas: 2013, p. 39 [žiūrėta 2016 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą: <[http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7\(73\).pdf](http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7(73).pdf)>.

¹³⁵ BALZ, Manfred. The European Convention on Insolvency Proceedings. *American Bankruptcy Law Journal*, 1996, p. 949.

¹³⁶ Generalinis advokatas Ruiz-Jarabo Colomer. 2005 m. rugsėjo 6 d. išvada *Staubitz-Schreiber, C-1/04*, EU:C:2005:500.

įtvirtintas šios sąvokos apibrėžimas, siekiant sukurti teisinį aiškumą bei apibrėžtumą Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Pažymėtina, kad šio Reglamento tikslas – panaikinti teisinės prielaidas perkelti turtą ar procesą iš vienos valstybės į kitą ieškant palankesnės teisinės padėties. Skolininko ieškojimas palankesnės teisinės padėties turi neigiamų padarinių kreditoriams – tai verčia kreditorius (tarp jų bankus ir kitas kredito įstaigas) siekti savo teisių gynimo kitos valstybės narės teismuose, kas savo ruožtu lemia didesnę jų teisių įgyvendinimo kainą (tokias papildomas išlaidas lemia kitos valstybės teisinės sistemos nežinojimas ir poreikis pasitelkti vietinius teisininkus, taip pat dokumentų vertimo, komunikacijos, pašto išlaidos ir pan.)¹³⁷. Atsižvelgiant į tai, kad bankroto byloms ir jų pasekmėms taikoma valstybės narės, kurios teritorijoje iškelta tokia byla teisė¹³⁸, kreditoriai potencialiai gali turėti mažiau galimybių pretenduoti į savo turimo reikalavimo patenkinimą, nes jie būtų priversti konkuruoti užsienio teismuose su kitais kreditoriais, o tai pareikalautų dar didesnių sąnaudų iš kreditorių¹³⁹. Pastebėtina, kad užsienio valstybėse esama ir nacionaliniu lygiu nustatytų konkrečių jurisdikcijos taisyklių (sąlygų), padedančių pasiekti Reglamento tikslą.

Latvijos nemokumo įstatymo pagrindais fiziniam asmeniui suteikiama galimybė atgauti mokumą arba būti atleistam nuo skolinių įsipareigojimų vykdymo¹⁴⁰. Šias nuostatas asmeniui galima taikyti, jei yra tenkinos dvi pagrindinės sąlygos: pirma sąlyga, jau buvo aptarta anksčiau, t. y. turi būti įrodomas fizinio asmens nemokumas; ir antra, turi būti nustatyta, kad toks fizinis asmuo pastaruosius šešis mėnesius (iki pateikiant teismui paraišką dėl nemokumo bylos iškėlimo) mokėjo mokesčius Latvijoje¹⁴¹. Sandis Petrovics

¹³⁷ NORKUS, R.; KAVALNĖ, S. *Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento pakeičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, nuostatų galima įtaka bankroto procesams Lietuvoje ir galima poveikis Lietuvos ekonominiams interesams bankroto srityje: mokslinio tyrimo galutinė ataskaita* [interaktyvus]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas: 2013, p. 40 [žiūrėta 2016 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą: <[http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7\(73\).pdf](http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7(73).pdf)>.

¹³⁸ 2000 m. gegužės 29 d. Europos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, 4 straipsnio 1 dalis. *OL, L 160/1* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32000R1346>>.

¹³⁹ NORKUS, R.; KAVALNĖ, S. *Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento pakeičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, nuostatų galima įtaka bankroto procesams Lietuvoje ir galima poveikis Lietuvos ekonominiams interesams bankroto srityje: mokslinio tyrimo galutinė ataskaita* [interaktyvus]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas: 2013, p. 40 [žiūrėta 2016 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą: <[http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7\(73\).pdf](http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7(73).pdf)>.

¹⁴⁰ 2010 m. spalio 14 d. Latvijos nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Law*). *Valsts valodas centrs*, 2010 5 straipsnis, 2010, Nr. 124, 170 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.mna.gov.lv/download/540>.

¹⁴¹ *Ibidem*, 127 straipsnis.

nuomone, fizinis asmuo laikomas Latvijos mokesčių mokėtoju, jei yra tenkinamos šios (alternatyvios) sąlygos¹⁴²:

1. fizinis asmuo ne mažiau kaip 183 dienas, per bet kuriuos 12 mėnesių gyvena Latvijoje, arba
2. fizinis asmuo dirba ir moka mokesčius (pvz.: gyventojų pajamų mokestį) Latvijoje, arba
3. fizinis asmuo turi nekilnojamojo turto ir moka mokesčius Latvijoje, arba
4. fizinis asmuo yra įmonės savininkas ir moka su ja susijusius mokesčius Latvijoje.

Airijoje nacionaliniu lygiu taip pat yra nustatytos tam tikros sąlygos. Remiantis Airijos įstatymo 11 skirsniu, fiziniam asmeniui, norinčiam pateikti prašymą dėl bankroto bylos pradėjimo, yra taikomos sąlygos dėl nuolatinės gyvenamosios vietos (nepriklausomai nuo jo pilietybės): (a) toks fizinis asmuo turėjo gyventi paskutinius metus valstybėje narėje, arba (b) turėjo verslą per paskutinius metus valstybėje narėje, arba (c) buvo verslo partneris valstybėje narėje¹⁴³.

Fizinių asmenų bankroto įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta, kad šis įstatymas taikomas fiziniam asmeniui, kurio pagrindinių turtinių interesų vieta yra Lietuvoje¹⁴⁴. Taigi galimybė bankrutuoti Lietuvoje, kaip ir daugelyje užsienio valstybių nėra siejama su pilietybe, tačiau ji siejama su nuolatinių turtinių interesų Lietuvoje būvimu. Remiantis šia nuostata, darytina išvada, kad Fizinių asmenų bankroto įstatyme (kaip ir Reglamente) trūksta teisinio tikslumo bei apibrėžtumo šiuo klausimu, kas iš esmės gali lemti skirtingų pozicijų atsiradimą aiškinant pagrindinių turtinių interesų vietos nuostatos sąvoką. Atsižvelgiant į tai, kad Fizinių asmenų bankroto įstatymas nenumato pagrindinių turtinių interesų vietos sąvokos apibrėžimo, jos nustatymas paliekamas teismų diskrecijai konkrečios bylos apimtyje. Tačiau, ši įstatymo spraga galėtų būti užpildyta, aiškiau apibrėžiant pagrindinių turtinių interesų vietos kriterijus. Manytina, kad nustatant kriterijus, būtų galima sekti Latvijos bei Airijos gerosiomis praktikomis, t. y. nustatyti reikalavimus, dėl tam tikro laiko tarpo gyvenimo Lietuvoje, mokesčių mokėjimo, taip pat būtų galima įtvirtinti tokius kriterijus, kaip kad: asmens gyvenamosios ar verslo vietos buvimas Lietuvoje, vietos, iš kurios valdomas / kontroliuojamas turimas asmens turtas,

¹⁴² PETROVICS, Sandis. *Opportunity for foreigners in Latvia – personal insolvency proceedings*, 2012. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.trinity.ee/newsletterV3/ma-il.php?n=112&t=700&l=eng>>.

¹⁴³ 1998 m. Airijos bankroto įstatymas (angl. *Bankruptcy Act*). *Irish Statute Book*, 1998, nr. 27 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/1988/act/27/enacted/en/html>>.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823.

galėtų būti vertinama asmens politinė, kultūrinė veikla. Šios aplinkybės turėtų būti įtvirtintos ir teismo vertinamos kaip visuma, pagrindinį dėmesį skiriant fizinio asmens gyvenamosios vietos kriterijui bei turimo turto vietai. Kita vertus, remiantis Europos Sąjungos reglamentavimu, galima teigti, kad pagrindinių turtinių interesų vietos apibrėžimo įtvirtinimas Lietuvos teisės sistemoje būtų perteklinis. Todėl, pagrindinių turtinių interesų vietos kriterijus turėtų būti aiškinamas ir suprantamas taip, kaip jis yra yra aiškinimas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje, siekiant vienodo teisinio reguliavimo harmonizavimo visoje Europos Sąjungoje.

Remiantis pateiktomis išvalgomis, darytina išvada, kad vien tik fizinio asmens išvažiavimas į kitą Europos Sąjungos valstybę narę, siekiant pasinaudoti bankroto institutu nėra pakankamas. Fiziniam asmeniui norint, kad bankroto byla jam būtų iškelta kitoje Europos Sąjungos valstybėje, ji turi tapti pagrindinių turtinių interesų vietos centru, nes tik tuomet fizinis asmuo galėtų kreiptis į teismą, dėl pripažinimo nemokiu ir bankroto bylos jam iškelimo. Ši praktika yra įtvirtinta visoje Europos Sąjungoje, įskaitant ir Lietuvą. Manytina, kad toks reguliavimas yra pagrįstas ir reikalingas, nes užkerta kelią Europos Sąjungos piliečiams pasinaudoti palankesnės teisinės padėties galimybe, o svarbiausia – tokia praktika užtikrina kreditorių interesų gynimą.

2.7. Kiti pagrindai, kuriems esant atsisakoma inicijuoti bankroto bylą

Anksčiau pateiktos išvalgos, leidžia daryti išvadą, kad daugelyje užsienio valstybių bankroto byla yra pradama jei yra tenkinamos dvi pagrindinės sąlygos – nustatomas fizinio asmens nemokumas bei jo sąžiningumas. Manytina, kad toks požiūris skolininkų atžvilgiu laikytinas liberaliu. Visgi, Latvijos, Suomijos, Estijos bei Lietuvos įstatymuose yra nurodomos ir papildomos sąlygos, kurioms esant bankroto byla fiziniam asmeniui negali būti iškelta. Tokių sąlygų vertinimas paliekamas teismų kompetencijai.

Latvijos nemokumo įstatyme numatyta, kad nemokumo procedūros fiziniam asmeniui netaikomos arba procesas nutraukiamas, jei yra bent vienas iš šių atvejų¹⁴⁵:

1. fizinis asmuo per pastaruosius trejus metus, iki pareiškimo iškelti nemokumo procedūrą sąmoningai pateikė klaidingą informaciją kreditoriams;
2. fizinis asmuo bent 30 procentų pasiskolintos sumos išleido išleido ne pagal nurodytą paskirtį (nenumatytais tikslais);

¹⁴⁵ 2010 m. spalio 14 d. Latvijos nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Law*). *Valsts valodas centrs*, 2010 130 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.mna.gov.lv/download/540>.

3. nuo fizinio asmens nemokumo procedūros nutraukimo ar pabaigos nepraėję dešimt metų; arba
4. per pastaruosius penkerius metus iki nemokumo procedūros iškėlimo fiziniam asmeniui arba nemokumo procedūros metu, įsigaliojo kompetentingos institucijos sprendimas, kuriuo buvo nustatyta, kad skolininkas vengė mokesčių mokėjimo.

Pastebėtina, kad nemokumo procesas fiziniam asmeniui taip pat netaikomas, jei jam per paskutinius penkerius metus toks procesas jau buvo iškeltas, išskyrus atvejus, kai fizinis asmuo padengė visas savo skolas, buvo sudarytas taikus susitarimas ir fizinio asmens pareiškimas dėl nemokumo bylos iškėlimo buvo atmestas.

Suomijos privataus asmens skolų sureguliuavimo įstatyme dėl galimai nesąžiningos skolininko veiklos yra įtvirtinta, kad skolų restruktūrizavimas nevykdomas, jei¹⁴⁶:

1. įsiskolinimas susidarė dėl teisėtvarkos pažeidimo ir skolų suderinimas negali būti taikomas įvertinant įsipareigojimų kiekį, pažeidimo pobūdį, nukentėjusių asmenų nuomonę ir kitas susijusias aplinkybes;
2. skolininkas yra įtariamasis baudžiamojoje byloje, kaltinamas nusikaltimu ar nuteistas;
3. jei ženklūs įsipareigojimai kyla dėl lengvabūdiškos veiklos, kur su kreditoriais buvo elgiamasi netinkamai, buvo nepaisyta privalomų įsipareigojimų ar veikos tikslas iš anksto buvo nesąžiningas;
4. skolininkas iš anksto, numatydamas savo finansinės padėties pablogėjimą, netinkamai ir toliau silpnino finansinę būklę, atsiskaitinėjo su vienu kreditoriumi pažeisdamas kitų teises, ar yra pagrindo manyti kad skolininkas taip elgėsi;
5. priverstinio išieškojimo procese skolininkas vengė įvykdyti sprendimą, slėpė turtą ar pajamas, ar dėl to teikė klaidinančią informaciją;
6. skolininkas tyčia pateikė kreditoriams neteisingą informaciją apie savo finansinę būklę, pateikė duomenis, kurie melagingai išplėtė suteikiamų kreditų apimtį, ir skolininko elgesys yra netinkamas įvertinant kreditų apimtį ir kitas su tuo susijusias aplinkybes;
7. skolų pagrindas ir kilmė, skolininko elgesys su savo finansais leidžia manyti, kad skolininkas leido skoloms susidaryti tyčia, tikėdamasis skoloms gauti skolų

¹⁴⁶ NIEMI, Johanna. *The Finnish Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual*, 2010, p. 5 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.helsinki.fi/oikeustiede/om-asivu/niemi/news/Debt%20Adjustment%20Law%20in%20Finland%20Niemi%202010.pdf>>.

išsimokėjimą, arba kitaip nerūpestingai elgėsi sprendžiant pagal tai, kaip elgtis turėtų toks asmuo tokiomis aplinkybėmis;

8. norėdamas gauti skolų restruktūrizavimą skolininkas pateikė klaidinančią informaciją apie savo finansinę padėtį, nesirūpino galimybėmis sudaryti taikos susitarimus su kreditoriais, nepateikė būtinos informacijos skolų suderinimui, ar kitaip pažeidė skolų suderinimo procedūras ir keliamus reikalavimus;
9. yra pagrindo manyti kad skolininkas nesilaikys skolų plano;
10. skolininkas jau anksčiau buvo gavęs skolų planą.

Remiantis Estijos bankroto įstatymo 14 straipsniu, teismas gali atsisakyti priimti prašymą, iškelti bankroto bylą fiziniam asmeniui, jei iš kreditoriaus pateikto prašymo teismui nėra akivaizdu, kad pareiškėjas (kreditorius) turi reikalavimų skolininkui¹⁴⁷. Taigi jei kreditoriaus pateiktas prašymas nepagrindžia reikalavimo į skolininką ir neįrodo kreditoriaus reikalavimų egzistavimo, toks prašymas nebus priimtas ir bankroto byla skolininkui nebus keliamas.

Pagal Fizinių asmenų bankroto įstatymo 6 straipsnio 1 dalį teismas priima nutartį iškelti fizinio asmens bankroto bylą tuomet, jei nustato, kad fizinis asmuo yra nemokus ir nėra Fizinių asmenų bankroto 5 straipsnio 8 dalyje nustatytų pagrindų atsisakyti iškelti bankroto bylą¹⁴⁸. Vadinasi, fizinio asmens bankroto bylos iškėlimui būtina nustatyti ne tik fizinio asmens nemokumo faktą, bet ir įvertinti, ar nėra Fizinių asmenų bankroto 5 straipsnio 8 dalyje numatytų pagrindų, kuriems esant teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą. Toks reglamentavimas leidžia daryti išvadą, kad fizinio asmens bankroto bylos iškėlimas turi būti vertinamas numatytų sąlygų ribose. Pažymėtina, kad anksčiau plačiau aptartos sąlygos, t. y. fizinio asmens nemokumas bei sąžiningumo kriterijus toliau nėra nurodomos, o šios, išvardintos sąlygos turi būti teismo patikrintos prieš priimant sprendimą dėl bankroto bylos iškėlimo:

1. paaiškėja, kad fizinis asmuo tapo nemokus dėl savo žalingų įpročių (piktnaudžiavimo alkoholiu, narkotinėmis ar kitomis psichotropinėmis medžiagomis, azartinių lošimų ir kitų)¹⁴⁹;

¹⁴⁷ 2004 m. sausio 1 d. Estijos bankroto įstatymas (angl. *Bankruptcy Act*). *Riigi Teataja*, 2003, 17, 95, 14 straipsnis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2016 m. gruodžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/511072014018/consolide>>.

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823.

¹⁴⁹ Vilniaus apygardos teismas. *2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje, pagal L. N. pareiškimą iškelti bankroto bylą, Nr. 2S-2268-798/2014*. Teismas išaiškino, „<...> kad žalingų įpročių sąrašas neaiškinamas plečiamai. Žalingiems įpročiams priskiriami įpročiai, kurie kenkia sveikatai - rūkymas, alkoholio, narkotinių, toksinių ir kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimas ir tai sietina su fizinio asmens priklausomybės ligomis. Pagal ligų kodų ir ligų aprašymų TLK-10 diagnozių klasifikatorių priklausomybės ligos vadinamos psichikos ir elgesio sutrikimais vartojant psichoaktyvias medžiagas. Pažymėjo, kad pagal

2. paaiškėja, kad fizinis asmuo yra nubaustas už nusikaltimus ar baudžiamuosius nusižengimus, nurodytus Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 207, 208, 209, 216, 222, 223 straipsniuose, ir jo teistumas nėra išnykęs, jeigu dėl to jis tapo nemokus¹⁵⁰;
3. nuo fizinio asmens bankroto proceso nutraukimo ar pabaigos nepraėję 10 metų, išskyrus, jei buvo nutraukta dėl to, kad nebuvo patvirtintas planas, iškelta neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kurio dalyvis yra fizinis asmuo, bankroto byla;
4. paaiškėja, kad yra iškelta neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kurio dalyvis yra fizinis asmuo, bankroto byla.

Šių sąlygų įtvirtinimas, dar kartą patvirtina tai, kad Fizinių asmenų bankroto įstatymas reglamentuoja tik sąžiningo fizinio asmens bankroto procesą, t. y. jo nemokumas negali būti piktnaudžiavimo ar nusikalstamos veiklos pasekmė. Pažymėtina, kad tiek Latvijoje, tiek ir Lietuvoje yra įtvirtinta pakartotinio laiko sąlyga bankroto proceso inicijavimui, t. y. 10 metų terminas. Pasak Vytauto Mizaro ši nuostata turėtų būti vertinama kritiškai. Jo vertinimu, teoriškai galima manyti, kad fizinis asmuo galėtų kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo kas 10 metų, o tai iš esmės gali destabilizuoti ekonominę apyvertą ir skatinti neatsakomybę už prisiimamas prievoles ir netgi bendrąja prasme už savo veiksmus¹⁵¹. Sutiktina su tokia V. Mizaro pozicija ir ją papildant, siūlytina, fiziniams asmenims, siekiantiems bankrutuoti daugiau nei vieną kartą nustatyti tam tikrus asmeninio pobūdžio apribojimus (manytina, kad tai padėtų išvengti piktnaudžiavimo fizinių asmenų bankroto institutu). Pažymėtina, kad fiziniam asmeniui taikomi suvaržymai plačiau bus analizuojami šio magistro darbo trečioje dalyje.

Viena iš minėtų sąlygų, kuriai esant teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą, tai paaiškėjus, kad jau yra iškelta neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kurio dalyvis yra fizinis asmuo, bankroto byla. Iš esmės yra kalbama apie situaciją, kuomet neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo – individuali įmonė bankrutuoja, o atsižvelgiant į tai, kad jos turtas nėra atskirtas nuo jos dalyvio (fizinio asmens) turto,

TLK-10 (F) skyrių „Psichikos ir elgesio sutrikimai“, kalbėjimas telefonu nėra priskirtas prie ligų sąrašo <...>“.

¹⁵⁰ Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai už kuriuos nuteistas fizinis asmuo, kurio teistumas nėra išnykęs, jeigu dėl to jis tapo nemokus yra nurodytos Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 207, 208, 209, 216, 222, 223 straipsniuose, kurie atitinkamai pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą yra: kreditinis sukčiavimas, skolininko nesąžiningumas, nusikalstamas bankrotas, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, apgaulingas apskaitos tvarkymas bei aplaidus apskaitos tvarkymas.

¹⁵¹ BNS ir Irytas.lt. *Siūlomas fizinių asmenų bankroto modelis neapgintų nei skolininkų, nei kreditorių* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lietuvosdiena.lrytas.lt/-12412564981239650504-si%C5%ABlomas-fizini%C5%B3-asmen%C5%B3-bankroto-modelis-neapgint%C5%B3-nei-skolinink%C5%B3-nei-kreditori%C5%B3.htm>>.

įmonės bankroto prievolės gali būti vykdomos ne tik iš bankrutuojančios įmonės turto, bet ir nukreipiant išieškojimą į individualios įmonės dalyvio turtą. Taigi atsakomybės ribos bankrutuojant individualiai įmonei yra labai išplėstos įmonės ir dalyvio atžvilgiu, dėl ko bankroto procesas tampa nenaudingas bankrutuojančiuos įmonės dalyviui (savininkui). Dėl šios priežasties, neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens bankroto procesas yra palankus kreditoriui, nes yra tikimybė, kad pastarojo reikalavimai bus patenkinti visiškai ar bent iš dalies, jei ne iš įmonės turto, tai nukreipiant išieškojimą į individualios įmonės savininko (dalyvio) turtą¹⁵². Pažymėtina, kad tokios sąlygos įtvirtinimas randamas tik Fizinių asmenų bankroto įstatyme, t. y. Lietuvoje. Vėliau šis aspektas plačiau aptariamas nebus, nes manytina, kad tai detalios ir išsamios analizės reikalaujantis klausimas, kuris galėtų sudaryti atskirą magistro darbo nagrinėjimo objektą.

Nors Lietuva fizinių asmenų bankroto įstatymą priėmė viena iš paskutiniųjų Europos Sąjungoje, tačiau sąlygos bankrutuoti mūsų šalyje yra palyginti sunkios. Kaip pastebėtina, tik nedaugelis valstybių numato papildomas sąlygas, keliamas fiziniam asmeniui dėl bankroto bylos pradėjimo. Palyginus minėtų valstybių įstatymuose įtvirtintus pagrindus, kuriems esant bankroto byla fiziniam asmeniui nebūtų keliami, darytina išvada, kad tik Lietuvoje neleidžiama bankrutuoti asmeniui, kurio žalingi įpročiai sukėlė jo nemokumą. Gali būti, kad tokios sąlygos įtvirtinimas išreiškia Lietuvos įstatymų leidėjo susirūpinimą ir griežtą požiūrį į fizinių asmenų neatsakingą elgesį. Tuo tarpu pastebėtina, kad nusikalstamos veikos, mokesčių nesumokėjimo ir klaidingos informacijos kreditoriams pateikimo sąlygos yra įtvirtintos bent jau vienoje iš šiame skyriuje įvardintų valstybių. Vokietija savo ruožtu išskiria du baudžiamojo kodekso straipsnius, pagal kuriuos nuteistam asmeniui po bankroto procedūrų likusi neišmokėta suma nenurašoma¹⁵³. Kaip ir buvo minėta anksčiau, šių sąlygų vertinamas yra paliekamas teismų prerogatyvai, todėl nepaisant jų vienodo formulavimo, sąlygų vertinimas kiekvienoje valstybėje gali būti iš esmės skirtingas.

¹⁵² Advokatų profesinė bendrija Judickienė ir partneriai JUREX. *Neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvio prievolių pabaiga bankroto procese*, 2009 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jurex.lt/wp-content/uploads/2009-06-26-Neribotos-civilines-atsakomybe-s-juridinio-asmens-dalyvio-prievoliu-pabaiga-bankroto-procese.pdf>>.

¹⁵³ 1994 m. spalio 5 d. Vokietijos nemokumo statutas (angl. *Insolvency Statute*). *Juris*, 1994, 290 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/englisch_inso.html>.

3. FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO PADARINIAI

3.1. Fizinį asmenų bankroto modeliai

Antroje šio magistro darbo dalyje išsiaiškinta, kad fizinio asmens (skolininko) nemokumas suprantamas kaip negalėjimas atsiskaityti su kreditoriais. Pažymėtina, kad nemokumas yra tik faktinė sąžiningo fizinio asmens nemokumo sąlyga. Pripažinimo nemokiu pasekmės atsiranda tik teismui nustačius fizinio asmens nemokumo faktą. Tuomet faktinis nemokumas tampa juridiniu nemokumu, kuris reiškia fizinio asmens paskelbimą nemokiu ir valdžios įsikišimą nušalinant skolininką nuo jo turto tvarkymo ir valdymo¹⁵⁴. Todėl toliau privalu nustatyti, kokių padarinių skolininkui gali sukelti tinkamai įvykdytas fizinio asmens bankrotas: ar asmuo po tam tikro laiko gali būti atleidžiamas nuo likusių skolų sumokėjimo, ar asmuo gali būti atleidžiamas nuo visų skolų sumokėjimo, ar bankrutavusiam fiziniam asmeniui gali būti taikomi tam tikri apribojimai, kokia pagalba suteikiama asmeniui, pasibaigus bankroto procedūroms¹⁵⁵. Be to, trumpai aptariamas ir vienas reikšmingiausių apribojimų, kurį patiria skolininkas, bankroto bylos metu.

Drąsiai galima teigti, kad padarinių taikymas fiziniam asmeniui gali būti nuspėjamas atsižvelgiant į tai, koks bankroto modelis yra taikomas atitinkamoje valstybėje. Tradiciškai yra pripažįstami du modeliai skirti fizinį asmenų nemokui atkurti: anglo-amerikiečių arba „naujos pradžios“ (angl. *fresh start*) ir kontinentinės Europos arba „uždirbtos naujos pradžios“ (angl. *earned fresh start*) modeliai. Pirmasis modelis numato automatinį skolininko atleidimą nuo likusių prievolių įvykdymo, likvidavus skolininko turtą ir tradiciškai apibūdinamas kaip palankesnis skolininkui. Pastarasis, priešingai, pabrėžia maksimalių skolų grąžinimo būtinybę kreditoriams, todėl bankrotas ir skolų nurašymas taikomas tik sąžiningui skolininkui, įvykdžiusiam mokėjimo planą bei bent iš dalies grąžinusiam skolas kreditoriams¹⁵⁶. Kontinentės Europos kontekste, atsižvelgiant į taikomas priemones, galima išskirti dar tris modelius. Pirmasis – Šiaurės valstybių, išskirtinį dėmesį skiriantis skolininko sąžiningumui. Tuo tarpu Vokietijos–Austrijos modelis pabrėžia mokėjimo planą ir jo įvykdymą. Pagaliau Prancūzijos modelis akcentuoja prevencines priemones ir numato gana griežtas sąlygas atleidimui nuo skolų.

¹⁵⁴ BERNOTAITĖ, Kristina. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai. *Jurisprudencija*, 2005, t. 77(69), p.13. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/k/4c7/002_bernotaite.pdf>.

¹⁵⁵ KAVALNĖ, S., et al. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 230.

¹⁵⁶ AMBRASAITĖ, G.; NORKUS, R. Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States. *Juridica International*, 21/2014, p. 178 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicainternational.eu/index.php?id=15421>>.

Lietuvoje veikiantis fizinių asmenų bankroto modelis yra pirmųjų dviejų modelių atspindys, kaip ir kitų dviejų Baltijos šalių. Toliau, atsižvelgiant į fiziniam asmeniui taikomą bankroto modelį, aptariamą iš konkretaus modelio kylantys padariniai.

3.2. „Fresh start“ doktrina

Istoriniu požiūriu „naujos pradžios“ doktrina prasidėjo bendrosios teisės sistemos valstybėse – 1883 m. Jungtinėje Karalystėje bei 1898 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose, įsigaliojus įstatymams reguliuojantiems fizinių asmenų bankroto procesą. Iki šių įstatymų priėmimo nebuvo akcentuojama nemokių fizinių asmenų problema bei nemokumo sprendimo būdai¹⁵⁷. Šiuolaikinė „naujos pradžios“ doktrina parodo vakarykštės baudmės bankrutavusiam asmeniui paradigmos ir dabartinių akcentų į ekonominį asmenų efektyvumą bei aktyvumą skirtumą¹⁵⁸. Vienas iš pagrindinių šios doktrinos tikslų yra aiškiai įtvirtintas vienoje iš Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo bylų: „<...> atleisti sąžiningą fizinį asmenį nuo įsiskolinimų ir suteikti jam šansą viską pradėti iš naujo <...>“¹⁵⁹. Taigi, pagal šią doktriną, fiziniams asmenims turėtų būti suteikta galimybė iš naujo pradėti savo finansinį gyvenimą, netrukdomą ankstesnių skolų.

Remiantis Jungtinių Amerikos Valstijų bankroto kodeksu, nemokus skolininkas, kurio įsipareigojimų suma viršija jam priklausančio turto vertę, gali pasirinkti vieną iš dviejų bankroto proceso formų – likvidavimą (angl. *straight bankruptcy*) arba skolų išdėstymą (angl. *debt adjustment*)¹⁶⁰. Kuomet yra vykdoma likvidacija, visų pirma, yra parduodamas visas skolininko turtas, o gautos lėšos yra skiriamos kreditorių interesams patenkinti. Likusi skolų suma, kurios nepadengia iš parduoto turto gautos lėšos, yra nurašoma. Akcentuotina, kad pasirinkus likvidavimą – asmuo atsisako savo turto, kurį pardavus, bus patenkinti kreditorių interesai. Kita vertus, būsimos skolininko pajamos yra neliečiamos¹⁶¹. Toks bankroto modelis yra galimas Jungtinėse Amerikos Valstijose

¹⁵⁷ GRUODYTĖ, E.; KIRSIENE, J. Application of “Fresh start” Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective. *Inžinerine Ekonomika - Engineering Economics*, 2010, 21(3), p. 266 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11689/6358>>.

¹⁵⁸ GRUODYTĖ, E.; KIRŠIENĖ, J.; ir ASTROMSKIS, P. Fizinio asmens bankroto problematika: teisiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2010, 3 (121), p. 214.

¹⁵⁹ Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 1934 m. balandžio 30 d. sprendimas byloje *Local Loan Co. v. Hunt*, 292 U.S. 234, 244 (1934) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/292/234/case.html>>.

¹⁶⁰ LIVSHITS, I., et al. Consumer bankruptcy: A fresh start. *The American Economic Review*, 2007. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www-1v16.rz.uni-mannheim.de/research/BankruptcyTertilt_AER07.pdf>.

¹⁶¹ GERHARDT, Maria. *Consumer Bankruptcy Regimes and Credit Default in the US and Europe: A Comparative Study*. CEPS Working Document No. 318, 2009, p. 2 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://aei.pitt.edu/11336/1/1887.pdf>>.

vadovaujantis Bankroto kodekso 7 skyriumi¹⁶². Tuo tarpu jei fizinis asmuo gauna pastovias pajamas, preziumuojama, kad jis turėtų kreiptis į teismą dėl skolų išdėstymo plano sudarymo, pagal Bankroto kodekso 13 skyrių¹⁶³. Šiuo atveju fiziniam asmeniui yra paliekama dalis (arba visos) turto, tačiau skolininkas yra įpareigojamas tam tikrą laiką tarpą elgtis sąžiningai, laikytis patvirtinto mokumo plano, siekti gauti nustatytas pajamas bei išmokėti neapmokėtas skolas. Vėliau pasibaigus nustatytam terminui, likusios nepadengtos skolos yra nurašomos. Taigi, visų pirma, fizinis asmuo norintis bankrutuoti naudodamasis skolų išdėstymo galimybe, turi gauti pastovias pajamas, t. y. sugebėti apmokėti skolų sumas iš savo būsimo uždarbio. Manytina, kad problemų gali kilti tada, kai dabartinis skolininko turimas turtas yra nereikšmingas, bet yra tikimasi, kad ateityje skolininko gaunamos pajamos bus didelės. Visgi, situacijai pasikeitus, kreditoriams gali tekti nusivilti. Antra, mokumo planas turi grąžinti kreditoriams bent tiek, kiek jie būtų gavę turto, jeigu asmuo būtų pasinaudojęs likvidavimu. Toks bankroto modelis yra galimas Jungtinėse Amerikos Valstijose remiantis 13 Bankroto kodekso skyriumi.

Ilgą laiką tarpą likvidavimas buvo labiausiai paplitusi bankroto forma visose Jungtinėse Amerikos Valstijose. Istoriškai, vykdant bankroto procesą remiantis Bankroto kodekso 7 skyriumi, kreditoriai iš skolininkų susigrąžindavo tik mažą dalį skolų. Be abejonės, likvidavimo forma labiau užtikrino skolininko interesus. Situacija pasikeitė, kuomet 2005 m. buvo priimtas Piktnaudžiavimo bankrotu prevencijos ir vartotojų apsaugos įstatymas. Šis įstatymas nustatė griežtesnes sąlygas fiziniam asmeniui dėl bankroto proceso pradėjimo, pvz.: apribojo fizinių asmenų galimybę pasinaudoti likvidavimo forma, nustačius, kad jie nėra visiškai „nuskurdę“¹⁶⁴. Kritikų nuomone, likvidavimas – lengvesnis kelias, padedantis išvengti įsipareigojimo įvykdyti mokumo planą ir tik amoralumo ir neatsakomybės vedami skolininkai renkasi šią formą¹⁶⁵. Taigi, Piktnaudžiavimo bankrotu prevencijos ir vartotojų apsaugos įstatymo priėmimo tikslas – atskirti „negalinčius“ nuo „nenorinčių“ bankrutuoti remiantis Bankroto kodekso 13 straipsniu, skolininkus. Kita vertus, pažymėtina, kad tik viena trečioji skolininkų sugeba

¹⁶² 1978 m. Jungtinių Amerikos Valstijų bankroto kodeksas (angl. *Bankruptcy Code*). Pub.L. 95-598, 1978, 92 Stat. 2549 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/11>>.

¹⁶³ Remiantis Bankroto kodekso 11 skyriaus 101 straipsniu, yra atsižvelgiama į mėnesines skolininko pajamas per paskutinius 6 mėnesius ir tada jos yra palyginamos su vidutinėmis fizinio asmens pajamomis. Remiantis Bankroto kodekso 13 skyriumi galima bankrutuoti fiziniam asmeniui, jei jo neapsaugotos skolos neviršija 383.175 USD, o apsaugotos skolos neviršija 1.149.525 USD.

¹⁶⁴ GERHARDT, Maria. *Consumer Bankruptcy Regimes and Credit Default in the US and Europe: A Comparative Study*. CEPS Working Document No. 318, 2009, p. 4 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://aei.pitt.edu/11336/1/1887.pdf>>.

¹⁶⁵ KILBORN, James. *Former Entrepreneurs in Dutch Personal Insolvency Law: Comparison with US, UK, Germany, Denmark and France*. Iš *SSRN Electronic Journal*, 2011, p. 7 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1827004>.

sėkmingai gražinti skolas kreditoriams remiantis skolų išdėstymo planu. Nepaisant to, manytina, kad bankroto forma vykdant skolų išdėstymą labiau užtikrina tiek kreditorių, tiek ir skolininkų interesus.

„Naujos pradžios“ doktrinos įtaka fizinių asmenų bankroto institutui yra būdinga ir dar vienai bendrosios teisės tradicijos valstybei – Jungtinei Karalystei¹⁶⁶. Kaip ir Jungtinių Amerikos Valstijų bankroto kodeksas, Jungtinėje Karalystėje galiojantis Nemokumo įstatymas siūlo dvi formas fiziniam asmeniui, siekiančiam atleidimo nuo skolų: likvidavimo ir mokėjimo plano, sudarant individualų savanorišką susitarimą (angl. *individual voluntary agreements*). Individualių savanoriškų susitarimų sudarymas grindžiamas skolininko susitarimu su kreditoriais. Nors Nemokumo įstatymas ir neįpareigoja skolininko siekti neformalaus pobūdžio susitarimų su kreditoriais, vis dėl to, daugelis skolininkų tai daro savanoriškai - sudarinėdami individualius savanoriškus susitarimus. Siekiamybė tokių susitarimų pagrįsta skolininko noru išvengti neigiamų bankroto proceso padarinių. Taigi fiziniam asmeniui norint inicijuoti tokio susitarimo sudarymą, jis turi kreiptis į nemokumo specialistą, kad šis padėtų sudaryti mokėjimo planą ir tuo pačiu veiktų kaip priežiūros institucija. Mokumo plano sudarymas galimas tik tokiu atveju, jei jį patvirtina 75 proc. skolininko kreditorių. Skolininkas ir kreditoriai sutaria sumą, kurią skolininkas privalės gražinti kreditoriams, o nuo likusių skolų skolininkas yra automatiškai atleidžiamas¹⁶⁷. Visgi dažniau Jungtinėje Karalystėje sutinkama likvidavimo forma, kurios metu skolininkui yra paskiriamas bankroto administratorius, perduodantis skolininko turtą ir gražinantis skolas kreditoriams. Pažymėtina, kad likus skolininko turto, kuomet yra patenkinami visi kreditorių reikalavimai, jis lieka turto administratoriui. Pasibaigus likvidavimui skolininkas yra automatiškai atleidžiamas nuo visų likusių skolų¹⁶⁸.

3.3. „Earned fresh start“ doktrina

Skolininko atleidimo nuo negražintų skolų procedūra ilgą laiką Europos Sąjungoje buvo suprantama kaip teismo prerogatyva, esant tam tikros išskirtinėms sąlygoms ir buvo

¹⁶⁶ Šio darbo apimtyje turima omenyje tik Angliją ir Velsą, išskiriant Škotiją ir Šiaurės Airiją, atsižvelgiant į tai, kad jos yra priėmusios atskirus įstatymus bei į tai, kad minėti įstatymai šiame darbe nebuvo analizuoti.

¹⁶⁷ KILBORN, James. Former Entrepreneurs in Dutch Personal Insolvency Law: Comparison with US, UK, Germany, Denmark and France. Iš *SSRN Electronic Journal*, 2011, p. 12 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1827004>.

¹⁶⁸ BROWN, David. Property and the Insolvent “Estate”. *Journal of South Pacific Law*, 2007, 11 (1). [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://docplayer.net/1967973-Property-and-the-insolvent-estate.html>>.

suteikiama it paslauga skolininkui¹⁶⁹. Manytina, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose įsitvirtinusi „naujos pradžios“ doktrina buvo svarus įkvėpimo šaltinis Europos Sąjungos valstybėms, skatinant šios doktrinos įteisinimo svarstymą ir Europoje. Pastebėtina, kad nuo 1984 m. fizinių asmenų bankroto instituto reguliavimo įstatymai Europoje keitėsi¹⁷⁰, o jų priėmimu buvo siekiama dvejopų tikslų – skolininko atleidimo nuo negražintų skolų sumokėjimo ir skolininko elgesio keitimo, siekiant išvengti skolininko nemokumo ateityje. Todėl, galima daryti išvadą, kad sprendžiant fizinių asmenų nemokumo problemas užsienio valstybių įstatymų leidėjai ėmė vis daugiau dėmesio skirti skolininko mokumo atkūrimo klausimams. Naujų įstatymų priėmimo įtakoje, Europoje pradėtas taikyti atleidimo nuo skolų institutas (angl. *discharge*), labiausiai atitinkantis nemokaus skolininko interesus.

Tačiau „uždirbtos naujos pradžios“ doktrina, įtvirtinusi atleidimo nuo skolų institutą, nereiškia tiesioginio skolininko atleidimo nuo negražintų skolų. Kaip taisyklė, mokumo plano (angl. *payment plan*) įvykdymas yra esminė prielaida šios doktrinos taikymui. Taigi skolininko atleidimas nuo likusių skolinių įsipareigojimų yra sąlyginis procesas ir jis priklauso nuo mokumo plano įvykdymo. Būtent todėl, Europos teisinėje ir mokslinėje literatūroje bankroto procesas yra vadinamas „uždirbta nauja pradžia“. Pažymėtina, kad praktikoje tai yra itin sudėtingas reiškinys, priklausantis nuo konkrečios jurisdikcijos, teismo diskrecijos bei kitų sąlygų¹⁷¹. Skirtingose užsienio valstybėse yra numatyti ir skirtingi terminai mokumo plano įvykdymui. Pasak R. Simaičio, nuo piktnaudžiavimo fizinių asmenų bankroto institutu atgraso tai, kad atleidimas nuo skolų taikomas ne automatiškai, o tik praėjus tam tikram laiko tarpui, kai fizinis asmuo pademonstruoja, kad jis sąžiningai bando atiduoti skolas¹⁷². Ilgiausias mokumo plano terminas, tam, kad asmuo būtų atleistas nuo skolinių įsipareigojimų buvo numatytas Airijoje. Iki 2012 m. toks terminas buvo 12 metų, tačiau pagal šiuo metu Airijoje galiojantį Nemokumo

¹⁶⁹ GRUODYTĖ, E.; KIRSIENE, J. Application of “Fresh start“ Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective. *Inžinerine Ekonomika - Engineering Economics*, 2010, 21(3), p. 266 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11689/6358>>.

¹⁷⁰ Pirmasis įstatymas įsigaliojo 1984 m. Danijoje, tuomet - 1989 m. Prancūzijoje, 1992 m. Norvegijoje, 1993 m. Suomijoje ir Austrijoje, 1998 m. Nyderlanduose ir Belgijoje; 1999 m. Vokietijoje, 2007 m. Latvijoje.

¹⁷¹ GRUODYTĖ, E.; KIRSIENE, J. Application of “Fresh start“ Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective. *Inžinerine Ekonomika - Engineering Economics*, 2010, 21(3), p. 269 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11689/6358>>.

¹⁷² BNS ir lrytas.lt. *Siūlomas fizinių asmenų bankroto modelis neapgintų nei skolininkų, nei kreditorių* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lietuvsdiena.lrytas.lt/-12412564981239650504-si%C5%ABlomas-fizini%C5%B3-asmen%C5%B3-bankroto-modelis-neapgint%C5%B3-nei-skolinink%C5%B3-nei-kreditori%C5%B3.htm>>.

įstatymą mokumo plano įvykdymo terminas yra tik 3 metai¹⁷³. Latvijoje, nuo 2015 m. kovo 1 d. įsigaliojus Nemokumo įstatymo pakeitimams¹⁷⁴, skolų išmokėjimo terminas yra diferencijuojamas atsižvelgiant į skolinių įsipareigojimų dydį. Maksimalus mokumo atkūrimo plano terminas yra 4 metai, tačiau mažas skolas skolininkas gali gražinti ir per trumpesnę laiko tarpą, t. y. bankroto byla gali trukti ir nuo 1 iki 3 metų¹⁷⁵. Jungtinėse Amerikos Valstijose – jei bankroto byla vykdoma pagal Bankroto kodekso 7 skyrių, mokumo planas nesudaromas (paprastai turto pardavimas užtrunka iki 4 mėnesių), o jei bankroto byla vykdoma remiantis Bankroto kodekso 13 skyriumi – laikotarpyje nuo 3 iki 5 metų (atsižvelgiant į skolininko mėnesines pajamas)¹⁷⁶. Suomijoje, mokumo plano terminas yra 5 metai, tačiau yra numatyta, kad mokėjimo plano trukmė gali viršyti 5 metus, jeigu skolininkui suteikiama galimybė išlaikyti namą, įsigytą paskolos pagalba. Tokiu atveju, mokumo plano terminas gali būti pratęstas iki 10 metų, kurių metu skolininkas turėtų gražinti skolas kreditoriams ir tuo pačiu mokėti paskolos sumas¹⁷⁷. Jungtinėje Karalystėje – nuo 2014 m. mokumo plano terminas sutrumpėjo nuo 3 iki 1 metų¹⁷⁸. Kitose Europos valstybėse mokumo planų terminai yra gana panašūs: Vokietijoje – nustatytas vienas iš ilgiausių terminų – 6 metai¹⁷⁹, Estijoje – 5 metai, Prancūzijoje – 5 metai, Nyderlanduose – 5 metai. Pastebėtina, kad bendro kriterijaus, į kurį atsižvelgiant būtų nustatomas mokumo atkūrimo plano terminas nėra. Tik Jungtinėse Amerikos Valstijose yra įtvirtintas protingo termino kriterijus, t. y. atsižvelgiama į skolininko mėnesines pajamas ir jo galimybę įvykdyti mokumo planą. Remiantis toliau aptariama Rekomendacija, tikėtina, kad mokumo atkūrimo planai turėtų trumpėti iki 3 metų visose Europos Sąjungos valstybėse. Kita vertus, manytina, kad to neužtenka, ir kaip minėta, kiekviena valstybė turėtų apsibrėžti konkrečius kriterijus, nustatant mokumo plano

¹⁷³ 1998 m. Airijos bankroto įstatymas (angl. *Bankruptcy Act*) 34 straipsnis, Nr. 27/1988 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/1988/act/27/enacted/en/html>>.

¹⁷⁴ Prieš Nemokumo įstatymo pakeitimus mokumo plano terminas buvo 6 metai, neatsižvelgiant į skolos dydį.

¹⁷⁵ Jei skolos yra iki 30.000 eurų mokumo atkūrimo planas yra sudaromas 1 metams, jei skolos yra iki 150.000 eurų – 2 metai, jei skolos viršija 150.000 eurų – 3 metai.

¹⁷⁶ 1978 m. Jungtinių Amerikos Valstijų bankroto kodekso (angl. *Bankruptcy Code*) 1322 straipsnio (d) dalis. Pub.L. 95-598, 1978, 92 Stat. 2549 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/11>>.

¹⁷⁷ 1993 m. vasario 8 d. Suomijos privataus asmens skolų sureguliuavimo įstatymas (angl. *Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual*). 1993, nr. 57, 30 straipsnis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1993/en19930057.pdf>>.

¹⁷⁸ 1986 m. Jungtinės Karalystės nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Act*). 1986, c 45, 265 (1), 279 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/pdfs/ukpga_19860045_en.pdf>.

¹⁷⁹ Teisingumo ministerija siūlo šį mokumo terminą trumpinti iki 3 metų, skolininkams gražinusiems bent 25 proc. skolų bei sumokėjusiems teismo išlaidas. Iš: GERHARDT, Maria. *Consumer Bankruptcy Regimes and Credit Default in the US and Europe: A Comparative Study*. CEPS Working Document No. 318, 2009 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://aei.pitt.edu/11336/1/1887.pdf>>.

terminą. Pavyzdžiui, būtų galima atsižvelgti į skolos dydį, skolininko pajamas ir jo galimybes gražinti skolą. Visgi, pažymėtina, kad mokumo plano terminui turėtų būti suteikiamas ir lankstumas. Todėl, pavyzdžiui, padidėjus skolininko pajamoms, plano terminas galėtų būti trumpinamas. Be to, reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad esant aiškioms aplinkybėms, jog skolininkas nesugebės gražinti skolų kreditoriams (pvz.: skolininkas yra pensinio amžiaus asmuo arba jo sveikatos būklė ar amžius suponuoja išvadą, kad jis negalės padidinti savo pajamų), tokiu atveju turėtų būti nustatomas minimalus toje valstybėje leidžiamas mokumo plano terminas, siekiant apsaugoti skolininko interesus ir užtikrinti jo orumą.

Rekomendacijoje yra numatyta, kad „<...> skolininkai, turėtų būti visiškai atleidžiami nuo skolų mokėjimo, ne ilgiau kaip po 3 metų <...>“¹⁸⁰. Remiantis šia Rekomendacija Ūkio ministerija parengė Fizinių asmenų bankroto įstatymo pakeitimo įstatymą¹⁸¹, kuriame buvo numatyti anksčiau aptartos sąžiningumo sampratos pakeitimai, taip pat pasiūlė mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo trukmę Lietuvoje trumpinti nuo 5 iki 3 metų. Pažymėtina, kad iki pasiūlymų pateikimo momento, fizinio asmens bankroto trukmę reglamentavo abstrakti nuostata, nustatanti, kad mokumo atkūrimo planas gali tęstis iki 5 metų, nepriklausomai nuo skolų kreditoriams dydžio. Visgi, Vyriausybei patvirtinus šiuos Ūkio ministerijos pasiūlytus pakeitimus, nuo 2016 m. sausio 1 d. mokumo plano įgyvendinimo trukmė negali būti ilgesnė negu 3 metai¹⁸². Tikėtina, kad trumpesnis mokumo atkūrimo plano termino nustatymas leis išvengti *forum shopping* reiškinių Lietuvoje. Taigi iš esmės, gali atrodyti, kad šie pakeitimai yra naudingesni skolininkams, kadangi jiems nebereikės perkelti savo pagrindinių interesų vietas į kitą užsienio valstybę. Kreditoriams, priešingai, pakeitimai gali padaryti neigiamą įtaką, nes dėl sutrumpėjusio proceso termino jų reikalavimai bus mažiau patenkinami. Tačiau, pažymėtina, kad pakeitimai kreditoriams bus naudingi dėl *forum shopping* reiškinių ribojimo, konkrečiai - vien dėl sumažėjusių bankroto proceso išlaidų kitose užsienio valstybėse. Todėl, darytina išvada, kad 3 metų mokumo plano termino nustatymas Lietuvoje yra proporcingas, siekiant patenkinti kreditorių interesus, bet tuo pačiu ir

¹⁸⁰ 2014 m. kovo 12 d. Europos Komisijos rekomendacija 2014/135/ES dėl naujo požiūrio į verslo žlugimą ir nemokumą. L, 74/65 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.074.01.0065.01.LIT&toc=OJ:L:2014:074:TOC>.

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos vyriausybės kanceliarijos Ekonomikos pažangos departamento Ekonomikos skyriaus 2015 m. spalio 12 d. pažyma Nr. NV-3271 dėl fizinių asmenų bankroto įstatymo nr. XI – 2000 4, 5, 6, 7, 8, 9, 14, 17, 19, 25, 27 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (Nr. 15-0313-03-I). [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://lr.v.lt/uploads/main/meetings/docs/14350_ef1147cd0f4af4bc3e66bccdd79f34bc0.pdf>.

¹⁸² Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823, 7 straipsnio 5 dalis.

suteikti skolininkui galimybę pradėti „naują pradžią“, be to, atitinka Europos Sąjungos reglamentavimą bei daugelio užsienio valstybių praktiką.

Iš to kas pasakyta, darytina išvada, kad kontinentinės teisės sistemos valstybės ilgą laiką pirmumą teikė *pacta sunt servanda* principo užtikrinimui, o ne skolininko atleidimui nuo neįvykdydų prievolių. Visgi, po mažu įsitvirtinus „uždirbtos naujos pradžios“ doktrinai, fiziniams asmenims leista išsivaduoti nuo užsitęsusių skolų išieškojimų. Pažymėtina, kad ši doktrina yra grindžiama skolininko išlaisvinimo nuo skolų ir naujos galimybės ekonominei veiklai vykdyti suteikimu, tačiau pagrindinė sąlyga tam pasiekti yra mokumo plano įvykdymas. Toliau darbe aptariamos aplinkybės, taikomos fiziniam asmeniui, pasibaigus mokumo plano terminui.

3.4. Atleidimas nuo negrąžintų skolų

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad terminai „nauja pradžia“ ir „uždirbta nauja pradžia“ apibūdina situaciją, kuomet skolininkas yra visiškai atleidžiamas nuo skolų naštos ir jam yra suteikiama galimybė pradėti viską iš naujo (įvykdžius mokumo planą, arba pasinaudojus likvidavimo forma). Visgi, toks manymas, neatitinka tikrovės¹⁸³.

Europoje dažniausiai sutinkama sąlygota atleidimo nuo skolų praktika, t. y. atleidimas nuo skolų galimas tik įvykdžius dalį prievolių remiantis mokumo planu. Be to, dažnai tam reikia ir kreditorių pritarimo. Pavyzdžiui, Vokietijoje galimybė nurašyti dalį skolų suteikiama asmeniui tik po tinkamai įvykdyto mokumo plano ir tik skolininko prašymu¹⁸⁴. Tam, kad bankroto proceso metu fizinį asmenį būtų galima atleisti nuo skolų, turi būti parduotas visas bankrutavusio asmens turtas, turi būti sumokėtos visos išlaidos ir sumos pagal pirmenybės teisę suteikiančius reikalavimus, visas turtas, įgytas teismui paskelbus skolininką bankrutavusiu ir turi būti įrodyta, kad atleisti skolininką nuo skolos yra pagrįsta. Pvz.: nustačius, kad skolininkas atliko tam tikrą nusikaltimą 3 metų bėgyje iki prasidedant bankroto bylai, pateikė melagingą informaciją, siekdamas gauti paskolą ar vengė mokesčių mokėjimo – skolininkas nebus atleidžiamas nuo likusių skolų.

¹⁸³ LINNA, Tuula. Consumer Insolvency: The Linkage between the Fresh Start, Collective Proceedings, and the Access to Debt Adjustment. *Journal of Consumer Policy*, 2015, p. 359 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s10603-015-92873>>.

¹⁸⁴ 1994 m. spalio 5 d. Vokietijos nemokumo statutus (angl. *Insolvency Statute*). *Juris*, 1994, 286 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/englisch_inso.html>.

Estijoje, automatinio atleidimo nuo skolų pasibaigus bankroto bylai, taip pat nėra. Teismas, pasibaigus mokumo plano terminui, nusprendžia ar skolininkas gali būti atleistas nuo likusių skolų, negražintų 5 metų periode, vykdant mokumo planą¹⁸⁵.

Airijoje, pasibaigus bankroto bylai, teismas papildomai turi patvirtinti skolininko atleidimą nuo negražintų skolų. Tokiomis aplinkybėmis, skolininkas turi stimulą laikytis mokumo plano reikalavimų, žinant tai, kad jo elgesys pasibaigus mokumo plano terminui, bus vertinamas teismo.

Lietuvoje, remiantis Fizinių asmenų bankroto įstatymu, plane numatyti likę nepatenkinti kreditorių reikalavimai, tarp jų įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrintų kreditorių reikalavimai, baigus fizinio asmens bankroto procesą, nurašomi, išskyrus vieną įstatymo išimtį¹⁸⁶. Remiantis išimtimi – bankroto administratoriui pateikus teismui dokumentus, patvirtinančius, kad fizinis asmuo gali ir galės įvykdyti savo likusius skolinius įsipareigojimus, likusios skolos nebūtų nurašomos¹⁸⁷. Šią įstatymo nuostatą patvirtina ir teismų praktika, argumentuojant, kad tuo atveju, jei fizinis asmuo dėl objektyvių priežasčių negali ir ateityje negalės atsiskaityti su kreditoriais, visiškai šio asmens atleidimas nuo skolų būtų suderinamas su Fizinių asmenų bankroto įstatymo tikslais, ir priešingai, asmens, kuris gali patenkinti kreditorių reikalavimus, skolų nurašymas, jei tam nepitaria šio asmens kreditoriai, neužtikrintų teisingos skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyros¹⁸⁸. Atsižvelgiant į tai, kad fizinių asmenų bankroto instituto tikslas yra atstatyti skolininko mokumą, manytina, kad pagįstai fizinio asmens atleidimui nuo skolų galėtų būti taikoma išimtis (bankroto administratoriui pateikus įrodymus, kad skolininkas ateityje galės įvykdyti savo skolinius įsipareigojimus), o jo skolos neturėtų būti nurašomos. Kita vertus, akivaizdu, kad nesant įstatyme numatytos išimties, Lietuvoje skolininkas automatiškai atleidžiamas nuo negražintų skolų mokėjimo, suėjus mokumo plano terminui.

Net bendrosios teisės tradicijos valstybėje – Jungtinėse Amerikos Valstijose tik tinkamai įvykdęs skolų išdėstymo planą, skolininkas, remiantis Bankroto bankroto 13 skyriumi yra atleidžiamas nuo likusių prievolių įvykdymo¹⁸⁹. Teismas patikrina, ar planas

¹⁸⁵ VIIMSALU, Signe. The Over-Indebtedness Regulatory System in the Light of the Changing Economic Landscape. *Juridica International* XVII/2010, p. 220 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.juridicainternacional.eu/public/pdf/ji_2010_1_217.pdf>.

¹⁸⁶ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823, 29 straipsnio 7 dalis.

¹⁸⁷ *Ibidem*, 30 straipsnio 3 dalies 2 punktas.

¹⁸⁸ Vilniaus apygardos teismas. 2014 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjos G. A. pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo, Nr. 2S-443-823/2014.

¹⁸⁹ Jungtinių Amerikos Valstijų bankroto kodeksas (angl. *Bankruptcy Code*). *Legal Information Institute*, 1978, 114-38, 1328 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/11>>.

buvo vykdomas „sąžiningai“ (ši sąvoka Bankroto kodekse neapibrėžta). Kartais teismai nustato minimalią skolos sumą, kurią skolininkas privalo grąžinti, tačiau net sumos dydis yra labai skirtingas įvairiose bylose, netgi ir toje pačioje valstijoje. Visgi, pažymėtina, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose, fizinis asmuo po likvidavimo betarpiškai yra atleidžiamas nuo likusių prievolių įvykdymo, kurioms skolininko turto neužteko¹⁹⁰. Skolininkas nebus atleistas nuo skolų grąžinimo tik tokiu atveju, jei bus nustatyta sukčiavimo tikslų, atsisakymo vykdyti teismo nutartis ar nustačius dokumentų ar turto slėpimo faktą, bankroto bylos metu. Kartu pabrėžtina, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose skolininkai, siekiantys būti atleisti nuo negrąžintų skolų, turi įvykdyti papildomą reikalavimą. Iš skolininko yra reikalaujama pateikti pažymėjimą, įrodantį, kad skolininkas išklausė mokomąjį kursą apie asmeninių finansų valdymą. Dažniausiai skolininkai atsiliepia, kad tokie kursai nebuvo naudingi, bet yra ir pripažįstančių, kad kursai išmokė juos tam tikrų taisyklių, padėsiančių jiems įgyvendinti „naują pradžią“¹⁹¹.

Tik Jungtinėje Karalystėje pripažįstamas visiškas atleidimas nuo skolų, pasibaigus bankroto bylai. Skolininkas po vienerių metų vykdyto mokumo plano automatiškai yra atleidžiamas nuo visų negrąžintų skolų, su keliomis išimtimis, kurios bus aptartos vėliau¹⁹². Pažymėtina, kad papildomo teismo sprendimo priimti tam taip pat nereikia, o skolininkas yra atleidžiamas nuo skolų net ir tuo atveju, jei kreditoriai negavo jokių mokėjimų ar skolininkas išsaugojo dalį savo turto bankroto bylos metu.

Remiantis fizinio asmens bankroto institutą reglamentuojančių įstatymų analize, darytina išvada, kad didžioji dalis Europos valstybių numato sąlyginį asmens atleidimą nuo skolų, po bankroto bylos įvykdymo, o atleidimas nuo skolų yra galimas tik įdėjus nemažai pastangų. Kita vertus, bendrosios teisės tradicijos valstybėse atleidimui nuo skolų taikomi mažesni reikalavimai, o Jungtinėje Karalystėje yra įtvirtinta visiško atleidimo nuo likusių negrąžintų skolų praktika. Manytina, kad toks skirstymas yra protingas atsižvelgiant į tai, kokios įsitvirtinusios tradicijos yra atitinkamoje užsienio valstybėje bei atsižvelgiant į taikomą bankroto modelį.

Kaip minėta, bendrinėje kalboje naudojamas terminas „nauja pradžia“ nereiškia visapusiško skolininko atleidimo nuo skolų. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur terminas „nauja pradžia“ yra plačiai naudojamas, skolininkas nebūtinai bus visiškai

¹⁹⁰ GERHARDT, Maria. *Consumer Bankruptcy Regimes and Credit Default in the US and Europe: A Comparative Study*. CEPS Working Document No. 318, 2009, p. 2 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://aei.pitt.edu/11336/1/1887.pdf>>.

¹⁹¹ KILBORN, James. Former Entrepreneurs in Dutch Personal Insolvency Law: Comparison with US, UK, Germany, Denmark and France. Iš *SSRN Electronic Journal*, 2011, p. 6-11 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1827004>.

¹⁹² *Ibidem*, p. 7.

atleidžiamas nuo skolų naštos dar ir dėl to, kad daugelis skolų yra neištraukiamos į skolų išdėstymo planą¹⁹³. Taigi, siekiant užtikrinti tam tikrų skolų apsaugą, Jungtinėse Amerikos Valstijų įstatymų leidėjas priėmė ilgą sąrašą skolų, kurioms yra netaikomas „nurašymas“ ir kurios teisinėje literatūroje apibrėžiamos kaip „apsaugotos“. Pažymėtina, kad Bankroto kodekso 7 skyrius numato ilgesnį sąrašą skolų, kurioms netaikomas „nurašymo“ kriterijus, nei kad Bankroto kodekso 13 skyrius. Skolų neištraukimas į „skolų nurašymo“ sąrašą rodo stiprų privačių ir viešų interesų gynimą, šių skolų atžvilgiu, todėl jų nurašymas yra nepriimtinas¹⁹⁴. Bankroto kodekso 7 skyriaus 523 straipsnis numato ne mažiau kaip 19 skolų kategorijų, kurių „nurašymas“ yra negalimas. Tai – pasaulio rekordas. Taigi, fizinis asmuo nėra atleidžiamas nuo šių skolų: skolų, kurios nebuvo įtrauktos į bylos aprašą nuo pat pradžių; paskolų, suteiktų studentų mokslams, išskyrus atvejus, kai tokių skolų grąžinimas sukeltų skolininkui ar jo išlaikytiniams didelių sunkumų; valstijos ir vietos mokesčių; skolų, skirtų vaikų ar sutuoktinių išlaikymui; Vyriausybės paskirtų baudų mokėjimo; teismo išlaidų; skolų, atsiradusių dėl vairavimo apsvaigus; skolų, negrąžintų ankstesniame bankroto procese, dėl skolininko sukčiavimo ir t. t.¹⁹⁵. Tuo tarpu Bankroto kodekso 13 skyriaus 1328 straipsnis numato kur kas siauresnį skolų sąrašą¹⁹⁶. Pažymėtina, kad atskirose Jungtinėse Amerikos Valstijose yra specifinių skirtumų apibrėžiant „apsaugotas“ skolas. Kartu pabrėžtina, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose papildomai yra leidžiami „patvirtinimo susitarimai“. Tokiais susitarimais, skolininkas savanoriškai sutinka sumokėti skolą, kuri galėtų būti „nurašyta“. Pažymėtina, kad skolininkas savo noru pasirašo „patvirtinimo susitarimą“ ir pateikia jį teismui. Teismas, savo nuožiūra patvirtina, kad skolininkas yra informuotas apie teises pasekmes, kylančias iš šio „patvirtinimo susitarimo“ pasirašymo bei tai, kad sutikimas iš skolininko pusės yra savanoriškas. Pasirašydamas susitarimą, skolininkas tampa asmeniškai atsakingu už susitarime numatytos skolos grąžinimą. Tokie „patvirtinimo susitarimai“ paprastai yra naudojami siekiant išlaikyti įkeistą turtą, pvz.: automobilį arba

¹⁹³ LINNA, Tuula. Consumer Insolvency: The Linkage between the Fresh Start, Collective Proceedings, and the Access to Debt Adjustment. *Journal of Consumer Policy*, 2015, p. 359 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s10603-015-92873>>.

¹⁹⁴ *Ibidem*, p. 363.

¹⁹⁵ 1978 m. Jungtinių Amerikos Valstijų bankroto kodeksas (angl. *Bankruptcy Code*). *Legal Information Institute*, 1978, 114-38 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/11>>.

¹⁹⁶ Į tokių skolų sąrašą patenka: tyčinės skolos, pvz.: baudų sumokėjimas Vyriausybei, bylinėjimo mokesčiai ir pan.

namą. Minėtina, kad „patvirtinimo susitarimai“ nėra pripažįstami Europos Sąjungos valstybėse¹⁹⁷.

Suomijoje, skolininkas gali būti atleistas nuo tų skolų, kurios viršija jo gebėjimą mokėti, kai iškeliami privataus asmens skolų sureguliuavimo byla. Darytina išvada, kad Suomijoje fiziniam asmeniui taikoma „skolų sureguliuavimo“ procedūra apima visas skolas, kurios atsirado iki šios procedūros iškėlimo, įskaitant vaikų išlaikymo skolas bei skolas, kurios yra sąlyginės, ginčytinos ar neaiškiai apibrėžtos¹⁹⁸. Norvegijoje, visos skolos taip yra įtraukiamos mokumo planą, o tuo tarpu Švedijoje, vaikų išlaikymo bei ginčytinų skolų įtraukimas į mokumo planą yra negalimas. Kita vertus, Skandinavijos šalyse sutinkama „garantuotų“ skolų sąvoka. Tokiomis skolomis laikytinos – kreditorių valdomas įkeistas skolininko turtas. Kadangi skolininko įkeistas turtas būtų pakankamas skoloms gražinti (po fizinio asmens bankroto bylos ir skolų apmokėjimo privilegijuotiems kreditoriams), šios skolos nėra įtraukiamos į „skolų sureguliuavimo“ procedūrą. Tačiau, kiekvienos „garantuotos“ skolos įsipareigojimo gražinimas kreditoriui, neįtrauktos į „skolų sureguliuavimo“ procedūrą, suponuoja skolininko savanorišką įsipareigojimą gražinti šią skolą. Taigi iš esmės, šios skolos atsiranda papildomai prie skolų, įtrauktų į mokumo planą, taip pačiai kaip ir Jungtinėse Amerikos Valstijose „patvirtinimo susitarimais“ prisiimtos papildomos skolos. Vadovaujantis šiomis įžvalgomis, darytina išvada, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose sąrašas skolų, kurios nėra įtraukiamos į skolų išdėstymo planą yra kur kas platesnis, nei kad Skandinavijos šalyse sudaromame „skolų sureguliuavimo“ sąraše. Kita vertus, Skandinavijos šalyse egzistuoja kiti mechanizmai, kompensuojantys tokių skolų išskyrimą. Pavyzdžiui, Norvegijoje mokumo atkūrimo plano terminas gali būti ilgesnis, nei kad paprastai 5 metų, jei jis gali būti pateisintas negražintų studijų paskolomis, o Suomijoje, vaikų išlaikymo skolų gražinimui suteikiama pirmenybė mokėjimo plano vykdymo laikotarpyje¹⁹⁹.

Remiantis Vokietijos nemokumo statutu iš civilinės atsakomybės kilusios skolos, taip pat administracinio pobūdžio baudos ir sankcijos bei skolos, kilusios iš prievolės sumokėti atidėtus teismo mokesčius ar rinkliavas yra nenurašomos²⁰⁰. Jungtinėje

¹⁹⁷ LINNA, Tuula. Consumer Insolvency: The Linkage between the Fresh Start, Collective Proceedings, and the Access to Debt Adjustment. *Journal of Consumer Policy*, 2015, p. 363 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s10603-015-92873>>.

¹⁹⁸ 1993 m. vasario 8 d. Suomijos privataus asmens skolų sureguliuavimo įstatymas (angl. *Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual*, 30 straipsnis. [interaktyvus]. 1993, nr. 57 [žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1993/en19930057.pdf>>.

¹⁹⁹ LINNA, Tuula. Consumer Insolvency: The Linkage between the Fresh Start, Collective Proceedings, and the Access to Debt Adjustment. *Journal of Consumer Policy*, 2015, p. 368 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s10603-015-92873>>.

²⁰⁰ BRAUN, Sussanne. *Introduction to German Insolvency Law*, p. 10 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://opus.uni-lueneburg.de/opus/volltexte/2002/162/pdf/280.pdf>>.

Karalystėje nėra atleidžiama nuo skolų atsiradusių dėl sukčiavimo, žalos atlyginimo dėl kūno sužalojimų, taip pat teismo paskirtų baudų bei studijoms skirtų paskolų²⁰¹. Studijoms skirtos paskolos taip pat nėra nurašomos Nyderlanduose ir Švedijoje²⁰². Taip pat daugelis Europos valstybių pripažįsta, kad baudos, piniginiai įsipareigojimai, kylantys iš nusikalstamos veikos bei vaikų išlaikymo skolos negali būti nurašomos²⁰³.

Dalis kreditorių reikalavimų, kurie po fizinio asmens bankroto pabaigos lieka, nėra nurašomi ir Lietuvoje. Tokie reikalavimai numatyti Fizinųjų asmenų bankroto įstatymo 29 straipsnio 7 dalyje. Tai reikalavimai dėl žalos atlyginimo dėl suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, ar mirties ir piniginių lėšų vaikui (įvaikiui) išlaikyti (alimentų) bei reikalavimai, kurie kyla iš fizinio asmens pareigos sumokėti valstybei baudas, paskirtas už fizinio asmens padarytus administracinius nusižengimus arba nusikalstamas veikas, ir įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrintus kreditorių reikalavimus, jeigu šie kreditoriai ir fizinis asmuo susitarė dėl įkeisto turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu. Iš šios Fizinųjų asmenų bankroto įstatymo nuostatos galima daryti išvadą, kad Lietuvoje sąrašas skolų, kurių nurašymas negalimas, iš esmės yra sutampantis, su kitų valstybių numatytais skolų sąrašais.

Atlikus aukščiau aptartų valstybių įstatymų analizę, vienareikšmiškai pasakyti, kokių rūšių skolos neturėtų būti įtraukiamos į mokumo ar „skolų išdėstymo“ planą negalima. Manytina, kad tokių skolų nustatymas yra įmanomas tik atsižvelgiant į konkrečią valstybę ir joje taikomą bankroto modelį. Pavyzdžiui, jeigu socialinė apsauga valstybėje yra aukšto lygio, tai skolos skirtos vaikų išlaikymui galėtų būti įtraukiamos į „nurašomų“ skolų sąrašą²⁰⁴. Pažymėtina, kad Norvegijoje ir Suomijoje būtent tokia pozicija ir yra pasirinkta. Vadinas, Lietuvoje, atsižvelgiant į vaikų išlaikymui iš valstybės biudžeto skiriamus pinigus, tokių skolų „nurašymas“ būtų socialiai netoleruotinas²⁰⁵. Vertinant iš moralinės perspektyvos, vaikų išlaikymui skirtos skolos neturėtų būti „nurašomos“ jau vien dėl to, kad tėvai privalo prisiimti atsakomybę už savo vaikų išlaikymą. Taip pat pripažintina, kad atleidimas nuo baudų, paskirtų už tam tikrų teisės aktų pažeidimą ar valstybės tvarkos pažeidimą, turėtų būti nepriimtinas bet kurioje visuomenėje. Kita vertus, nereikėtų

²⁰¹ GERHARDT, Maria. *Consumer Bankruptcy Regimes and Credit Default in the US and Europe: A Comparative Study*. CEPS Working Document No. 318, 2009, p. 7 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://aei.pitt.edu/11336/1/1887.pdf>>.

²⁰² KILBORN, James. *Expert Recommendations and the Evolution of European Best Practises for the Treatment of Overindebtedness, 1984-2010*, p. 16 [žiūrėta 2016 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://siteresources.worldbank.org/EXTGILD/Resources/Kilborn-Expert_Recs_and_the_Euro_Model.pdf>.

²⁰³ GRUODYTĖ, E.; KIRSIENE, J. Application of “Fresh start” Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective. *Inžinerine Ekonomika - Engineering Economics*, 2010, 21(3), p. 269 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11689/6358>>.

²⁰⁵ Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1994, nr. 89-1706; 2004, nr. 88-2308.

pamiršti to, kad bankroto procesas turėtų būti sukurtas taip, kad neatgrasytų fizinio asmens nuo pasinaudojimo šiuo institutu bei užtikrintų visuomenės norą padėti skolininkui viską pradėti „iš naujo“.

3.5. Turtas, kuriam netaikoma išieškojimo procedūra bei minimalių skolininko poreikių užtikrinimas

Neabejotinai svarbu atskirti dvi sąvokas, t. y. skolas, kurių „nurašymas“ negalimas konkrečioje užsienio valstybėje ir turtą, kuris nėra įtraukiamas į išieškomo turto masę, pvz.: pragyvenimo išlaidos. Pažymėtina, kad išieškojimo iš skolininko turto procese, siekiant kreditorių interesų patenkinimo, minimalūs skolininko poreikiai turi būti užtikrinami. Ypatingai reikėtų atsižvelgti į skolininko šeimos narių, pvz.: mažamečių vaikų interesų patenkinimą ir galimybes oriai gyventi užtikrinimą. Europos Sąjungos valstybėse apribojimai dėl išieškomo turto yra reguliuojami 2003 m. Europos Tarybos rekomendacijoje²⁰⁶.

Iki 1997 m. įstatymo reformų Suomijoje, pagrindinė problema susijusi su mokumo plano sudarymu buvo ta, kad skolininkas neturėjo paskatų didinti savo pajamas. Priežastis buvo paprasta: viską, ką skolininkas uždirbdavo, turėdavo grąžinti kreditoriams. Tuo pačiu metu mokėjimo plano trukmė buvo 5 metai, pragyvenimo išlaidos augo kasmet, tačiau mokėjimo planai nebuvo keičiami. Ir tik po įstatymo, reguliuojančio fizinių asmenų bankroto procesą reformų, skolininkui buvo leista pasilikti 25 proc. uždirbamų pajamų, o 75 proc. uždirbamų pajamų buvo grąžinama kreditoriams²⁰⁷.

Pažymėtina, kad vienas iš pagrindinių Nemokumo statuto pasikeitimų po 2001 m. Vokietijoje, buvo pajamų sumos, rezervuojamos skolininko ir jo šeimos pragyvenimui paremti padidinimas. Pagal Vokietijos nemokumo statutą skolininko pagrįstos išlaidų sumos dydis, skiriamos jo pragyvenimui yra apskaičiuojamas pagal standartinį minimalų pajamų lygį valstybėje²⁰⁸. Be to, remiantis Vokietijos nemokumo statutu, skolininkui yra paliekamas minimaliai reikalingas turtas (daiktai, lėšos), leidžiantis skolininkui turėti kuklią buitį, orientuotą į jo ankstesnio gyvenimo lygį, savo ir savo artimųjų poreikiams užtikrinti. Nemokumo statutas nurodo, kad minimalaus paliekamo turto dydžiui apibrėžti

²⁰⁶ GRUODYTĖ, E.; KIRŠIENĖ, J.; ir ASTROMSKIS, P. Fizinio asmens bankroto problematika: teisiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2010, 3 (121), p. 221.

²⁰⁷ 1993 m. vasario 8 d. Suomijos privataus asmens skolų sureguliuavimo įstatymas (angl. *Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual*). 1993, nr. 57 30 straipsnis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1993/en19930057.pdf>>.

²⁰⁸ KILBORN, Jason. Reform, Counter Reform and Transatlantic Rapprochement in the Law of Personal Bankruptcy. *Nottingham Insolvency and Business Law e-Journal*, 2015, p. 235 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.ntu.ac.uk/nls/document_uploads/174826.pdf>.

taikomos Vokietijos civilinio proceso kodekso nuostatos, nustatančios turtą, kuriam netaikomas išieškojimas. Tačiau Nemokumo statutas numato, kad atskirais atvejais nemokumo procedūros gali apimti net ir tą turtą, į kurį negali būti nukreipiamas išieškojimas²⁰⁹.

Remiantis Jungtinėje Karalystėje veikiančiu Nemokumo įstatymu, visas skolininko turtas įskaitant namus ir mašinas yra parduodamas, o fiziniam asmeniui yra paliekami tik daiktai ar įrankiai reikalingi darbui atlikti ir pragyvenimui užsidirbti, taip pat namų apyvokos daiktai - drabužiai, patalynė ir baldai, reikalingi patenkinti pagrindinius skolininko ir jo šeimos poreikius²¹⁰. Gerovės reformos ir pensijų įstatyme, galima rasti nuostatą, kad pensijų išmokos taip pat pašalinamos iš išieškomo turto masės ir yra paliekamos fiziniam asmeniui²¹¹.

Jungtinėse Amerikos Valstijose įtvirtinta bankroto sistema taip pat leidžia skolininkui išsaugoti tam tikrą turtą, kuris nėra įtraukiamas į išieškomo turto masę ir jam netaikomos kreditorių pretenzijos. Nors bankroto procesas yra reguliuojama federalinės teisės, turtą, kuriam gali būti taikoma išimtis reguliuoja ir valstijų teisė. Iš esmės, dažniausiai yra taikomas valstybinis reguliavimas, tačiau daugelis valstijų leidžia skolininkui pasirinkti tarp federalinės ir konkrečios valstijos reguliavimo taikymo. Pažymėtina, kad kai kurios valstijos turi daug palankesnes išimtis taikomas turtui nei kad federalinė teisė. Pavyzdžiui, Niujorko valstija suteikia teisę skolininkui pasilikti 50.000 dolerių vertės namą, 2.400 dolerių vertės transporto priemones, maisto, drabužių, namų apyvokos daiktų ir pan. Teksase, iš skolininko neišieškomos didžiulės pinigų sumos – iki 60.000 dolerių vertės iš kilnojamojo turto. Skolininkas taip turi teisę pasilikti iki 200 arų dydžio nuosavybę. Visas šis turtas skolininkui paliekamas net ir tuo atveju, jei po bankroto bylos kreditorių skolos pilnai negražinamos, siekiant skolininkui užtikrinti „naują pradžią“. Tuo tarpu kitose valstijose neišieškoma tik iš minimalaus skolininko turto: drabužių ir kitų mažos vertės įrankių, skirtų skolininko verslui / darbui. Pagal federalinę teisę, pensijų lėšos nėra įtraukiamos į išieškomo turto masę visose valstijose. Tačiau pažymėtina, kad

²⁰⁹ 1994 m. spalio 5 d. Vokietijos nemokumo statutas (angl. *Insolvency Statute*). *Juris*, 1994, 36 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/englisch_inso.html>.

²¹⁰ GERHARDT, Maria. *Consumer Bankruptcy Regimes and Credit Default in the US and Europe: A Comparative Study*. CEPS Working Document No. 318, 2009, p. 6 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://aei.pitt.edu/11336/1/1887.pdf>>.

²¹¹ Lexis PSL Restructuring and Insolvency Practice Note. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://blogs.lexisnexis.co.uk/randi/wp-content/uploads/sites/8/2015/06/randi_regrecas_tpn_blogfinal.pdf>.

skolininko pragyvenimui yra suteikiama tik minimali pinigų suma, reikalinga būtiniausiems jo poreikiams užtikrinti²¹².

Fizinių asmenų bankroto įstatymo 7 straipsnio 1 dalies 3 punkte yra numatyta, kad fizinio asmens mokumo atkūrimo plane turi būti nurodomas fizinio asmens turtas, kuris bus realizuojamas bankroto proceso metu, t. y. plane turi būti nurodoma: numatomo parduoti fizinio asmens turimo turto (taip pat ir įkeisto), į kurį teisės aktų nustatyta tvarka gali būti nukreiptas išieškojimas, sąrašas²¹³. Taigi, kaip matyti iš aukščiau nurodytos nuostatos, į planą įtraukiamas tik toks turtas, į kurį gali būti nukreipiamas išieškojimas. Turto, į kurį teisės aktų nustatyta tvarka gali būti nukreiptas išieškojimas, sąvoka nepateikta. Todėl šiuo atveju, turi būti remiamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksu, kuriame numatyta į kokį turtą išieškojimas negali būti nukreipiamas²¹⁴. Civilinio proceso kodekso 668 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad vykdant išieškojimą iš fizinių asmenų, išieškojimas negali būti nukreipiamas į buitines, ūkio, darbo, mokymosi reikmenis ir kitą turtą, kurie būtini skolininko ar jo šeimos pragyvenimui, darbui pagal jo profesiją ar mokymuisi. Šio turto sąrašas nustatytas Sprendimų vykdymo instrukcijoje, V skyriuje²¹⁵. Be to, išieškojimas negali būti nukreipiamas į pinigų sumą, neviršijančią Vyriausybės nustatytos vienos minimaliosios mėnesinės algos dydį (MMA), visus būtinus vaikų ir neįgaliųjų reikmenis. Būtinybė užtikrinti minimalius skolininko poreikius yra patvirtinta ir Lietuvos teismų praktikoje²¹⁶. Taigi, bankrutuojantis asmuo turės lėšų tik einamiesiems poreikiams ir jo išlaikomų asmenų reikmėms tenkinti. Konkreti suma, kuri būtų paliekama bankrutuojančiam asmeniui, įstatyme nenumatyta. Kiekvienu atveju tai vertinama atskirai.

Apžvelgus minėtų valstybių įstatymų nuostatas, teigtina, kad Europoje paprastai skolininko pragyvenimui skiriama tik minimali pinigų suma bei paliekami būtiniausi daiktai, kasdieniniam gyvenimui užtikrinti. Šiame kontekste tikslinga pabrėžti, kad skolininkas mokėjimo plano metu ir taip patiria tam tikrus suvaržymus, todėl mažų mažiausiai jam ir jo šeimos nariams, turėtų būti užtikrinamas gyvenimas

²¹² VIIMSALU, Signe. The Over-Indebtedness Regulatory System in the Light of the Changing Economic Landscape. *Juridica International XVII/2010*, p. 219 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.juridicainternacional.eu/public/pdf/ji_2010_1_217.pdf>.

²¹³ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823.

²¹⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr.36-1340, 668 straipsnis.

²¹⁵ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas nr. 1R-352 dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2005, nr. 130-4682.

²¹⁶ Vilniaus apygardos teismas. 2014 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjos R. L. pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo, Nr. 2S-1205-340/2014; Kauno apygardos teismas. 2014 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjo R.R. pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo, Nr. 2S-485-658/2014.

komfortabiliomis sąlygomis. Be to, svarstyti ar tokia praktika užtikrina skolininko orumą. Priešinga praktika pastebėtina Jungtinėse Amerikos Valstijose - kaip minėta atitinkamose valstijose skolininkui gali būti paliekamas net ir didelės vertės nekilnojamasis turtas. Tai savo ruožtu lemia, kad bankroto proceso metu skolininko orumas yra užtikrinamas. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje taikoma praktika yra labai panaši į kitų Europos valstybių, manytina, kad lėšų, skiriamų einamiesiems skolininko poreikiams užtikrinti dydis, galėtų būti didinamas. Kita vertus, reikėtų nepamiršti, kad atskirai dar yra išskiriamas turtas, iš kurio išieškojimas, bankroto bylos metu yra negalimas. Todėl, atsižvelgiant į sumoje skolininkui skiriamų lėšų bei turto apimtį, manytina, kad skolininko interesai yra visavertiškai užtikrinami. Be to, atsižvelgiant į tai, kad bankroto procesas visada sukelia tam tikrus neigiamus padarinius, manytina, jog skolininko interesai yra užtikrinami propocingai, nepamirštant ir kreditorių interesų užtikrinimo svarbos bei fizinių asmenų bankroto instituto tikslų.

3.6. Draudimas skolininkui disponuoti turimu turtu

Vienas iš pagrindinių draudimų, kurį patiria fizinis asmuo, bankroto bylos metu – disponavimo nuosavu turtu suvaržymas. Visų pirma, būtų tikslinga panagrinėti, kaip aiškinama turto sąvoka, konkrečioje užsienio valstybėje ir pagaliau išsiaiškinti, kas turi teisę disponuoti skolininko turtu, bankroto procedūros metu.

Vokietijoje nemokumo procesas apima visą skolininko turtą, t. y. taikoma turtui kurį skolininkas turėjo, kai procesas buvo pradėtas bei turtui, kurį skolininkas įgyja nemokumo proceso metu²¹⁷. Iškėlus nemokumo bylą fiziniam asmeniui yra paskiriamas turto administratorius, kuris valdo visą skolininko turtą. Svarbu pabrėžti tai, kad Vokietijoje yra leidžiamas ir savarankiškas turto valdymas, t. y. kai skolininkas pats valdo savo turtą ir jis nėra perleidžiamas turto administratoriui. Tačiau tokiu atveju teismas paskiria bankroto turto patikėtinį, kuris prižiūri, kaip skolininkas valdo savo turtą. Turto patikėtinis turi tas pačias pareigas kaip ir turto administratorius, skirtumas tik tame, kad turto patikėtinui nesuteikiama teisė valdyti ir disponuoti skolininko turtu²¹⁸. Pažymėtina, kad tokia praktika yra leidžiama tik Vokietijoje ir praktikoje yra retai sutinkama.

²¹⁷ BRAUN, Sussanne. *Introduction to German Insolvency Law*, p. 5 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://opus.uni-lueneburg.de/opus/volltexte/2002/162/pdf/280.pdf>>.

²¹⁷ GERHARDT, Maria. *Consumer Bankruptcy Regimes and Credit Default in the US and Europe: A Comparative Study*. CEPS Working Document No. 318, 2009, p. 7 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://aei.pitt.edu/11336/1/1887.pdf>>.

²¹⁸ PANNEN, Klaus. *Debtor-in-possession Proceedings in Germany*, 2005, p. 6 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.iiiglobal.org/sites/default/files/klauspannen.pdf>>q.

Jungtinės Karalystės nemokumo įstatyme numatyta, kad turtas bankroto procese yra suprantamas plačiąja prasme, t. y. bankrutuojančio asmens turtas apima pinigus, daiktus, veiklos rezultatus, žemę, bet kokias turtines teises ir turtinius interesus²¹⁹. Šią nuostatą papildė Nemokumo įstatymo 283 straipsnis, kuriame teigiama, kad visas bankrutuojančiam asmeniui bankroto bylos iškelimo dieną priklausantis turtas yra bankrutuojančio turtas, kuris realizuojamas, siekiant patenkinti kreditorių reikalavimus. Vos tik pateikus nemokumo įsakymą teismui, visas skolininko turtas yra perduodamas bankroto patikėtiniui, kuris yra paskiriamas teismo tą pačią dieną. Taigi nuo šios dienos, skolininkas nebedisponuoja savo turtu savarankiškai, priešingai, šią teisę turi tik bankroto patikėtinis²²⁰.

Remiantis Jungtinių Amerikos Valstijų bankroto kodeksu²²¹ skolininko turtas apima visą turtą, kurį skolininkas turi nuosavybės teise, peticijos dėl bankroto bylos pradėjimo dieną, taip pat turtą, kurį skolininkas įgyja 180 dienų laikotarpyje, po peticijos pateikimo – paveldėjimo arba skyrybų pagrindais. Vykdamas likvidavimą visas skolininko turtas yra perduodamas teismo paskiriamam turto patikėtiniui, kai tuo tarpu skolų išdėstymo formos atvejais pats skolininkas išsaugo nuosavybės teisę į turtą, bet valdo jį tik kaip patikėtinis (turi visas patikėtiniui priklausančias teises ir pareigas). Vis dėl to pažymėtina, kad net ir skolų išdėstymo atveju teismas, esant pagrindui, gali paskirti patikėtinį, kuriam be teisės administruoti turtą pereina ir turto nuosavybės teisė²²².

Remiantis Lietuvos reglamentavimu, plačiąja prasme turtu laikomi beveik visi civilinių teisių objektai (daiktai, intelektinės veiklos rezultatai, turtinės teisės ir įsipareigojimai, vertybiniai popieriai ir kt.). Nors Fizinių asmenų bankroto įstatyme tiesiogiai nėra pateikiama turto sąvoka, tačiau 4 straipsnio 4 dalies 3 punkte yra pateikiamas nebaigtinis turto sąrašas. Remiantis minėta nuostata, fizinio asmens turtą sudaro: nekilnojamas turtas; sąskaitose esančios lėšos; grynieji pinigai, jeigu jų suma viršija 1 MMA; akcijos, kiti vertybiniai popieriai ir kitas turtas. Po teismo nutarties priėmimo fiziniam asmeniui draudžiama disponuoti turimu turtu (jį parduoti, kitaip perleisti ar sudaryti kitokius sandorius), šiuo turtu disponuoja bankroto administratorius

²¹⁹ 1986 m. Jungtinės Karalystės nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Act*). 1986, c 45, 265 (1), 436 straipsnis [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/pdfs/ukpga_19860045_en.pdf>.

²²⁰ *Ibidem*, 306 straipsnis.

²²¹ 1978 m. Jungtinių Amerikos Valstijų bankroto kodeksas (angl. *Bankruptcy Code*). *Legal Information Institute*, 1978, 114-38, 541 straipsnis. Pub.L. 95-598, 1978, 92 Stat. 2549 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/11>>.

²²² DAVIS, James Bruce. *How Bankruptcy Affects Real Estate Titles and Bankruptcy Risks Covered by Little Insurance*. Beaver Creek, p. 3.

šio įstatymo nustatyta tvarka²²³. Iš šios įstatymo nuostatos, akivaizdu, kad bankroto administratorius nuo pat proceso pradžios iki pabaigos disponuoja visu bankrutuojančio asmens turtu ir gaunamomis lėšomis, pvz.: darbo užmokesčiu.

Vadovaujantis šių valstybių praktika, akivaizdu, kad draudimas disponuoti skolininkui savo turtu yra plačiai sutinkamas daugelio valstybių praktikoje. Manytina, kad toks reguliavimas yra pagrįstas. Pastebėtina tik tai, kad užsienio valstybėse asmens, valdančio skolininko turtą bankroto bylos metu, paskyrimo praktika yra įvairi. Galima daryti išvadą, kad Lietuvoje įtvirtinta praktika yra niekuo neišsiskirianti iš aptartų valstybių praktikos ir atitinkamai yra pagrįsta, atsižvelgiant į bankroto modelio taikymą Lietuvoje.

3.7. Skolininkui taikomi apribojimai pasibaigus bankroto bylai

Remiantis aukščiau aptartu, pasibaigus bankroto procesui yra atkuriamas fizinio asmens mokumas ir visi likę fizinio asmens įsiskolinimai (dažniausiai) yra nurašomi. Taigi aukščiau *pacta sunt servanda* principo yra iškeliamas atleidimo nuo skolų tikslas, t. y. yra siekiama „atleisti ir pamiršti“. Visgi, gali iškilti klausimas – ar bankrutavusiam fiziniam asmeniui gali būti taikomi tam tikri apribojimai, po bankroto bylos įvykdymo, todėl šis klausimas toliau aptariamas plačiau.

Jungtinėje Karalystėje iki 2004 m. Nemokumo įstatymo pakeitimo, skolininkai pasibaigus nemokumo procesui patirdavo tam tikrus apribojimus. Pavyzdžiui, jie negalėjo būti paskirti įmonės direktoriais, negalėjo valdyti ar įsteigti įmonių be teismo leidimo, užimti pareigų viešosiose įstaigose arba norint gauti didesnę nei 500 svarų dydžio kreditą, turėjo informuoti skolintoją apie jam įvykdytą nemokumo procesą. Minėti Nemokumo įstatymo pakeitimai nepanaikino visų taikytų apribojimų skolininkui, tačiau sumažino šių ribojimų taikymą. Šiuo metu skolininkui, po nemokumo proceso yra užtikrinama nauja pradžia – jis yra atleidžiamas nuo visų likusių skolų bei gali grįžti į savo finansinį ir profesinį gyvenimą, neatsižvelgiant į kai kurių valstybinių institucijų (suteikiančių tam tikras licenzijas) ir įstaigų, teikiančių kreditus, skolininkams taikomus apribojimus²²⁴.

Vokietijoje bankrutavusių fizinių asmenų vardai yra įrašomi į nacionalinę duomenų bazę. Airijoje bei Jungtinėje Karalystėje, duomenys apie bankrutavusius asmenis yra kaupiami Bankroto registre. Informacija apie Lietuvoje fiziniam asmeniui iškeltą, nutrauktą ar baigtą bankroto bylą 10 metų skelbiama Įmonių bankroto valdymo

²²³ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823. 6 straipsnio, 5 dalies, 3 punktas.

²²⁴ KILBORN, James. Former Entrepreneurs in Dutch Personal Insolvency Law: Comparison with US, UK, Germany, Denmark and France. Iš *SSRN Electronic Journal*, 2011, p. 14 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1827004>.

departamento internetinėje svetainėje²²⁵. O štai, pavydžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, jokių suvaržymų fiziniai asmenys nepatiria²²⁶. Manytina, kad tokie duomenys esantys viešuosiuose registruose daro neigiamą įtaką fiziniam asmeniui – paprastai fizinis asmuo laikomas mažiau patikimu, atsakingu, o kiti asmenys atsižvelgiant į tai, atitinkamai modeliuoja savo elgesį fizinio asmens atžvilgiu.

Pažymėtina, kad Lietuvoje 10 metų laikotarpyje, nuo bankroto bylos pabaigos, fizinis asmuo neturi teisės inicijuoti sau kitos bankroto bylos²²⁷. Toks pats reguliavimas yra numatytas ir Vokietijoje ir Estijoje. Jungtinėse Amerikos Valstijose, pasibaigus bankroto bylai, įvykdytai remiantis Bankroto kodekso 7 skyriumi, skolininkas privalo laukti 7 metus, norint ir vėl inicijuoti bankroto procesą. O štai Jungtinėje Karalystėje, tokio apribojimo skolininkui nėra ir jis bet kada ir vėl gali kreiptis dėl bankroto bylos iškelimo²²⁸.

Kaip minėta, vieninteliai suvaržymai, kuriuos patiria fizinis asmuo yra duomenų apie jam atliktą bankroto bylą viešas prieinamumas, per tam tikrus valstybinius registrus bei draudimas pasinaudoti fizinių asmenų bankroto institutu tam tikrą laiko tarpą, t. y. fizinio asmens galimybė ir vėl bankrutuoti yra ribojama tam tikro laiko tarpą. Atsižvelgiant į tai, kad fizinių asmenų bankroto procesas yra socialiai itin nepageidaujamas reiškinys visuomenėje, manytina, kad fiziniams asmenims, kuriems buvo užbaigta bankroto byla galėtų būti taikomi tam tikri griežtesni apribojimai, pvz.: griežtesnės paskolų išdavimo sąlygos, ar tam tikros kontrolės įvedimas versle.

3.8. Skolininko reabilitavimas pasibaigus bankroto bylai

Valstybės įtvirtindamos teisę fiziniams asmenims bankrutuoti siekia suteikti fiziniams asmenims galimybę atkurti savo mokumą bei padėti sugrįžti į visavertį gyvenimą. Visgi, mokslinėje literatūroje bei kitų šalių fizinio asmens bankroto procesą reguliuojančiuose įstatymuose, skiriama minimaliai dėmesio bankroto procesui sureguliuoti taip, kad jis po

²²⁵ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823, 31 straipsnio, 3 dalis.

²²⁶ GERHARDT, Maria. *Consumer Bankruptcy Regimes and Credit Default in the US and Europe: A Comparative Study*. CEPS Working Document No. 318, 2009, p. 20 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://aei.pitt.edu/11336/1/1887.pdf>>.

²²⁷ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823, 5 straipsnio, 8 dalies, 5 punktas.

²²⁸ VIIMSALU, Signe. The Over-Indebtedness Regulatory System in the Light of the Changing Economic Landscape. *Juridica International XVII/2010*, p. 220-221 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2010_1_217.pdf>.

kelerių metų nepasikartotų²²⁹. Manytina, kad tai yra vienas iš probleminių aspektų, susijusių su fizinių asmenų bankroto institutu.

Paprastai laikoma, kad patvirtinto skolų grąžinimo plano vykdymas turi auklėjamąjį poveikį, nes jeigu planas tinkamai vykdomas, tai rodo skolininko pajėgumą kontroliuoti finansinius reikalus²³⁰. Visgi, realybėje dažnai toks rezultatas nėra pasiekiamas. Atlikus tyrimą dėl Jungtinių Amerikos Valstijų bankroto kodekso 7 skyriaus nuostatų veikimo, buvo nustatyta, kad praėjus metams po likvidavimo įvykdymo vienas iš keturių skolininkų sunkiai sugeba susimokėti įprastines sąskaitas, o bendra finansinė padėtis yra netgi blogesnė, nei kad prieš bankroto bylos užbaigimą. Suomijoje, net 40 proc. skolininkų, įgyvendinusių mokėjimo planus, praėjus metams po mokumo plano įgyvendinimo, savo pragyvenimo lygį įvardino kaip nepatenkinamą. Net 25 proc. skolininkų, po mokėjimo plano įgyvendinimo buvo priversti pasiimti naujas paskolas²³¹.

Teigtina, kad po dalinio skolų sumokėjimo, atleidimo nuo likusių skolų fiziniam asmeniui turėtų būti suteikiama įvairiapusė pagalba – ekonominė rehabilitacija, šeimos finansų ekspertų patarimai, socialinė pagalba, siekiant rasti pajamų šaltinius bei tinkamai administruoti šeimos biudžetą, nes šios priemonės yra ne mažiau svarbios, nei bankroto procesas. Pavyzdžiui, Europos Sąjungos valstybėse išplėtotą patarimų skolų klausimais (ang. *debt counselling*) sistema. Atskirose valstybėse šias paslaugas teikia skirtingi asmenys – nevyriausybinių organizacijų (Austrijoje, Vokietijoje), socialiniai darbuotojai (Prancūzija, Nyderlandai, Norvegija). Nepriklausomai nuo pasirinktos konsultacijų formos, paprastai tokia pagalba yra finansuojama iš valstybės biudžeto²³². Žvelgiant iš Lietuvos perspektyvų, tokia praktika nėra įtvirtinta, visgi, manytina, kad tokių priemonių sudarymas fiziniam asmeniui yra iš tiesų reikalingas.

Vadovaujantis šiomis išvalgomis, darytina išvada, kad nors po bankroto bylos užbaigimo fiziniam asmeniui teoriškai ir yra suteikiama „nauja pradžia“, tačiau tai negarantuoja jam faktinės „naujos pradžios“. Todėl manytina, kad Lietuva turėtų užtikrinti efektyvesnės pagalbos fiziniam asmeniui po bankroto bylos įvykdymo suteikimą, siekiant vieno iš fizinių asmenų bankroto instituto įgyvendinimu išsikelti tikslo - užtikrinti skolininko interesus.

²²⁹ GRUODYTĖ, E.; KIRŠIENĖ, J.; ir ASTROMSKIS, P. Fizinio asmens bankroto problematika: teisiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2010, 3 (121), p. 219.

²³⁰ *Ibidem*, p. 223.

²³¹ LINNA, Tuula. Consumer Insolvency: The Linkage between the Fresh Start, Collective Proceedings, and the Access to Debt Adjustment. *Journal of Consumer Policy*, 2015, p. 372 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s10603-015-92873>>.

²³² GRUODYTĖ, E.; KIRŠIENĖ, J.; ir ASTROMSKIS, P. Fizinio asmens bankroto problematika: teisiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2010, 3 (121), p. 223.

4. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Šiame darbe atlikta lyginamoji analizė leidžia daryti tokias nacionalinės reikšmės išvalgas bei pasiūlymus:

1. Fizinių asmenų bankroto institutas Lietuvoje vis dar yra „embriono“ būklės – reikšmingai turėtų pasistūmėti įstatymų leidyba, teismų praktika ir bankroto teisės doktrina. Nepaisant to, tiek lyginamų užsienio valstybių įstatymų, tiek Lietuvoje neseniai įsigaliojusio Fizinių asmenų bankroto įstatymo tikslai yra panašūs – tinkamas negalinčio mokėti skolininko skolų sureguliuojimas ir tuo pačiu maksimalus kreditorių reikalavimų patenkinimas.
2. Palyginus fizinio asmens bankroto bylos iškėlimui reikalingas sąlygas, įtvirtintas Fizinių asmenų bankroto įstatyme ir kitų užsienio valstybių įstatymuose, nustatyta, kad jos yra panašios. Pasitelkiant užsienio valstybių bankroto teisės instituto patirtį, Lietuvos įstatymų leidėjui siūlytina papildyti Fizinių asmenų bankroto įstatymą nuostata, patikslinančia nemokumo kriterijaus sąvoką. Teigtina, kad nemokiu turėtų būti pripažįstamas tik toks skolininkas, kuris tam tikrą apibrėžtą laiko tarpą nėra pajėgus įvykdyti savo įsipareigojimų.
3. Vadovaujantis Europos Sąjungos nustatytais rekomendacijomis, manytina, kad „nemokumo grėsmės“ kriterijaus įtvirtinimas reikalingas ir Fizinių asmenų bankroto įstatyme. Vis dėlto, šis kriterijus turėtų būti įteisinamas tik esant aiškioms gairėms, palengvinančioms nemokumo fakto nustatymą.
4. Fizinių asmenų bankrotas Lietuvoje galimai būtų efektyvesnis, jei įstatymų leidėjas įtrauktų nuostatą, įpareigojančią skolininką nemokumo klausimus spręsti ir derėtis su kreditoriais prieš kreipiantis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo.
5. Vienas pagrindinių padarinių, taikomų fiziniam asmeniui, po bankroto bylos užbaigimo – sąlyginis atleidimas nuo skolų (priklausantis nuo mokumo plano įgyvendinimo). Palyginus Lietuvos ir aptartų užsienio valstybių įstatymų nuostatas, Fizinių asmenų bankroto įstatymas suponuoja išvadą, kad atleidimo nuo skolų, pasibaigus mokumo planui, mechanizmas Lietuvoje nėra toks griežtas.
6. Apibrendinimo, kokių rūšių skolos Lietuvoje neturėtų būti įtraukiamos į mokumo planą, t. y. nuo kurių skolų skolininkas negali būti atleidžiamas, pateikti negalima, nes toks skolų sąrašas turėtų būti tobulinamas atsižvelgiant į Lietuvos socialinės apsaugos lygį.

7. Siekiant užkirsti piktnaudžiavimą fizinių asmenų bankroto institutu bei prisidėti prie didesnės kreditorių interesų apsaugos, Lietuvos įstatymų leidėjui siūlytina Fizinių asmenų bankroto įstatymą papildyti konkrečiais apribojimais, kuriuos fizinis asmuo patirtų, pasibaigus bankroto bylai, pvz.: griežtesnių paskolų išdavimo sąlygų įtvirtinimu.
8. Lietuva turėtų užtikrinti efektyvesnės pagalbos fiziniam asmeniui suteikimą, po bankroto proceso įgyvendinimo: organizuoti ekspertų patarimus, socialinę pagalbą, nes tik tokiu atveju fiziniam asmeniui būtų garantuojama faktinė „nauja pradžia“.

5. ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Teisės norminiai aktai:

1.1. Europos Sąjungos teisės aktai:

- 1.1.1. 2012 m. spalio 26 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2012/C 326/02). OL, C 326/391 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>>;
- 1.1.2. 2000 m. gegužės 29 d. Europos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų. OL, specialus leidimas, L 160/1 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000R1346&from=LT>>;
- 1.1.3. 2014 m. kovo 12 d. Europos Komisijos rekomendacija 2014/135/ES dėl naujo požiūrio į verslo žlugimą ir nemokumą. OL, L 74/65 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32014H0135>>.

1.2. Lietuvos Respublikos teisės aktai:

- 1.2.1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741;
- 1.2.2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262;
- 1.2.3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340;
- 1.2.4. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823;
- 1.2.5. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (akto redakcija galiojusi nuo 2015 m. sausio 1 d. iki 2016 m. sausio 1d.). *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823;
- 1.2.6. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo nr. XI-2000 4,5,6,7,8,9, 14,17,19, 25, 27 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2015, nr. XII-2235;

- 1.2.7. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 73-3085;
- 1.2.8. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1994, nr. 89-1706;
- 1.2.9. Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 123-5537;
- 1.2.10. Lietuvos Respublikos Seimo VII (rudens) sesijos darbų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. rugpjūčio 19 d. nutarimu nr. 874. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 12495;
- 1.2.11. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas nr. 1R-352 dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2005, nr. 130-4682.
- 1.3. Užsienio valstybių teisės aktai:
- 1.3.1. Airijos bankroto įstatymas (angl. *Bankruptcy Act*). *Irish Statute Book*, 1998, nr. 27 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/1988/act/27/enacted/en/html>>;
- 1.3.2. Estijos bankroto įstatymas (angl. *Bankruptcy Act*). *Riigi Teataja*, 2003, 17, 95 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/511072014018/consolide>>;
- 1.3.3. Graikijos bankroto kodeksas (angl. *Bankruptcy Code*). *ΦΕΚ*, 2007, 153/A/10.7 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.dsnet.gr/Epikairothta/Nomothesia/n3588_07.htm>;
- 1.3.4. Jungtinių Amerikos Valstijų bankroto kodeksas (angl. *Bankruptcy Code*). *Legal Information Institute*, 1978, 114-38 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/11>>;
- 1.3.5. Jungtinės Karalystės nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Act*). 1986, c 45, 265 (1) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/pdfs/ukpga_19860045_en.pdf>;
- 1.3.6. Latvijos nemokumo įstatymas (angl. *Insolvency Law*). *Valsts valodas centrs*, 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.mna.gov.lv/download/540>;

- 1.3.7. Lenkijos bankroto ir reabilitacijos aktas (angl. *Act on Bankruptcy and Recovery*). *Dziennik Ustaw*, 2003, nr. 60 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU20030600535&type=11>>;
- 1.3.8. Prancūzijos komercinis kodeksas (angl. *Commercial Code*). *Jurisprudence générale Dalloz*, 1900 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.legifrance.gouv.fr/content/download/8016/107146/version/5/file/code_commerce_part_L_EN_20130701.pdf>;
- 1.3.9. Suomijos bankroto įstatymas (angl. *Bankruptcy Act*) Ministry of Justice, 120/2004 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040120.pdf>>;
- 1.3.10. Suomijos privataus asmens skolų sureguliuavimo įstatymas (angl. *Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual*). 1993, nr. 57 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1993/en19930057.pdf>>;
- 1.3.11. Vokietijos nemokumo statutai (angl. *Insolvency Statute*). *Juris*, 1994 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/englisch_inso.html>.

2. Specialioji literatūra:

- 2.1. BERNOTAITĖ, Kristina. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai. *Jurisprudencija*, 2005, t. 77(69) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/4c7/002_bernotaite.pdf>;
- 2.2. GRUODYTĖ, E.; KIRŠIENĖ, J.; ir ASTROMSKIS, P. Fizinio asmens bankroto problematika: teisiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2010, 3 (121);
- 2.3. KAVALNĖ, S., et al. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009;
- 2.4. KIRILREVIČIŪTĖ, Laura. Ar egzistuoja palankesnės teisės ieškojimo galimybės bankroto bylose. *Teisė*, 2010, 74 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/viewFile/255/205>>;
- 2.5. LAUŽIKAS, E.; VIŠINSKIS V. Fizinių asmenų nemokumo problemos ir galimi jų sprendimo būdai. *Teisė*, 2006, ISSN 1392-1274, Nr. 59;
- 2.6. MIKUCKIENĖ, Vilija. Fizinių asmenų bankrotas: dabartis ir perspektyvos. *Justitia*, 2003, Nr. 3-4, (45-46);

- 2.7. MIKUCKIENĖ, Vilija. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese. *Jurisprudencija*, 2005, t. 77 (69); 33-40;
- 2.8. AMBRASAITĖ, G.; NORKUS, R. Legal Aspects of Insolvency of Natural Persons in the Baltic States. *Juridica International*, 21/2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.juridicainternational.eu/index.php?id=15421>>;
- 2.9. BALZ, Manfred. The European Convention on Insolvency Proceedings. *American Bankruptcy Law Journal*, 1996, p. 949;
- 2.10. BLAZY, R., et al. Personal Bankruptcy Law, Fresh Starts, and Judicial Practice. *JEL*: G33, K29 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://economix.fr/pdf/workshops/2011_faillites/CHOPARD_Journees_Faillite_2011.pdf>;
- 2.11. BRAUN, Sussanne. *Introduction to German Insolvency Law*, p. 5 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://opus.uni-lueneburg.de/opus/volltexte/2002/162/pdf/280.pdf>>;
- 2.12. BROWN, David. Property and the Insolvent “Estate”. *Journal of South Pacific Law*, 2007, 11 (1) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://docplayer.net/1967973-Property-and-the-insolvent-estate.html>>;
- 2.13. CRHOVA, Z.; PASEKOVA, M. A Comparative Analysis of Insolvency Proceedings in France, Germany and Slovak Republic. *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, Vol: 7, No: 11, 2013;
- 2.14. GRUODYTĖ, E.; KIRSIENE, J. Application of “Fresh start“ Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 2010, 21(3) [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itc.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/116989/6368>>;
- 2.15. KILBORN, James. *Expert Recommendations and the Evolution of European Best Practises for the Treatment of Overindebtness, 1984-2010*. *SSRN Electronic Journal*, 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://siteresources.worldbank.org/EXTGILD/Resources/KilbornExpert_Recs_and_the_Euro_Model.pdf>;
- 2.16. KILBORN, James. Former Entrepreneurs in Dutch Personal Insolvency Law: Comparison with US, UK, Germany, Denmark and France. *SSRN Electronic*

- Journal*, 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1827004>;
- 2.17. KILBORN, Jason. Reform, Counter Reform and Transatlantic Rapprochement in the Law of Personal Bankruptcy. *Nottingham Insolvency and Business Law e-Journal*, 2015 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.ntu.ac.uk/nls/document_uploads/174826.pdf>;
- 2.18. LINNA, Tuula. Consumer Insolvency: The Linkage between the Fresh Start, Collective Proceedings, and the Access to Debt Adjustment. *Journal of Consumer Policy*, 2015 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s10603-015-92873>>;
- 2.19. LIVSHITS, I., *et al.* Consumer bankruptcy: A fresh start. *The American Economic Review*, 2007 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www-1v16.rz.uni-mannheim.de/research/BankruptcyTertilt_AER07.pdf>;
- 2.20. RAMSAY, Iain. Between Neo-Liberalism and the Social Market: Approaches to Debt Adjustment and Consumer Insolvency in the EU. *Journal of Consumer Policy*, 2012, vol. 35 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s10603-012-9210-0>>;
- 2.21. TAMOSIUNIENĖ, E.; TEREBEIZA, Z.; BOLZANAS, D. Bankruptcy of natural persons in Lithuania: issues and solutions. *European Scientific Journal*, edition vol. 9, No. 22, 2013 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eujournal.org/index.php/esj/article/viewFile/1641/1632>>;
- 2.22. VIIMSALU, Signe. The Over-Indebtedness Regulatory System in the Light of the Changing Economic Landscape. *Juridica International XVII/2010* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.juridicainternatio nal.eu/public/pdf/ji_2010_1_217.pdf>.

3. Teismų praktika:

- 3.1. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2004 m. liepos 20 d. sprendimas *Back prieš Suomiją* byloje, Nr. 37598/97 [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://kaikki.info/english/echr/30000/37598_97.html>;
- 3.2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2006 m. gegužės 2 d. sprendimas *C-341/04 -Eurofood IFSC Ltd*, EU:C:2006:281, para 31 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d58a51212967f54867ab18fff0d23b0348.e34KaxiLc3eQc40Laxq>>

MbN4OchiLe0?text=&docid=56604&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=720586>;

- 3.3. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2012 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje *F – Tex v. Lietuvos - Anglijos UAB “JadecLOUD – Vilma”*, C-213/10 EU:C:2012:215 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62010CJ0213&lang1=en&type=TXT&ancre=>>>;
- 3.4. Generalinis advokatas Ruiz-Jarabo Colomer. 2005 m. rugsėjo 6 d. išvada *Staubitz-Schreiber, C-1/04*, EU:C:2005:500;
- 3.5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje, pagal I. P. pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo, Nr. 3K-3-496-219/2015, kat. 140 (S);
- 3.6. Kauno apygardos teismas. 2014 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjo R.R. pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo, Nr. 2S-485-658/2014;
- 3.7. Kauno apygardos teismas. 2014 m. liepos 22 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjo R. J. pareiškimą dėl bankroto bylos jam iškelimo, Nr. 2S-1767-657/2014;
- 3.8. Klaipėdos apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjų P. Č. ir M. Č. pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo, Nr. e2S-1876-123/2015;
- 3.9. Vilniaus apygardos teismas. 2013 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjų M. J. Ir L. J. pareiškimą dėl bankroto bylos jiems iškelimo, Nr. 2S-1628-345/2013;
- 3.10. Vilniaus apygardos teismas. 2014 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjo J. R. pareiškimą dėl fizinio asmens bankroto bylos supaprastinta tvarka iškelimo Nr. 2S-312-823/2014;
- 3.11. Vilniaus apygardos teismas. 2014 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjos K. N. pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo, Nr. 2S-147-640/2014;
- 3.12. Vilniaus apygardos teismas. 2014 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjos G. A. pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo, Nr. 2S-443-823/2014;
- 3.13. Vilniaus apygardos teismas. 2014 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjos R. L. pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo, Nr. 2S-1205-340/2014;;
- 3.14. Vilniaus apygardos teismas. 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje, pagal L. N. pareiškimą iškelti bankroto bylą, Nr. 2S-2268-798/2014;

- 3.15. Vilniaus rajono apylinkės teismas. 2013 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje, pagal pareiškėjos N. R. patikslintą pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo, Nr. 2FB-3418-723/2013;

Jungtinių Amerikos Valstijų teismų sprendimai:

- 3.16. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 1934 m. balandžio 30 d. sprendimas byloje *Local Loan Co. v. Hunt*, 292 U.S. 234, 244 (1934) [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/292/234/case.html>>;
- 3.17. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 1991 m. sausio 15 d. sprendimas *Grogan v. Garner*, 498 U.S. 279, No. 89-1149 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/498/279/case.html>>.

4. Travaux preparatoires

- 4.1. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas, 2011, nr. 10-2931-07;
- 4.2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Ekonomikos pažangos departamento Ekonomikos skyriaus 2015 m. spalio 12 d. pažyma nr. NV-3271 dėl fizinių asmenų bankroto įstatymo nr. XI – 2000 4, 5, 6, 7, 8, 9, 14, 17, 19, 25, 27 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (nr. 15-0313-03-I). [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://lrv.lt/uploads/main/meetings/docs/14350_ef1147cd0f4af4bc3e66bccdd79f34bc0.pdf>;
- 4.3. Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komiteto 2015 m. gruodžio 9 d. išvados nr. 108-P-41 dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo nr. XI – 2000 4, 5, 6, 7, 8, 9, 14, 17, 19, 25, 27 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto XIIP-3691 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=1102059>;
- 4.4. BUTKUS, K., et al. *Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė: taikomasis mokslinis tyrimo darbas* [interaktyvus]. Vilnius: 2005 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/3.doc>;
- 4.5. Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų*

- sprendimo modelio nustatymas: taikomasis mokslinis tyrimas [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bankrotodep.lt/veiklos-sritys/nemokumas-2/duomenys-ir-analize/Moksliniu-tyrimu-studijos>>;*
- 4.6. NIKITA, Jurgita. *Fizinių asmenų bankroto teisinio reglamentavimo problemos ir perspektyvos: lyginamoji analizė*: magistro darbas. Socialiniai mokslai, teisė (O1S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008;
 - 4.7. NORVAIŠAITĖ, Eglė. *Fizinių asmenų bankroto įgyvendinimo Lietuvoje problematika*: magistro darbas. Socialiniai mokslai, teisė (O1S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012;
 - 4.8. NORKUS, R.; KAVALNĖ, S. *Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento pakeičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, nuostatų galima įtaka bankroto procesams Lietuvoje ir galima poveikis Lietuvos ekonominiams interesams bankroto srityje*: mokslinio tyrimo galutinė ataskaita [interaktyvus]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas: 2013 [žiūrėta 2016 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą: <[http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7\(73\).pdf](http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/7(73).pdf)>;
 - 4.9. VIŠINSKIS, Vigintas. *Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė*: taikomasis mokslinio tyrimo darbas [interaktyvus]. Vilnius: 2006 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ukmn.lt/lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>>;
 - 4.10. DAVIS, James Bruce. *How Bankruptcy Affects Real Estate Titles and Bankruptcy Risks Covered by Little Insurance*. Beaver Creek, 2001 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.beankinney.com/media/publication/74_JBD%20%20How%20Bankruptcy%20Affects%20Real%20Estate%20Titles%20and%20Bankruptcy%20Risks%20Covered%20by%20Title%20Insurance%20_00104887_.pdf>;
 - 4.11. GERHARDT, Maria. *Consumer Bankruptcy Regimes and Credit Default in the US and Europe: A Comparative Study*. CEPS Working Document, No. 318, 2009 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://aei.pitt.edu/11336/1/1887.pdf>>;
 - 4.12. PANNEN, Klaus. *Debtor-in-possession Proceedings in Germany. Short Statement on the occasion of the Panel Discussion American College of Bankruptcy*, 2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.iiigl.org/sites/default/files/klauspannen.pdf>>.

5. Elektroniniai šaltiniai:

- 5.1. Advokatų profesinė bendrija Judickienė ir partneriai JUREX. *Neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvio prievolių pabaiga bankroto procese*, 2009 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jurex.lt/wp-content/uploads/2009-06-26-Neribotos-civilines-atsakomyb-es-juridinio-asmens-dalyvio-prievoliu-pabaiga-bankroto-procese.pdf>>;
- 5.2. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos: Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2015 m. sausio – gruodžio mėn. apžvalga. Vilnius, 2016 m. vasario 2 d., nr. D4-116 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bankrotodep.lt/assets/Paslaugos/Duomenys-ir-analiz/Bankroto-administratori-administruot-moni-bankroto-proceso-trukms-ir-kreditorini-reikalavim-patenkinimo-analizs-duomenys/2015-APZVALGA2016-0210.pdf>>;
- 5.3. BNS ir lrytas.lt. *Siūlomas fizinių asmenų bankroto modelis neapgintų nei skolininkų, nei kreditorių* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lietuvosdiena.lrytas.lt/-12412564981239650504-si%C5%Ablomas-fizini%C5%B3-asmen%C5%B3-bankroto-modelis-neapgint%C5%B3-nei-skolinink%C5%B3-nei-kreditori%C5%B3.htm>>;
- 5.4. Creditreform Lietuva, UAB pranešimas spaudai. *Asmens bankrotų Lietuvoje daugėjo bene sparčiausiai Europoje*, 2015 m. birželio 30 d. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.creditreform.lt/naujienos-atsisiuntimai/naujienos.html>>;
- 5.5. Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija. *Klausiate – atsakome. Kokiais atvejais fizinis asmuo gali bankrotuoti?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrt.lt/naujienos/tavo_lrt/37/105997>;
- 5.6. Lexis PSL Restructuring and Insolvency Practice Note [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://blogs.lexisnexis.co.uk/randi/wp-content/uploads/sites/8/2015/06/randi_regrecastpn_blogfinal.pdf>;
- 5.7. MATSI, M.; ECONOMOU, T. *Insolvency – Bankruptcy*, 2012 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.greeklawdigest.gr/topics/insolvency-bankruptcy/item/77-insolvency-bankruptcy>>;

- 5.8. NIEMI, Johanna. *The Finnish Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual*, 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.helsinki.fi/oikeustiede/omasivu/niemi/news/Debt%20Adjustment%20Law%20in%20Finland%20Niemi%202010.pdf>>;
- 5.9. PETROVICS, Sandis. *Opportunity for foreigners in Latvia – personal insolvency proceedings*, 2012 [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.triniti.ee/newsletterV3/mail.php?n=112&t=700&l=eng>>.

6. SANTRAUKA

Šiame magistro darbe nagrinėjamas fizinių asmenų bankroto institutas. Šis institutas buvo žinomas dar Romėnų teisėje, tačiau Lietuvoje fizinis asmuo pasinaudoti šiuo institutu gali tik 2013 m., įsigaliojus Fizinių asmenų bankroto įstatymui.

Pirmoje darbo dalyje yra aptariamos bendrosios nuostatos: fizinių asmenų bankroto samprata, raida, statistika, atskleidžiamas sąvokų „bankrotas“ ir „nemokumas“ santykis bei nurodomi tikslai, kurių yra siekiama, šio instituto įtvirtinimu.

Antroje darbo dalyje yra nagrinėjamos sąlygos, kurioms esant, fiziniam asmeniui gali būti iškeliama bankroto byla. Pažymėtina, kad šiam klausimui ištirti yra analizuojamos ne tik Lietuvos Respublikoje, bet ir kitose užsienio valstybėse, keliamos sąlygos fiziniam asmeniui – pabrėžiant jų ypatumus, panašumus, skirtumus ir pateikiant lyginamąją analizę.

Trečioje darbo dalyje yra analizuojami fiziniam asmeniui galimai taikytini padariniai, atsirandantys bankroto bylos metu ir jai pasibaigus. Pabrėžtina, kad padariniai tiriami atsižvelgiant į atitinkamoje užsienio valstybėje taikomą fizinių asmenų bankroto modelį. Ištyrus skirtingose užsienio valstybėse skolininkui taikomus padarinius, pateikiama jų lyginamoji analizė.

7. SUMMARY

Conditions and consequences of bankruptcy of natural persons: a comparative analysis

This master thesis discusses the bankruptcy of natural persons. A legal mechanism to deal with bankruptcy of natural persons was also known in Roman law, however, in Lithuania the possibility to use this mechanism exists just since 2013 – after the adoption of Law on Personal Bankruptcy in Lithuania.

General provisions as: the concept, development and statistics of natural person's bankruptcy, explanation of legal terms "bankruptcy" and "insolvency" (referring to a bankruptcy of a natural person) and the main purposes of legal mechanism of natural person's bankruptcy are discussed in the first part of the thesis.

The second part of these thesis focuses on the main conditions of bankruptcy of natural persons, which are necessary to request bankruptcy proceedings. It should be noted, that this issue is analyzed not only in the context of Lithuania's legal system, but also in other foreign countries' legislation. The comparative analysis highlights the peculiarities, similarities and differences between different countries.

Finally, the third part of these thesis explains the consequences that may arise from bankruptcy proceedings. It should be noted, that consequences are analyzed by means of different bankruptcy methods, which are used in different countries. After the analysis of the consequences which are used for debtors in different countries, a comparative analysis is provided.